

Riksdagens protokoll

1983/84:44

12 december 1983

Debatter m. m.

Måndagen den 12 december

Svar på frågor

1983/84:196 av Ulla Ekelund (c) om ansvaret för högspänningsledningarna, m. m.	5
1983/84:184 av Marianne Karlsson (c) om ombyggnaden av Vadstena slott för landsarkivets räkning	7
1983/84:187 av Anders Björck (m) om fördelningen av ordförandeposterna i SR-koncernens styrelser	10
1983/84:191 av Andres Küng (fp) om hemspråksundervisningen för barn från Jugoslavien	15
1983/84:208 av Jan-Erik Wikström (fp) om tidsprogrammet för det nya Wasamuseet	18
Meddelande om svar på interpellation 1983/84:57	21

Svar på frågor

1983/84:183 av Anna Wohlin-Andersson (c) om bibehållande av tullverkets kustpostering i Arkösund	21
1983/84:201 av Sten Sture Paterson (m) om information rörande hyreshusavgiften	23
1983/84:205 av Gunnar Hökmark (m) om de fria affärstiderna ..	25
1983/84:195 av Ulla Ekelund (c) om viss utbildning vid högskolan i Kristianstad	26

Svar på interpellationer

1983/84:54 av Thorbjörn Fälldin (c) om viss utnämning till justitieråd	27
1983/84:55 av Ulf Adelsohn (m) om viss utnämning till justitieråd	27
1983/84:56 av Jan-Erik Wikström (fp) om viss utnämning till justitieråd	27

Svar på frågor

1983/84:193 av Andres Küng (fp) om åtgärder för att främja svensk företagsetablering på Cuba	38
1983/84:199 av Lars Werner (vpk) om situationen i Libanon ...	41
1983/84:214 av Jan-Erik Wikström (fp) om ett uttalande rörande vissa UD-tjänstemän	43

1983/84:216 av Carl Bildt (m) om ett uttalande rörande vissa UD-tjänstemän	43
1983/84:213 av Ingvar Eriksson (m) om sjukvårdens säkerhetssystem	48
1983/84:186 av Göran Ericsson (m) om arbetsförhållandena vid statens rättsläkarstation i Stockholm	50
1983/84:192 av Andres Küng (fp) om hänsyn till etiska rättigheter vid sjukvårdsutbildning	51
1983/84:197 av Inga Lantz (vpk) om kontrollen över läkemedel	53
Svar på interpellationer	
1983/84:36 av Margó Ingvardsson (vpk) om landstingens möjligheter att uppnå de sjukvårdspolitiska målen	56
1983/84:46 av Inga Lantz (vpk) om normerna för socialbidrag ..	69
Svar på frågor	
1983/84:206 av Hugo Bergdahl (fp) om skador orsakade av den stora älgstammen	75
1983/84:209 av Oswald Söderqvist (vpk) om Windscale-anläggningen	77
Svar på interpellation	
1983/84:50 av andre vice talman Anders Dahlgren (c) om åtgärder mot försurning av mark och vatten	78
Svar på frågor	
1983/84:207 av Börje Stensson (fp) om försurningsskadorna på skog	78
1983/84:188 av Nils Åsling (c) om förstärkning av prisstödet till det norrländska jordbruket	97
1983/84:185 av Rosa Östh (c) om avgiftsbeläggningen vid SJ:s parkeringsplatser	102
Svar på interpellation	
1983/84:53 av Sven Henricsson (vpk) om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter	104
Svar på fråga	
1983/84:190 av Tore Claeson (vpk) om de statliga ombyggnadslånen	109
Svar på interpellation	
1983/84:42 (delvis) av Gunnar Hökmark (m) om ökat skydd för enskilda personers integritet, såvitt avser insyn i de intresseorganisationer som rör boendemiljön, hyresgästs förhandlingsrätt och betalning av vissa ersättningar	112
Svar på fråga	
1983/84:200 av Paul Lestander (vpk) om reglerna för tillträde till av säkerhetsskäl skyddade områden	120
Meddelande om svar på interpellation 1983/84:59	122
Svar på fråga	
1983/84:212 av Paul Lestander (vpk) om åtgärder för att rädda nedläggningshotade industrier i Norrbotten	122

Svar på interpellationer

1983/84:44

1983/84:45 av Alexander Chrisopoulos (vpk) om strukturomvandlingen inom svensk industri, m. m.	124
1983/84:49 av Karin Israelsson (c) om arbetsmarknadssituationen i Västerbottens inland	130
Meddelande om frågor	
1983/84:237 av Bertil Jonasson (c) om den skattemässiga behandlingen av vissa förluster	138
1983/84:238 av Andres Küng (fp) om en fristad för fredspristagaren Andrej Sacharov	139

1983/84:44

Måndagen den 12 december

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1983/84:196 om ansvaret för högspänningsledningarna, m. m.

Anf. 1 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ulla Ekelund har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder med anledning av att en 380 kV kraftledning fallit ner över en vanlig elledning, vilket ansvar statens vattenfallsverk har för befintliga högspänningsledningar och vilket ansvar tillverkaren av 400-kV-ledningen resp. ägaren till det lokala elverkets ledning har.

Frågan är föranledd av att en lina från 400-kV-ledningen Breared-Söderåsen nyligen föll ner över en 6-kV-ledning tillhörande Klippans elverk.

Jag ser med stort allvar på det inträffade. Den nu aktuella ledningen innehas av statens vattenfallsverk, som också har konstruerat och byggt ledningen. Ledningen ingår i det statliga elöverföringssystemet. Vattenfallsverket har således driftansvar för ledningen.

Bestämmelser om ansvaret för högspänningsledningar finns i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, ellagen. Enligt lagen ansvarar ledningens innehavare för skador som orsakas genom inverkan av elektrisk ström från anläggningen. Sådant ansvar föreligger dock inte om skadan uppkommit på grund av force majeure. I sådant fall är anläggningens innehavare fri från ansvar under förutsättning att han inte kunnat förhindra skadan genom att iaktta föreskrivna skyddsåtgärder. Skulle tvist i ersättningsfrågan uppstå skall den prövas av allmän domstol. Mot den bakgrunden är jag förhindrad att uttala mig om ersättningsfrågorna i det nu aktuella fallet. Enligt uppgift som jag har fått av vattenfallsverket avser verket emellertid att ersätta de skador som vållats, vilket jag tycker är tillfredsställande.

Måndagen den
12 december 1983

*Om ansvaret för
högspänningsled-
ningarna, m. m.*

Tillsynsmyndigheterna på starkströmsområdet, dvs. statens energiverk och statens elektriska inspektion, har krävt att vattenfallsverket omgående skall vidta vissa åtgärder för att förhindra att liknande händelser upprepas. Tillsynsmyndigheterna har också begärt en utredning av vattenfallsverket för att erhålla underlag för eventuella ytterligare krav beträffande de aktuella kraftledningarnas utförande och drift.

Sedan utredningen har redovisats kommer jag att ta ställning till om och i så fall vilka ytterligare åtgärder som kan behöva vidtas.

Anf. 2 ULLA EKELUND (c):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret på min fråga.

Anledningen till den är som i korthet redogjorts för i frågeställningen den händelse som inträffade för nu snart en månad sedan när en 380-kV-ledning föll ner över den vanliga elledningen och orsakade att bl. a. vattenledningar blev strömförande och elledningar brändes av. Tack vare den mycket tidiga timmen skadades ingen människa. Utgången hade blivit en helt annan om arbetet i ladugårdar och kök och på andra arbetsplatser hade kommit i gång.

Runt om i landet finns det korsande elledningar av det här slaget – dödsfällor som man inte tidigare har känt till. Vattenfall hittar allt fler livsfarliga elledningsstolpar utrustade med felaktiga sprintar. Redan samma vecka som den här olyckshändelsen inträffade hittade man inte mindre än 14 sådana stolpar på en sträcka mellan Malmö och Söderåsen. Enligt Vattenfall finns det totalt 600 000 sådana sprintar att kontrollera om man skall gå igenom hela kraftledningsnätet. Enligt uppgift tillgår kontrollen på det sättet att man två år inspekterar stolparna från luften och ett år inspekterar dem med kikare från marken.

Jag skulle med anledning dels av denna uppgift, dels av vad energiministern sade i sitt svar vilja ställa två följdfrågor:

Anser energiministern att det är betryggande att sprintarna besiktigas på det sätt som nu sker?

Kan energiministern ge några ytterligare upplysningar om vad det innebär att tillsynsmyndigheterna avser att omgående "vidta vissa åtgärder för att förhindra att liknande händelser upprepas"?

Anf. 3 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag först än en gång upprepa att jag ser med ytterligt allvar på vad som har hänt och att sådana här händelser över huvud taget inte får förekomma.

Den fråga som Ulla Ekelund reste om sättet att genomföra inspektioner ingår naturligtvis i de frågor som vi nu måste överväga. Jag vill inte föregripa det slutliga ställningstagandet, men jag kan försäkra att vi kommer att gå igenom också hur inspektionssystemet ser ut.

Jag kan upplysa om att en rad åtgärder redan har vidtagits. Jag vill läsa högt ur ett brev från statens energiverk till statens vattenfallsverk:

"Med hänsyn till de ytterligt allvarliga konsekvenser som de redovisade felaktigheterna betr. linupphängningar, linskarvar och driftuppbbyggnads-

Måndagen den
12 december 1983

*Om ombyggnaden
av Vadstena slott
för landsarkivets
räkning*

automatik kan leda till anmodas statens vattenfallsverk att – förutom besvarande av ovannämnda skrivelse från statens elektriska inspektion – dels omgående skriftligt bekräfta vilka utrustningar för driftupbyggnadsautomatik som avställts och var de är belägna och dels senast 1984-01-15 redogöra för Edra utredningar betr. de aktuella typerna linupphängningar och linskarvar samt för Edra tidsplaner betr. åtgärder avsedda att förhindra upprepande av de inträffade fallen.”

Jag vill tillägga två saker. För det första: Vid den inspektion som nu görs åtgärdar man de enskilda sprintarna för att försäkra sig om att de inte kan lossna.

För det andra: Det automatiska system som inte fungerade är nu avställt t. v., i avvaktan på vattenfallsverkets utredning.

Anf. 4 ULLA EKELUND (c):

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att energiministern ser med allvar på det inträffade och att hon visar intresse för att hålla sig underrättad om vilka åtgärder som vidtas. Naturligtvis är det också tillfredsställande att statens vattenfallsverk och andra myndigheter så snabbt vidtar åtgärder. Det var dock en olycka som kunde ha fått mycket allvarliga följder – det är vi överens om.

Jag förstår att det är svårt för energiministern att föregripa de utredningar som skall göras. Jag kan bara uttrycka den förhoppningen att tidsplanerna hålls och att utredningarna får ett sådant resultat att en dylik olycka inte kan upprepas.

Anf. 5 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag till det sista bara tillägga följande.

För det första: Självfallet skall vi se till att tidsplanerna kan hållas, att utredningarna görs med den skyndsamhet som krävs och att de åtgärder vidtas som erfordras.

För det andra: Med tanke på den oro som jag har förstått att denna händelse har väckt hos allmänheten kommer vi att se till att allmänheten ordentligt informeras om vilka åtgärder som vidtas när resultatet av de nu pågående utredningarna föreligger.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1983/84:184 om ombyggnaden av Vadstena slott för landsarkivets räkning

Anf. 6 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Marianne Karlsson har frågat utbildningsministern om hon är beredd att medverka till en fortsatt utbyggnad av slottet i Vadstena för landsarkivets räkning.

*Om ombyggnaden
av Vadstena slott
för landsarkivets
räkning*

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Den nu pågående om- och tillbyggnaden av slottet beräknas bli avslutad under hösten 1985. Regeringens direktiv för projekteringen angav 25 000 hyllmeter och avsåg att täcka landsarkivets behov fram till 1990. Under projekteringen har dels en viss bantning av projektet skett av ekonomiska skäl, dels behoven vuxit mer än förutsett. Vid inflyttningen 1985 kommer landsarkivet därför att disponera ett tillskott av lokaler motsvarande ca 24 000 hyllmeter arkivutrymme. Detta innebär att plats kommer att finnas för ett par års accession, förutsatt att landsarkivet fortsätter att disponera en del av de nuvarande provisoriska lokalerna.

Byggnadsstyrelsen upprättar årligen i samråd med bl. a. riksarkivet en prioriteringslista över aktuella projekt inom kulturområdet. Den aktuella listan upptar inte någon utbyggnad av Vadstena, men däremot projekt för landsarkivet i Uppsala och riksarkivet i Stockholm.

Något underlag från byggnadsstyrelsen till regeringen om en sådan fortsatt utbyggnad av Vadstena föreligger inte. Ett ställningstagande från regeringens sida är därför f. n. inte aktuellt.

Anf. 7 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar Bengt Göransson för svaret.

Frågan om Vadstena slott – och landsarkivet som finns inrymt där – samt om återuppbyggandet av vallarna vid slottet för landsarkivets behov börjar nu bli följetong i riksdagen. Men det är faktiskt en mycket intressant följetong, och min förhoppning är naturligtvis att den skall få ett lyckligt slut. Med lyckligt slut menar jag att den vallutbyggnad som nu pågår skall få fortsätta och slutföras.

De nybyggda utrymmena kommer att vara färdiga, som sades här, i början av 1985, och landsarkivet förfogar då över ett hyllutrymme om 24 000 hyllmeter. F. n. är landsarkivets bestånd 22 000 hyllmeter. Det utrymme på 2 000 hyllmeter som finns över räcker inte ens till mottagandet av de arkivalier som väntar på att få flyttas över. Drygt 4 000 hyllmeter väntar redan nu på att flyttas, och i början av 1990-talet emotses ytterligare 7 500 hyllmeter bli överförda.

Redan nu behöver alltså landsarkivets provisoriska lokaler utanför slottsaneläggningen och även inom slottet tas i bruk. Landsarkivet står ånyo inför tvånget att krypa in i tillfälliga lokaler. Med tanke på att landsarkivet i över 90 år har tvingats stå ut med gamla provisoriska och bristfälliga lösningar och att personalen fått arbeta under orimliga förhållanden är det viktigt att man inte åter skapar ett lappverk av otillfredsställande nödlösningar. Det är synnerligen angeläget att lokalfrågorna för landsarkivet löses på ett sådant sätt att det tillgodoser kravet på utrymme på längre sikt.

Det finns flera skäl till att fortsätta utbyggnaden. Ett tungt skäl är arbetslösheten, ett annat är att det skulle bli mycket billigare att fortsätta nu när t. ex. bron för transporter över södra vallgraven är på plats och maskiner och byggfolk finns där.

*Om ombyggnaden
av Vadstena slott
för landsarkivets
räkning*

Ett ytterligare skäl är att en mindre del av den södra vallen byggs färdig, vilket ger intrycket att vallanläggningen inte ens är halvfärdig. Riksantikvarieämbetet har påpekat detta förhållande. Slottets exteriör skulle klart förbättras om hela vallen byggs ut. Jag vill gärna erinra om att Vadstena slott är ett byggnadsminnesmärke av internationell klass, som årligen besöks av hundratusentals turister. I en sådan offentlig och i högsta grad uppmärksammas miljö synes det vara av största vikt att ett vanprydande provisorium inte permanentas.

Då jag vet att statsrådet Göransson redan i somras blev informerad om förhållandena i Vadstena, vill jag fråga om detta svar är ett kategoriskt nej till fortsatt utbyggnad eller om vi kan förvänta oss att statsrådet är beredd att hjälpa oss hemma i Östergötland att få fortsätta byggandet. Jag kommer själv att ta upp frågan.

Anf. 8 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Marianne Karlsson redovisar i sitt inlägg en rad synpunkter på landsarkivets behov av lokaler. Hon talar om att man skulle medverka till att skapa ett lappverk, vanprydande provisorier och annat. Mitt intryck efter ett besök där är att den utbyggnad man har börjat med i själva verket är utomordentligt bra. Den kommer att innebära en väsentlig förbättring av lokalerna. Marianne Karlssons inlägg gav nästan vid handen att det som nu är gjort skulle vara till förfång för verksamheten, därest man inte fortsätter utbyggnaden och bygger färdigt alltihop på en gång. Men vi kan i dag inte göra det.

Jag sade i mitt svar att något underlag från byggnadsstyrelsen om en fortsatt utbyggnad inte föreligger, och regeringen har därför inte f. n. någon anledning att ta ställning till ett sådant förslag. Jag har också redovisat ett par projekt som ligger högre upp på listan över aktuella byggprojekt på arkivområdet. Det är ett svar på frågan huruvida det jag anfört innebär ett kategoriskt nej. Det gör det naturligtvis inte, utan det är bara ett besked om i vilken ordning projekten ligger.

Anf. 9 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för denna komplettering.

Jag vill försäkra statsrådet Göransson att vi är mycket glada över det som är gjort. Men när vi redan nu kan se att det är för litet, menar jag och många med mig att det blir en verklig kapitalförstöring om man inte fortsätter, när man har allting på plats och när man t. ex. har bron över södra vallgraven. Det vore lämpligare att fortsätta utbyggnaden och undvika en sådan kapitalförstöring. Redan om ett år kommer lokalerna faktiskt att vara för små.

Jag förstår att det jag har att göra är att vända mig till byggnadsstyrelsen och försöka påverka den, så att byggnadsstyrelsen i sin tur lämnar förslag till regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
12 december 1983

*Om fördelningen
av ordförande-
posterna i
SR-koncernens
styrelser*

**4 § Svar på fråga 1983/84:187 om fördelningen av ordförandeposter-
na i SR-koncernens styrelser**

Anf. 10 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Anders Björck har mot bakgrund av en påstådd överenskommelse mellan de borgerliga partierna och regeringen ställt fem frågor om fördelningen av ordförandeposterna i Sveriges Radio-koncernens styrelser:

1. Vad är skälet till att man utan något samråd eller någon information till de borgerliga partierna bryter mot överenskommelsen från den 26 oktober 1982?

2. Kan man i fortsättningen lita på överenskommelser med regeringen vad gäller SR-koncernens styrelser?

3. Anser regeringen att någon ny fördelning skall ske av ordförandeposterna för att uppnå balans?

4. Varför vill regeringen göra en "politisk markering" med ordförandeposten i Sveriges Radios moderbolag?

5. Vid vilken tidpunkt tillfrågades först någon socialdemokratisk kandidat till den aktuella ordförandeposten?

Jag vill först i korthet redovisa vilka regler som gäller för tillsättning av styrelseledamöter i Sveriges Radio-koncernen.

I moderbolaget utser regeringen sju ledamöter, varav en som ordförande. Ytterligare fem ledamöter utses av bolagsstämman. Dessutom finns två arbetstagarrepresentanter. Härutöver är bolagets verkställande direktör ledamot av styrelsen.

Moderbolagets styrelse utser sedan ledamöterna i dotterbolagens styrelser, utom de två arbetstagarledamöterna och verkställande direktören i resp. dotterbolag. Denna ordning infördes i samband med Sveriges Radio-koncernens omorganisation år 1978. En viktig princip i det sammanhanget var att garantera en självständig ställning för de programproducerande bolagen – dotterbolagen – i förhållande till regeringen.

Regeringens uppgift stannar alltså vid att varje år utse en ordförande och sex övriga ledamöter i styrelsen för moderbolaget.

De tre första frågorna utgår från att det finns en överenskommelse mellan regeringen och de borgerliga partierna om fördelningen av ordförandeposterna i de fyra dotterbolagen. Någon överläggning i denna fråga mellan de borgerliga partierna och regeringen eller företrädare för regeringen har inte förekommit. Den överenskommelse som Anders Björck åberopar träffades, enligt vad jag har inhämtat, mellan styrelserepresentanter inom moderbolagets styrelse. Därvid meddelade den socialdemokratiska styrelserepresentanten att regeringen för år 1983 inte hade för avsikt att byta ordförande i moderbolaget.

Med det anförda anser jag mig – så långt det är möjligt – ha besvarat de tre första frågorna.

I sin fjärde fråga anför Anders Björck att regeringen har velat göra en politisk markering med ordförandeposten i Sveriges Radios moderbolag.

Som jag tidigare har anfört är posten som styrelseordförande i Sveriges

Radios moderbolag den enda ordförandepost som regeringen har att tillsätta. Regeringen har nyligen – efter att vid ett tidigare tillfälle ha omförordnat den förre ordföranden – utsett en ny. Jag anser det inte vara anmärkningsvärt att den nya ordföranden är socialdemokrat.

Jag utgår från att varken ordföranden eller övriga styrelseledamöter i sitt styrelsearbete fungerar som redskap för sitt parti eller den intressentgrupp som har utsett vederbörande, utan att de utifrån aktiebolagslagens bestämmelser och övriga tillämpliga regler och avtal främjar verksamheten i det företag de har ansvar för.

I sin femte fråga undrar Anders Björck vid vilken tidpunkt någon socialdemokratisk kandidat till den aktuella ordförandeposten först tillfrågades.

Frågan är i sammanhanget ovidkommande, varför jag inte finner anledning att besvara den.

Anf. 11 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min fråga. Det är emellertid icke ett sanningsenligt svar som herr Göransson ger kammaren. Jag är medveten om att det är en allvarlig anklagelse, men jag är beredd att stå för den.

Får jag först säga, herr talman, att när vi den 26 oktober träffades i Tessinska palatset meddelade den socialdemokratiske styrelserepresentanten Leif Andersson att han var befullmäktigad av regeringen att för regeringen förhandla om samtliga ordförandeposter i SR-koncernens styrelser. Det finns, herr Göransson, vittnen på detta, och jag tror inte att det råder någon som helst tvekan om själva händelseförloppet. Till yttermera visso, herr Göransson, diskuterades den här frågan vid SR-koncernens styrelsesammanträde i måndags, och då bekräftade den socialdemokratiske styrelserepresentanten Leif Andersson att min version i massmedia var helt korrekt så när som på en punkt, nämligen att överenskommelsen skulle gälla bara ett år. Men han bekräftade inför hela styrelsen att det fanns en överenskommelse.

Jag måste därför fråga, herr talman: Är det korrekt att statsrådet Göransson sagt till den avgående ordföranden Gunnar Helén att han önskade göra en politisk markering med utseendet av Harry Schein till ordförande i styrelsen?

Får jag också fråga: Om det inte var en förhandling som ägde rum i Tessinska palatset den 26 oktober förra året, vad var det då? Skall man tolka det som herr Göransson nu har sagt som att det i fortsättningen icke skall äga rum några förhandlingar med de borgerliga partierna om fördelningen av ordförandeposter inom SR-koncernen? Om det är på det sättet är det väl bra att det sägs ifrån nu, så att vi vet vad vi har att rätta oss efter i fortsättningen.

Får jag vidare fråga statsrådet Göransson om han anser att den nuvarande fördelningen av ordförandeposter inom SR-koncernen enligt hans mening är riktig och speglar vad vi kan anse vara rimligt i förhållande till partiernas styrka.

Måndagen den
12 december 1983

*Om fördelningen
av ordförande-
posterna i
SR-koncernens
styrelser*

Får jag också fråga: Varför vill statsrådet Göransson inte tala om när Harry Schein tillfrågades om ordförandeposten i Sveriges Radios styrelse? Kan statsrådet Göransson bekräfta att det i varje fall icke skedde under våren? Det underliga är nämligen att Gunnar Helén först tolv dagar innan bolagsstämman skulle äga rum fick besked om att han skulle petas.

Det är viktigt att vi får ordentliga svar på dessa frågor i dag, herr talman.

Anf. 12 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Vid mitt samtal med den tidigare ordföranden i Sveriges Radio-koncernens moderbolags styrelse Gunnar Helén sade jag att jag hoppades att han skulle förstå att regeringen hade all respekt för hans kompetens och hans integritet men att det, mot bakgrund av den vikt som mediepolitiken i dag har och mot bakgrund av de mediepolitiska överväganden som kommer att göras nästa år, vore naturligt att ordförandeposten i moderbolagets styrelse övergick till en socialdemokrat.

Jag utgick vidare ifrån att detta inte skulle vara mer dramatiskt eller mer upprörande än det var när en tidigare socialdemokratisk ordförande i Sveriges Radios styrelse hastigt entledigades 1976 efter det regimskifte som då skedde när den borgerliga trepartiregeringen tillträdde. Det är fråga om den politiska vikt ordförandeskapet i moderbolagets styrelse har.

Någon anledning för regeringen att diskutera och förhandla om ordförandeposter i dotterbolagens styrelser finns självfallet inte. Det kan inte regeringen göra, och det är heller inte en fråga för riksdagen. De diskussioner som Anders Björck redovisar och hänvisar till fördes mellan ledamöter i moderbolagets styrelse. Där klargjordes att beskedet om ordförandeposten i moderbolagets styrelse avsåg 1983. Ordförandeskiftet genomfördes nu under hösten, och det var vid den tidpunkten jag hade anledning att ta kontakt med en efterträdare och tillfråga honom om han ville kandidera.

När det till sist gäller beskyllningen för att i mitt svar icke vara sanningsenlig är det alldeles självklart att jag tar en sådan beskyllning med stort allvar. Jag är emellertid inte ensam i regeringen om att på helt lösa grunder bli beskylld för att fara med osanning.

Anf. 13 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Om regeringen är utsatt för beskyllningar för att icke hålla sig till sanningen, kan det möjligtvis bero på att det finns fog för sådana beskyllningar. Då är det väl bättre att se till att man håller sig till sanningen än att stå här i talarstolen och klaga.

Nu är ju det här en frågedebatt; annars skulle jag ha kunnat gå in på den debatt herr Göransson och jag och flera andra hade i våras om massmediekommitténs sekretariat. Då skulle man också kunna konstatera hur läget är när det gäller sanningsenligheten. Jag skall emellertid avstå från detta.

Jag måste dock en gång till fråga: Menar herr Göransson på fullt allvar att den överläggning som ägde rum den 26 oktober förra året icke på något sätt var samordnad med herr Göranssons ansvar som statsråd och chef för den del av massmedieverksamheten som ligger inom utbildningsdepartementets

ansvarsområde? Var icke herr Göransson informerad om att Leif Andersson skulle förhandla på regeringens vägnar? Leif Andersson använde ordagrant det uttrycket.

Jag skulle vilja ha ett svar, herr talman, på detta.

Om det är på det sättet att överenskommelsen bara avsåg 1983, borde man ju ta kontakt med de borgerliga partierna inför 1984 och säga: Nu har vi ändrat oss. Vi har andra förslag att komma med.

Jag frågar: Varför gjorde man inte detta? Jag frågar också: Vill herr Göransson påstå att han icke till Gunnar Helén har fällt yttrandet att regeringen ville göra "en politisk markering"? Vill herr Göransson förneka att han fällt detta yttrande till Gunnar Helén?

Får jag också till slut fråga: Varför vill Bengt Göransson inte tala om när man först tillfrågade Harry Schein om ordförandeposten i moderbolagets styrelse? Varför tiger Bengt Göransson på den punkten?

Anf. 14 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Överenskommelsen den 26 oktober 1982 träffades – jag ber att få upprepa det – mellan fyra ledamöter i moderbolagets styrelse. Det var alltså representanter för de i styrelsen representerade partierna. Leif Andersson, socialdemokrat, framförde att regeringen hade för avsikt att utse fyra representanter för socialdemokraterna i moderbolagets styrelse i stället för tre – det tidigare antalet. Han meddelade också att vi för 1983 inte hade för avsikt att byta ordförande i styrelsen för moderbolaget. Självfallet har jag varit informerad om att Leif Andersson förde de samtalen.

När jag har fått frågan om den politiska markeringen, har jag redovisat vad jag sade. Jag har klargjort varför ordförandeposten i år ansågs vara politiskt viktigare än den ansågs vara i fjol, då ordföranden dessutom hade ett antal kvarvarande uppdrag att fullfölja, något som gav oss anledning att låta honom sitta kvar en längre tid än han hade fått sitta om vi hade haft en borgerlig regering och en socialdemokrat hade suttit i ordförandestolen.

Anf. 15 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Bengt Göransson vill tydligen göra gällande att det inte var en förhandling mellan regeringen och de borgerliga partierna, utan mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna. Att man inte kan lita på regeringen har vi uppenbarligen fått klart för oss i dag, men skall det även gälla socialdemokraterna? Jag kan försäkra i kammaren närvarande ledamöter att den version som Bengt Göransson ger av vad som hände vid den här överläggningen icke är korrekt. Det är han mycket väl medveten om.

Jag måste emellertid pressa herr Göransson på en fråga, som han undviker. Just genom att han undviker den, herr talman, tror jag att vi alla fått klart för oss vad det är för spel som Bengt Göransson driver i den här frågan. När tillfrågades Harry Schein först om posten som ordförande i moderbolagets styrelse? Varför vågar Bengt Göransson icke svara på den frågan?

Anf. 16 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig först beträffande den person som nu har utsetts till ordförande i Sveriges Radio-koncernens styrelse konstatera att hans kompetens för uppgiften inte på någon punkt har kunnat ifrågasättas. Tidpunkten, den dag och det datum då Harry Schein erbjöds att få posten finner jag mig inte ha anledning att redovisa inför kammaren. Jag kan bara försäkra Anders Björck att det lömska spel som han hoppas skall finnas bakom frågan inte finns.

Anf. 17 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Om det inte finns något lömskt spel, varför är herr Göransson då så rädd för att tala om när han på regeringens vägnar första gången tillfrågade Harry Schein om han ville bli ordförande i moderbolagets styrelse eller inte? Varför vågar herr Göransson icke göra detta?

Frågan är, herr talman, relevant i mycket stor utsträckning. Den är relevant därför att den sittande ordföranden, Gunnar Helén, fick besked tolv dagar före bolagsstämman om att han icke längre var önskvärd, att regeringen önskade göra en politisk markering.

Det har förekommit uppgifter i massmedia om att Harry Schein redan under våren i år var tillfrågad, medan man icke orkade med att fråga Gunnar Helén om det här förrän tolv dagar före bolagsstämman. Varför är det så farligt att här i dag tala om när herr Göransson tillfrågade Harry Schein om ordförandeposten?

Anf. 18 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig dra den slutsatsen av Anders Björcks inlägg att han inte på någon punkt i sak kan kritisera valet av ordförande för Sveriges Radio-koncernen. Anders Björck upprepar envist frågan om vilken dag Harry Schein tillfrågades. De uppgifter som ryktesvis har lämnats i pressen är inte korrekta på den punkten.

Anf. 19 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag trodde inte att det här var en debatt där vi skulle diskutera Harry Scheins eventuella förträfflighet eller inte. Det är mycket möjligt att Harry Schein tillfredsställer både mig och herr Göransson när det gäller sättet att sköta ordförandeposten i moderbolagets styrelse. Men om nu pressuppgifterna om tidpunkten när Harry Schein tillfrågades icke är korrekta, som herr Göransson sade, kan det väl inte vara så förtvivlat farligt att tala om vad som är korrekt i ärendet. Varför vågar herr Göransson icke göra det?

Tidningarna har tydligen farit med osanning – sådant händer som bekant. Skulle det då inte vara bra att rensa luften och tala om när Harry Schein tillfrågades om ordförandeposten i Sveriges Radios styrelse? Den här frågan kommer att förfölja Bengt Göransson, det kan jag försäkra, tills han har gett ett korrekt svar.

Anf. 20 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Om jag med så litet kan bidra till att ge Anders Björck något på hans repertoar, då bjuder jag på det.

Anf. 21 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag tror inte att herr Göransson är medveten om vad han bjuder på. Men det är klart att man skall tacka även för detta.

Nu är det emellertid så, att det här faktiskt inte bara är en fråga mellan Bengt Göransson och mig. Det handlar om ordförandeposten i monopolförbundet Sveriges Radio som, för att det skall göras en politisk markering, har erbjudits en partivän till herr Göransson. Hans kompetens behöver vi inte diskutera i detta sammanhang.

Vad det handlar om mer är ju att den person som har suttit på denna post, och vid överläggningar den 26 oktober förra året hade fått besked om att han skulle få sitta kvar, fick beskedet – med tolv dagars varsel – att han icke var önskvärd längre av politiska skäl. Jag kan inte förstå annat än att det här verkligen har bedrivits ett dubbelspel från regeringens sida. Harry Schein har uppenbarligen tillfrågats ett halvår i förväg, och Gunnar Helén fick reda på detta tolv dagar innan. Så handlägger regeringen viktiga personfrågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1983/84:191 om hemspråksundervisningen för barn från Jugoslavien

Anf. 22 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Andres Küng har frågat utbildningsministern om åtgärder hon avser att vidta för att trygga att hemspråksundervisningen för barn från Jugoslavien bedrivs i samklang med kraven på saklighet och objektivitet i grundskolans läroplan.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Skolan skall hävda vårt samhälles grundläggande värderingar om bl. a. demokrati och alla människors lika värde. Ansvaret för att denna grundsyn präglar skolans arbete åvilar i första hand varje enskild lärare och skolledare. Skolans mål i detta avseende gäller också hemspråksundervisningen.

Man måste dock vara medveten om de särskilda svårigheter som hemspråksundervisningen möter. Framför allt för de språk som har få elever är det ofta svårt att få tillgång till läromedel som är anpassade till svensk läroplan. Detta ställer självfallet extra stora krav på läraren att utforma undervisningen i övrigt på ett sådant sätt att inslag i läromedlen som eventuellt strider mot läroplanen balanseras och motverkas. Som hjälp för lärare och kommuner att välja läromedel i hemspråk ger statens institut för läromedelsinformation (SIL) ut kataloger över läromedel i de olika hemspråken. Förteckningen innehåller kortfattade beskrivningar av läromedlens

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om hemspråks-
undervisningen för
barn från Jugo-
slavien*

Måndagen den
12 december 1983

*Om hemspråks-
undervisningen för
barn från Jugo-
slavien*

innehåll och utformning samt en bedömning av om de är lämpliga att använda i undervisningen. Förteckningen finns för serbokroatiska och kroatiska. SIL arbetar därutöver med förteckningar för makedonska och slovenska.

Jag räknar med att få anledning att återkomma till läromedelsförsörjningen för hemspråksundervisning i anslutning till beredningen av språk- och kulturarvsutredningens betänkande Kunskap för gemenskap – Läromedel för språklig och kulturell mångfald.

Anf. 23 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, och jag vill särskilt instämma i slutmeningen om att det finns all anledning för ministern att återkomma till läromedelsförsörjningen för hemspråksundervisningen.

Bakgrunden till min fråga är att kroatiska föräldrar har hört av sig. De har varit bekymrade för att det vid hemspråksundervisning av barn från Jugoslavien i svenska skolor förekommer en hel del läromedel som förhärli- gar diktaturen och kommunistpartiet och skildrar Tito bara som älskad landsfader men inte alls som den kommunistdiktator han också var.

Dessa föräldrar har levt under både kommunistiskt och fascistiskt förtryck och verkar, precis som alla kroater jag träffat, vara övertygade demokrater. Därför reagerar de när det t. ex. i dessa läromedel sägs: "Kommunisterna kämpar alltid för arbetarnas rättigheter och frihet." Det är klart att sådant kan kännas konstigt och smått stötande för kroater och andra som känner till exempelvis de jugoslaviska kommunisternas behandling av en kroatisk facklig ledare m. m. som Marco Veselica – eller de polska eller kubanska kommunisternas övergrepp mot oberoende arbetarledare och andra.

Jag gör givetvis inte skolministern ansvarig för vad enskilda läromedelsförfattare skriver vare sig i Sverige eller utomlands. Men jag tror som sagt att det finns anledning för skolministern att låta granska särskilt de politiskt indoktrinerande läromedel som används i hemspråksundervisningen för barn från Jugoslavien.

Ministern nämnde de särskilda *svårigheter* som förekommer i den här undervisningen. Men de borde ju också leda till att regeringen ger särskilda *möjligheter* för statens institut för läromedelsinformation (SIL) att granska dessa läromedel.

Jag skulle också till slut vilja fästa ministerns uppmärksamhet på ett reportage som för ett par veckor sedan sändes av riksradios redaktion för invandrarprogram. Det handlade om hemspråksundervisningen för jugoslaviska barn. Man fick se bilder på hur barn togs upp som pionjärer i den jugoslaviska barnorganisationen. Därför undrar jag nu, för det första, om ministern anser det lämpligt att man i den demokratiska svenska skolan ordnar intagning av elever i en utländsk diktaturregims barn- eller ungdomsorganisation eller över huvud taget i diktaturvänliga organisationer.

För det andra skulle jag vilja att ministern ännu tydligare kunde markera det gravt olämpliga i att man i den demokratiska svenska skolan använder läromedel som förhärli- gar den jugoslaviska kommunistdiktaturen och dess förre ledare eller någon annan diktatur eller diktator.

Anf. 24 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag har i mitt svar redovisat de praktiska svårigheter som finns när det gäller undervisning på olika hemspråk. Jag har hänvisat till att vi i samband med beredningen av Birgitta Ulvhammars utredningsbetänkande kommer att ta upp de här frågorna och se vad som kan göras.

Självfallet är det inte lämpligt att i någon lärobok, vare sig för svenskspråkiga barn på svenska eller för invandrarbarn på deras hemspråk, ha material som förhållandevis våld och diktatur. När det gäller den mycket konkreta frågan om det är lämpligt att man i skolor tar in elever i en pionjärorganisation vill jag avstå från att här kommentera den. Jag har inte förrän nu, när Andres Küng i talarstolen redovisar detta, hört talas om saken och vill därför inte göra någon närmare kommentar.

Anf. 25 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! När vi i torsdags diskuterade undervisningen om Baltikum i svenska skolor efterlyste jag en litet tydligare politisk viljemarkering från ministrarnas sida och fick den då. Jag skulle vilja se om vi inte kan locka fram denna vilja också i dag.

De allmänna problem som ministern talade om gäller ju i mycket hög grad just undervisningen av barn från Jugoslavien, därför att den jugoslaviska regimen ju över huvud taget försöker leva högt på Jugoslaviens ställning som alliansfri stat och på att regimen är förhållandevis sovjetkritisk. Detta leder till att många svenskar – förmodligen också de som sitter som granskare inom statens institut för läromedelsinformation – inte är medvetna fullt ut om att regimen i Belgrad ändå är en diktaturregim; och dessutom en diktatur som precis som Khadaffis i Libyen skickar ut mordpatruller mot regimkritiker utomlands.

För att ta två exempel som tangerar skolministrarnas ämbetsområde och som också har uppmärksammats i svenska massmedier under senare tid, tycker jag det vore hög tid för jugoslaviska myndigheter och för deras medlöpare att för det första sluta hota självständiga journalister, med eller utan jugoslaviskt ursprung i vårt land, samt för det andra att sluta hota de hemspråkslärare som vägrar att gå de jugoslaviska kommunisternas ärenden i svenska skolor.

Jag skulle till sist vilja fråga om skolministern håller med mig även på de punkterna.

Anf. 26 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag ser det som alldeles självklart att vi i våra svenska skolor skall meddela en undervisning, också för hemspråkseleverna, som stämmer överens med de riktlinjer som anges i vår läroplan. Jag tycker det är den politiska markering som Andres Küng efterlyser och som jag här vill göra.

När det gäller kommentarer till olika framställningar som har gjorts i skilda sammanhang kan jag inte ta upp dem till diskussion i kammaren utan att ha tillgång till något mer dokumenterande material rörande det som jag ombetts att kommentera.

Anf. 27 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Det är fullt rimligt att skolministern inte här i kammaren utan vidare kan ta ställning till enskilda läromedel.

Jag har sammanställt en dokumentation om de olika läromedel – som statens institut för läromedelsinformation släppt igenom – där just den ifrågavarande diktaturregimen förhårligas på ett sätt som även för skolministern borde vara helt oantagbart. Efter debatten kan jag överlämna dokumentationen och den förteckning från SIL i vilken jag särskilt markerat de läromedel som är speciellt diktaturförhårligande.

Jag räknar med att skolministern mot denna bakgrund kan be SIL att särskilt granska de läromedel som används i hemspråksundervisningen när det gäller barn från Jugoslavien.

Anf. 28 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Därmed är vi tillbaka där vi började. Inom ramen för den beredning som skall göras av språk- och kulturarvsutredningen kommer naturligtvis en sådan granskning att ske. Jag är tacksam för det material som då kan ställas till förfogande.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1983/84:208 om tidsprogrammet för det nya Wasamuseet

Anf. 29 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig om tidsprogrammet för projektering och byggande av det nya Wasamuseet.

I byggnadsstyrelsens skrivelse, daterad den 25 april 1983, till regeringen angående det nya Wasamuseet, anges projekteringstiden till 18 månader och byggnadstiden till 27 månader. Kostnaden för projektet har beräknats till 121 milj. kr. Byggnadsstyrelsen hemställer i skrivelsen om regeringens uppdrag att projektera nybyggnaden för Wasamuseet.

Wasaprojektet är det dyraste bland de byggnadsobjekt inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde som enligt byggnadsstyrelsens planering är aktuella för den närmaste femårsperioden.

I dagens situation med ett begränsat ekonomiskt utrymme innebär det att ett projekt i Wasas storleksordning kommer att ta en betydande del av tillgängliga resurser i anspråk och härigenom påverka möjligheterna att genomföra andra angelägna byggnadsprojekt inom såväl utbildningsdepartementets som andra departements verksamhetsområden.

Beredningen av frågan om Wasaprojektet inbegriper sålunda flera viktiga ställningstaganden. Beredningen måste därför ges den tid den behöver. Jag är med andra ord inte beredd att nu redovisa en tidsplan för projektet.

Anf. 30 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

Wasavarvet är Sveriges internationellt sett mest kända museum. Inget annat har så många utländska besökare, inget annat drar in så mycket i entréavgifter. Längre har konserveringsexperterna varnat för att det nuvarande provisoriska varvet inte på ett tillfredsställande sätt kan skydda Wasa från klimatisk påverkan.

Planerna på ett nytt varv för Wasa har kommit långt. Det återstår bara projekteringsbeslut och besked om igångsättning för ett bygge som inkl. projekteringen tar ungefär fyra år. Enligt byggnadsstyrelsens planer skulle regeringen i september ha gett projekteringsstillstånd. Men nyligen kom kulturministern med beskedet att det inte blir någon projektering. Dels finns det inte pengar, dels råder det delade meningar om lokaliseringen av det nya varvet.

Det är sant att det är ont om pengar, men Wasa är en nationell skatt som till varje pris måste bevaras. Även om investeringen är stor, får man inte glömma att Wasa är vår största internationella turistattraktion och en ovärderlig kulturskatt.

Sant är också att det alltid har funnits en begränsad opinion på Östermalm och Djurgården som inte kan acceptera lokaliseringen av det nya museet. Men tidigare regeringar har varit ense om att man inte kan låta detta förhållande falla avgörandet. Den arkitektoniska lösning som nu har valts tar också all rimlig hänsyn till stadsplane- och miljöaspekterna.

Nu hoppas jag att kulturministern är beredd att ta en dust med finansministern om Wasa. Det skulle inte vara värdigt Sverige, om skeppet skulle gå under en andra gång – på grund av tövan hos dem som har makten och ansvaret.

Anf. 31 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag delar Jan-Erik Wikströms uppfattning om Wasamuseets värde och dess betydelse, inte bara ytligt för turismen, utan också historiskt och kulturhistoriskt.

Jag har vid ett sammanträffande med företrädare för Wasamuseets styrelse för litet sedan klargjort att vi i den ekonomiska situation som vi nu befinner oss i inte anser oss ha möjlighet att omedelbart plocka fram de pengar som behövs för bygget. I det sammanhanget har jag sagt – eftersom Jan-Erik Wikström refererar till det vill jag något utveckla det – att det naturligtvis är mycket svårare att lyfta upp ett projekt högt upp på prioriteringslistan och pressa igenom det på bekostnad av andra projekt om det råder mycket delade meningar om lokaliseringen och om det gäller ett projekt som kräver oerhört mycket pengar. Jag tycker inte det är särskilt överraskande att det är på det sättet.

Jan-Erik Wikström säger nu från talarstolen att han för sin del skulle vara beredd att göra en mycket hård överkörning av den, som han kallar det, begränsade opinionen på Östermalm; östermalmsbor skall inte få avgöra var Wasamuseet skall ligga! – Det skall de naturligtvis inte göra. Men om de

*Om tidsprogram-
met för det nya
Wasamuseet*

under hösten uppvaktar regeringen och redovisar synpunkter på lokalise-
ringen finns det faktiskt skäl – det tycker jag är demokratiskt rimligt – att
också överväga och pröva de argument de för fram.

Anf. 32 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker det är viktigt att man lyssnar på alla. Men denna
grupp från Östermalm och Djurgården uppvaktade redan på min tid vid ett
flertal tillfällen, och jag tror uppriktigt sagt inte att den har några nya
synpunkter att komma med. Det var därför jag sade att vi gjorde bedömning-
en att det här var den bästa lokalisering man kunde finna.

Men jag hoppas att vi skall kunna bli överens om att projekteringen inte får
dröja alltför länge. Jag vill försäkra kulturministern att han i denna fråga kan
räkna med ett starkt stöd från den städse lojala oppositionen.

Anf. 33 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag kan konstatera att Jan-Erik Wikström anser att den
beredning som behöver göras redan är gjord – under hans tid.

Låt mig för min del då bara tillägga – och det gör jag mot bakgrund av att
jag har kunnat följa utvecklingen av planerna på ett stort museum ute i landet
som Jan-Erik Wikström fattade beslut om men inte beviljade de medel som
han hade beslutat tilldela det – att jag inte är beredd att visa handlingskraft på
det sätt som han gjorde i ett antal ärenden, nämligen genom att fatta beslut
innan man vet att man har pengar för att betala det.

Anf. 34 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja varna Bengt Göransson för den här sortens
oförskämdheter. Tala klarspråk! Vad är det Bengt Göransson syftar på?

Det har faktiskt varit enighet i alla instanser som har burit ansvar för frågan
om Wasavarvet. Jag har all respekt för att man inte kan lösa pengaproblemet.
Men att det i en grupp har funnits delade meningar om lokaliseringen tycker
jag inte är någon bärande invändning.

Man behöver väl inte vara så misstänksam att man skall käbbla i varenda
politisk fråga. Om jag säger att Bengt Göransson kan räkna med stöd för
Wasavarvet skulle väl det, tycker jag, vara en tillgång för en kulturminister.
Jag vet att det kan behövas sådant stöd när man skall kämpa med
finansdepartementet.

Anf. 35 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag tackar för det stöd som Jan-Erik Wikström är beredd att
lämna och hoppas att det inte bara är i diskussioner med finansdepartementet
han avser att lämna sådant stöd utan också i diskussioner med andra som
möjligen har synpunkter på både Wasamuseets förläggning och annat.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Meddelande om svar på interpellation 1983/84:57

Anf. 36 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag ber att få meddela att Margit Gennsers interpellation om taxeringsförfarandet kommer att besvaras den 12 januari 1984.

8 § Svar på fråga 1983/84:183 om bibehållande av tullverkets kustpostering i Arkösund

Anf. 37 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att kustposteringen i Arkösund får vara kvar.

Generaltullstyrelsen har den 27 september i år skrivit till länsstyrelsen i Östergötlands län om en planerad indragning av kustposteringen i Arkösund. Om handläggningen av sådana frågor finns bestämmelser i förordningen (1982:136) om handläggning av vissa personalfrågor i statlig verksamhet utmed rikets kuster. Enligt förordningen skall länsstyrelsens yttrande inhämtas över en sådan planerad åtgärd. Först därefter kan frågan komma att hänskjutas till regeringen för prövning. Länsstyrelsen har ännu inte yttrat sig i ärendet. Jag anser att det därför inte finns anledning för mig att nu föregripa handläggningen med ett uttalande i frågan.

Anf. 38 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Vilka viktiga och mångskiftande arbetsuppgifter som kustposteringen i Arkösund har framgår av frågan, så det behöver jag inte räkna upp igen.

I flera år har tullverket velat lägga ner den här posteringen. Om och om igen har vi östgötar talat om att en sådan åtgärd skulle gå stick i stäv mot vår regionalpolitiska satsning på Östergötlands skärgård och mot det faktum att denna skärgård klassats som primärt rekreativområde och i allt större utsträckning drar åt sig turister och förbipasserande båtar. En enig politisk front från länet har också hittills lyckats förhindra tullverkets nedläggningsplaner. Inte minst gjorde den alltför tidigt bortgångne Erik Wårnberg en fin insats också på detta område. Och alla berörda instanser i vårt län säger fortfarande: Lagg inte ner kustposteringen i Arkösund!

Generaltullstyrelsen har 4 203 personer anställda, varav ca 780 i Stockholmsområdet. Verket fick 1983/84 över 670 milj. kr. Med dessa siffror som bakgrund är det för mig ständigt lika förunderligt att man varje gång man uppmanas att spara kastar sina blickar på en båt och tre man i Arkösund. Beror det på bristande vilja eller bristande förmåga att peka ut motsvarande besparing på någon större ort eller vid någon större verksamhetsplats? För det kan ju inte bero på att detta vore omöjligt.

På vilket sätt har då tullverket tänkt sig att de arbetsuppgifter som kustposteringen i Arkösund nu gör skall utföras i fortsättningen, om man får sin vilja fram och lägger ner posteringen? Jo, uppgifterna skall delas mellan

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om bibehållande
av tullverkets kust-
postering i Arkö-
sund*

*Om bibehållande
av tullverkets kust-
postering i Arkö-
sund*

Oxelösund och Gryt. Oxelösunds båten har Landsort som sin norra vändplats. Därifrån till Arkö är det 34 sjömil. Grytbåten har Flatarp som sin södra gräns, och därifrån är det 40 sjömil till Arkö. Det betyder att under långa tider skulle det inte finnas någon båt tillgänglig inom S:t Annas skärgård som kunde göra snabba insatser vid olycksfall, tjuvfiske, båtoluckyor, övervakning av militär natur och ofredande av naturvårdsområden.

Finansministern säger att vi skall avvakta länsstyrelsens svar på tullverkets förfrågan. Det kan ju vara riktigt, men då frågar jag: Om tullverket tänkt ta hänsyn till detta, hur kan då verket skriva i sin senaste anslagsframställning: "Samtidigt beräknas posteringarna Marstrand, Piteå och Arkösund dras in"? Denna skrivning ger inte oss i länet hopp om att verket tänker ta någon hänsyn till vilka svar man får.

Jag vill därför fråga finansministern: Tänker regeringen ta hänsyn till remissvaren?

Anf. 39 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det beror självfallet på innehållet i remissvaren om vi tar hänsyn i den mening att vi följer dem.

Jag vill lägga till – eftersom av föregående inlägg kunde skapas intrycket att det enda som sker inom tullverket är att man planerar att lägga ner posteringen i Arkösund, vilket sattes i viss motsatsställning till tullverkets personal t. ex. i Stockholmsområdet – att det svenska tullverket under praktiskt taget hela 1970-talet har genomgått en mycket kraftig rationalisering. Det har skett indragning av personal och bedrivits ett besparingsarbete.

Under den tid när Anna Wohlin-Andersson styrde det här landet bedrevs detta rationaliseringsarbete med mycket stor kraft. Tullverket agerade naturligtvis utifrån de signaler som det under många år har fått av Sveriges regering och riksdag.

Vi riksdagsledamöter och regeringsledamöter får inte utfärda signaler och ställa krav på neddragningar, besparingar och rationaliseringar och sedan, när man skall skrida till verket och genomföra förslagen, säga att vi inte hade en aning om att det skulle gå på det här sättet. Den typen av inkonsekvens är inte möjlig, om man vill bedriva praktisk politik.

Anf. 40 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Under hela den tid "när Anna Wohlin-Andersson styrde det här landet", för att direkt citera finansministern, slogs företrädare för alla partier från Östergötland för att få behålla kustposteringen i Arkösund.

Mitt bidrag till de överväganden som finansministern nu säger att regeringen skall göra är ett citat ur Norrköpings kommuns uttalande den 7 november detta år med anledning av generaltullstyrelsens skrivelse. Kommunen anför:

"Statskontoret har i sin utredning angående sammanförande av sjöfartsverket och tullverkets kustbevakning förutsatt att den nuvarande kustposteringen i Arkösund skall finnas kvar. Detta är enligt kommunstyrelsens uppfattning en förutsättning för att den föreslagna samordningen skall kunna

genomföras och därav föranledda besparingseffekter kunna uppnås. Det framstår därför som synnerligen olyckligt om tullverket på nu föreslaget sätt genom indragning av kustposteringen i Arkösund ensidigt skulle frångå förutsättningarna i utredningen rörande den föreslagna sammanslagningen av sjöfartsverket och tullverkets kustbevakning.”

Får jag med anledning av detta fråga finansministern: Bör man åtminstone inte avvakta pågående utredningar, innan man tar ställning till hur kustposteringen i Arkösund i fortsättningen skall se ut?

Anf. 41 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Såvitt gäller regeringens beröring med detta ärende har jag redan besvarat Anna Wohlin-Anderssons fråga med ja.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1983/84:201 om information rörande hyreshusavgiften

Anf. 42 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Sten Sture Paterson har ställt följande fråga angående hyreshusavgiften: Vilken information har lämnats till drabbade fastighetsägare för att ge dem möjlighet att vidta de följdåtgärder som är nödvändiga för att upprätthålla en sund ekonomisk planering i fastighetsförvaltningen?

Det är väsentligt att information ges allmänheten om innehållet i skattereglerna. Detta är en uppgift i första hand för riksskatteverket. Riksskatteverket har också i fråga om hyreshusavgiften gått ut med information till samtliga de fastighetsägare som enligt tillgängligt material kan komma att beröras av avgiften. Därutöver har naturligtvis skilda myndigheter såsom riksskatteverket och departement stått till tjänst vid förfrågningar från fastighetsägare. I sammanhanget kan även nämnas att riksskatteverket har utfärdat anvisningar för tillämpningen av lagen om hyreshusavgift.

Anf. 43 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga. Hyreshusavgiften tas ut första gången vid 1984 års taxering och avser inkomståret 1983. På 1984 års preliminärskattedel kommer inte då utgående hyreshusavgift att vara inräknad, eftersom den ej hunnit matas in på data. Enligt taxeringsförordningen påförs 1984 års hyreshusavgift 1985 års slutskattedel.

Systemet avses vara i funktion vid utsändandet av 1985 års preliminärskattedel. Under detta år skall då erläggas såväl hyreshusavgiften för 1984, 1,5 % av taxeringsvärdet, som avgiften för 1985, 2 % av taxeringsvärdet, resp. 1,4 % av taxeringsvärdet om den aviserade nya fastighetsskatten genomförs.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om information
rörande hyreshus-
avgiften*

Riksskatteverket har den 26 augusti 1983 utfärdat anvisningar om hyreshusavgiften. Därav framgår att för undvikande av kvarstående skatt och eventuell kvarskatteavgift kan den preliminära skatten under inkomståret ökas eller fyllnadsinbetalning verkställas senast den 30 april året efter inkomståret.

Enbart en fyllnadsinbetalning senast den 30 april året efter inkomståret undanröjer inte uppkomna verkningar av hyreshusavgiften. Denna är avdragsgill, och om avdraget skall kunna göras under inkomståret måste avgiften också vara erlagd detta år. Detta gäller för alla fastighetsägare som tillämpar kontantprincipen. Gällande beskattningsregler omöjliggör för dem att avsätta pengar under inkomståret för en fyllnadsinbetalning av skatt senast den 30 april året efter. En sådan reservation blir inkomstbeskattad och därmed reducerad till ca en tredjedel av sin ursprungliga storlek.

Konsekvenserna för dem som stannar för alternativet med fyllnadsinbetalning senast den 30 april blir högst kännbara 1985, då både 1984 års hyreshusavgift och 1985 års hyreshusavgift/fastighetsskatt skall erläggas. Detta medför en ryckighet på utgiftssidan med menlig inverkan på likviditeten och motverkar ett vidmakthållande av en jämn reparationsnivå.

Vikten av att fyllnadsinbetalning sker under inkomståret har icke nått ut till berörda fastighetsägares flertal. En sådan information borde ha lämnats via massmedia, genom annonser, radio och TV, ävensom om vilka regler som gäller för olika redovisningssystem.

Jag vill fråga finansministern: Anser finansministern att, med det sagda som bakgrund, myndigheternas information till de av den nya skatten berörda varit tillfredsställande? Vidare, kan finansministern medverka till att informationen når ut, såväl i det nu aktuella fallet som framgent när en ny skatt införs?

Anf. 44 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag kan hålla med Sten Sture Paterson på en punkt, och det är att i många fall är våra myndigheter väldigt bundna till det formella innehållet i författningar och lagar. De kommer kanske inte förrän i efterhand – liksom måhända har skett här – till insikt om att det finns vissa praktiska konsekvenser som det kan vara värt att upplysa de skattskyldiga eller andra berörda medborgare om.

Jag tänker för min del dra en viss lärdom av det här. Nu vet jag inte vilken skada det kan ha ställt till med, vilka problem som kan ha uppstått. I de anvisningar som lämnats ut – och jag kan inte erinra mig att information har givits i någon annan form – har de praktiska konsekvenserna inte tagits upp, och det tycker jag att vi kan se som en brist.

Låt oss ta det mera som en principiell erinran att vi som myndigheter allihop bör fundera över hur informationen till allmänheten skall läggas upp. Jag tror att vi har mycket mer att göra där som borde vara till glädje för medborgarna och också stärka förtroendet för myndigheterna.

Anf. 45 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för kompletteringen. Personligen har jag varit i kontakt med riksskatteverket för att få praktiska informationer om hanteringen och haft föga framgång med det. Därifrån ser man det vad jag skulle vilja kalla rent fiskalt. Kontakt med Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund och dess interna skrift Skattenytt nr 11 ger en viss ledning, men även den är svårtolkad för en vanlig medborgare.

Jag konstaterar i likhet med finansministern att riksskatteverkets information berör hur den nya skatten fungerar utifrån taxeringsmyndigheternas hantering. Hur den praktiskt måste hanteras av skattebetalaren ges det ingen klar information om, särskilt inte vad beträffar avdragets utnyttjande och hur det slår på olika år.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1983/84:205 om de fria affärstiderna**Anf. 46 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:**

Herr talman! Gunnar Hökmark har frågat mig om jag avser att lämna förslag till riksdagen som inskränker de fria affärstiderna.

Jag vill erinra Gunnar Hökmark om att jag två gånger tidigare i år svarat på i stort sett samma fråga. Mitt svar nu blir detsamma som vid de tidigare tillfällena, nämligen att regeringens prövning av frågan pågår. Jag vill inte heller nu föregripa resultatet av denna prövning.

Anf. 47 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det kan nog vara riktigt att den här frågan har ställts tidigare, men det beror på att det finns ett ganska stort allmänt intresse att få veta hur regeringen kommer att handlägga frågan om fria affärstider.

Olika fackliga organisationer uppvaktar regeringen regelbundet i denna fråga. Då kan det också vara av intresse för allmänheten och konsumenterna att få veta om den prövning som regeringen genomför leder någon vart och om den har kommit någonstans.

Det har bl. a. kommit fram uppgifter om att ett inskränkande av de fria affärstiderna kommer att minska antalet arbeten med ungefär 12 000 i denna typ av affärer. Detta drabbar framför allt yngre människor – människor som arbetar deltid. Finansministern kanske kan ge ett besked om det beredningsarbete som pågår.

Med tanke på det mycket korta svaret och den ovilja att tala om för en bredare allmänhet vad regeringen ämnar göra med de fria affärstiderna, kan jag inte tro annat än att regeringen i denna fråga, liksom i många andra frågor, kommer att vika sig för organisationerna, men att regeringen tycker att det är olustigt att tala om för konsumenterna att man kommer att inskränka deras möjlighet att handla på olika affärstider. Det kan var och en

Måndagen den
12 december 1983

*Om viss utbildning
vid högskolan i
Kristianstad*

tänka på under julhandeln – det är kanske den sista julhandeln med fria affärstider.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1983/84:195 om viss utbildning vid högskolan i Kristianstad

Anf. 48 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Ulla Ekelund har frågat mig om jag är villig att redovisa min syn på och min inställning till den polymertekniska utbildning som redan finns i Kristianstad samt dess fortsatta utveckling.

Den polymertekniska utbildningen i Kristianstad ges i form av enstaka kurser. Tillkomsten och uppläggningsen av sådan utbildning är en fråga för lokala och regionala myndigheter.

När det gäller universitets- och högskoleämbetets förslag om en plast- och gummiindustrilinje, med förläggning till högskolan i Jönköping, anser jag att den föreslagna utbildningens innehåll och lokalisering bör utredas närmare. Jag är därför inte beredd att ta ställning i denna fråga redan i 1984 års budgetproposition.

Anf. 49 ULLA EKELUND (c):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden har jag i korthet redovisat i frågeställningen, så den behöver jag inte ta upp här. Jag vill bara säga att de kortare kurser som pågått sedan 1978 i Kristianstad, med de lärare och forskare som är knutna till utbildningen, den beredvillighet kommunen visar att ställa upp med lokaler, den stora plastindustri som finns i länet och de internationella kontakter man har är en god grund för högskolan i Kristianstad när det gäller att få en ny YTH-utbildning inom det här området. Regionstyrelsen har ju också prioriterat denna YTH-utbildning framför all annan ny utbildning i högskole-regionen.

Utbildningsministern säger att hon inte nu är beredd att ta ställning, eftersom det behöver utredas ytterligare både vad gäller innehåll och lokalisering av utbildningen. Jag hoppas att den arbetsgrupp som skall utreda frågan också får representant eller representanter från Kristianstad. I den arbetsgrupp som nu har verkat har endast Lund och Jönköping representerats.

UHÄ-rapporten är tydligen inte heller förankrad i exempelvis statens industriverk, hos Sveriges plastförbund eller hos Föreningen Sveriges plastfabrikanter. Dessa organ torde ändå kunna ge sakkunnig upplysning när det gäller utbildningens inriktning.

Slutligen torde gymnasieskolans resurser i Jönköping resp. Kristianstad ha ägnats ganska olika uppmärksamhet. Och rekryteringsunderlaget för högskolorna torde ha beräknats efter något olika förutsättningar.

Sammantaget borde detta indikera att det, som utbildningsministern

säger, behövs ett fortsatt beredningsarbete. Jag vill fråga: Är utbildningsministern beredd att väga in de synpunkter som jag nu har fört fram i det fortsatta beredningsarbetet och när dess resultat skall bedömas?

Anf. 50 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det var bl. a. efter en uppvaktning med representanter för länsstyrelsen i Kristianstads län och högskolan i Kristianstad som jag kom fram till att det behövdes en viss kompletterande utbildning. Alltså är jag beredd att väga in vad dessa myndigheter har att säga.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellationerna 1983/84:54, 55 och 56 om viss utnämning till justitieråd

Anf. 51 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Ulf Adelson har frågat mig om jag är villig att ge riksdagen en redogörelse för vilka överväganden som gjordes vid utnämningen av förutvarande justitieministern till justitieråd och ledamot av högsta domstolen och hur beredningen av detta ärende skedde. Likalydande frågor har ställts av Thorbjörn Fälldin och Jan-Erik Wikström.

Det stod klart att justitieministern vid sin avgång skulle återgå till ämbetsmannabanan. Regeringen ansåg att han, med hänsyn till hans väl dokumenterade skicklighet och erfarenhet från justitiedepartementet, domstolsväsendet och administrationen, var väl lämpad för tjänsten som ledamot av högsta domstolen. Regeringen bestämde sig på dessa grunder för att utnämna Ove Rainer till justitieråd. Med hänsyn till Ove Rainers pressade personliga situation togs utnämningsbeslutet redan vid regeringssammanträdet den 10 november 1983.

I vanliga fall brukar ett ärende av detta slag även anmälas för högsta domstolen i plenum, innan regeringens beslut fattas. I detta fall underrättades domstolens ordförande före regeringssammanträdet. Med hänsyn till vad jag nyss anfört om behovet att ta ett snabbt beslut ansåg jag att det inte var nödvändigt att följa den sedvanliga beredningsordningen. Vid ett samtal några dagar efter beslutet förklarade jag för domstolens ordförande de särskilda omständigheterna i det aktuella fallet. Jag omtalade även att regeringen avser att framdeles tillämpa tidigare praxis att före en utnämning anmäla ärendet för domstolen i plenum. Detta meddelande har vidarebefordrats till domstolens övriga ledamöter.

Anf. 52 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Först vill jag tacka statsministern för svaret på interpellationen. Samtidigt beklagar jag att Thorbjörn Fälldin på grund av sjukdom inte har tillfälle att själv ta emot det.

Av svaret framgår att ingen beredning i vanlig ordning föregått utnämning-

Måndagen den
12 december 1983

*Om viss utnämning
till justitieråd*

en av Ove Rainer till justitieråd. Det framgår också att orsaken till detta var rent personliga hänsynstaganden.

Det har i skilda sammanhang framhållits vara ett mänskligt drag att tillåta sig personliga, snarast känslomässiga, överväganden vid utnämningen. Statsministern hänvisar som motiv för den snabba utnämningen av Ove Rainer till justitieråd till dennes "pressade personliga situation".

Till detta är bara att säga att *grundlagen och utnämningsförfarande i regler och praxis inte känner något undantag från beredningstvång och -förfarande med anledning av någons personliga situation – och det på goda grunder, skulle jag vilja tillägga.*

I det aktuella fallet innebär det också att man bortser från högsta domstolens roll som självständig, högsta rättsvårdande myndighet i vårt land. Det har statsministern erkänt i svaret och lovat att inte upprepa.

Högsta domstolens särställning gör det nödvändigt att varje utnämning verkligen föregås av den beredning som *grundlagen föreskriver*. Att av hänsyn till personliga skäl gå förbi denna beredning innebär att man tillför konstitutionen en ny praxis, som riskerar att allvarligt skada förtroendet för utnämningsförfarandet och vårt rättssystem. Därmed skadas i värsta fall grundvalarna för vårt samhällssystem.

Från allmänna utgångspunkter kan man förstå att regeringen på rak arm var beredd att, som statsministern säger, anse Rainer "väl lämpad för tjänsten". Men beredningens syfte är att förstärka beslutsunderlaget från en allmän åsikt till en visshet. Högsta domstolens ställning gör detta helt nödvändigt.

I efterhand kan man konstatera att Ove Rainer, genom att i en affekterad situation avsäga sig justitierådskapet, visat större omsorg om högsta domstolen än statsministern gjort genom att i en stressad situation utnämna Rainer utan egentlig beredning.

Det skall också konstateras att det vid utnämningen pågick en intensiv allmän debatt, i vilken många oklara punkter förelåg. Bankinspektionens utredning var t. ex. inte klar då. Ett minimikrav borde vara att landets statsminister har så mycket tålamod i en personligt besvärlig beslutssituation att han åtminstone låter vanlig beredning ske och ser till att alla utredningar i anslutning till beslutet har genomförts innan beslut fattas.

Regeringen har utnämningmakten i sin hand. Men denna får inte användas oinskränkt eller för att tillgodose personliga önskemål och förhållanden. Det är inget förmildrande mänskligt drag om så sker. Tvärtom visar det aktuella skeendet i den s. k. Raineraffären att det mycket väl kan sluta i att det drabbar den som skulle gynnas.

Den aktuella debatten efter denna utnämning visar också att statsminister-ämbetet riskerar att få ett drag av personlig prägel, som just *grundlagen vill skydda oss från*. Därför vill jag avslutningsvis begära en deklARATION från statsministern om hur han uppfattar statsministerns roll i vår parlamentariska demokrati. Jag tror att vi alla är överens om att vi inte vill ha ett statsministerämbete som liknar en presidents ämbete, med personliga maktbefogenheter.

Anf. 53 ULF ADELSOHN (m):

Herr talman! I regeringsformens 7 kap. 2 § står det: "Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter."

Regeringsformens krav på beredning har givit upphov till en mycket omfattande praxis i Sverige. När det gäller utnämningen av justitieråd har den inneburit att justitieministern har presenterat sitt förslag för högsta domstolen, som sedan yttrar sig innan beslut fattas.

Onsdagen den 9 november lämnade Ove Rainer in sin ansökan om avsked från posten som justitieminister. Innan han avgick hade han givit statsministern information om sina privata affärer. Statsministern beklagade då Ove Rainers avskedsansökan, beskrev honom som en god vän och en lysande medarbetare, och statsministern förklarade också att hans förtroende för Ove Rainer var orubbade.

Morgonen därpå, på torsdagen, ringde Ove Rainer enligt Olof Palmes egna uppgifter till statsministern och hade då "enärat vädjat" att få bli justitieråd. Vid sitt sammanträde kl. 9 samma morgon beslutade regeringen att utse Ove Rainer till justitieråd.

Från Ove Rainers telefonsamtal till statsministern till det formella regeringsbeslutet gick det alltså inte mer än ett par timmar. Det är uppenbart att Olof Palme knappast ens hunnit diskutera förslaget med sina regeringskolleger.

Utnämningen föregicks inte av den sedvanliga beredningsordningen. Statsministern säger i sitt interpellationssvar att högsta domstolens ordförande underrättades – inte att han konsulterades. Jag frågar: När underrättades högsta domstolens ordförande? Vem underrättade högsta domstolens ordförande?

Olof Palme påstår också att han inte hade en aning om några av de omständigheter som enligt honom själv gjorde utnämningen olämplig. Statsministern säger att han inte fått någon information av Ove Rainer utöver den som stod att läsa i tidningarna. Han påstår sig i stället ha vilseletts av "den gode vännen och lysande medarbetaren". Ove Rainer å sin sida säger att han givit statsministern all relevant information.

Jag kan bara konstatera att än en gång – jag kan inte säga för vilken gång i ordningen – står Olof Palmes ord mot någon annans.

Men även om Olof Palmes version är riktig befriar inte detta honom från ansvar. Om Olof Palme inte fick fakta, varför försökte han inte ta reda på fakta? Tidningarna var i dessa dagar fyllda till brädden med obesvarade frågor om Ove Rainers affärer. Ställde verkligen inte statsministern en enda av dessa frågor? Fäste statsministern inte något avseende vid att bankinspektionen hade beslutat om en utredning om de här affärerna? Att ställa dessa frågor borde rimligen vara ett minimikrav när det gäller det inhämtande av behövliga upplysningar som regeringsformen föreskriver. Men det var tydligen alltför bråttom. Olof Palme ville gå snabbt till verket med hänsyn till Ove Rainers "pressade personliga situation".

När Ove Rainer en vecka senare beslöt att inte tillträda sin nya befattning,

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om viss utnämning
till justitieråd*

då kallade Olof Palme till pressträff. Den här gången hade han inte växlat ett ord med Ove Rainer, utan förlitade sig – notabelt nog! – fullt och fast på tidningsuppgifter. I närvaro av två statssekreterare med uppgift att bekräfta Olof Palmes version av händelserna förklarade Olof Palme hur han hade blivit missledd och förd bakom ljuset av Ove Rainer. Olof Palme erkände ett misstag – men allt var Ove Rainers fel. Olof Palme hade varit i god tro och hade bara visat alltför stor "mänsklig hänsyn".

Grundlagen lämnar – som Olof Johansson sade – inget utrymme för statsministern och regeringen att använda utnämningmakten i sådant syfte. Regeringen har inte följt regeringsformens anda, utan använt utnämningmakten som om den vore en intern angelägenhet. Detta är allvarligt. Det är alldeles särskilt allvarligt vid en så viktig utnämning som utnämning till ledamot av högsta domstolen. Högsta domstolen är sista prövningsinstans. En del av dess ledamöter tjänstgör i lagrådet. Högsta domstolens integritet får aldrig ifrågasättas.

Anf. 54 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret.

Sedan länge har en bestämd praxis tillämpats vid utnämningen av justitieråd. Efter en preliminär föredragning i regeringen, t. ex. vid en lunchberedning, informerar justitieministern ordföranden i högsta domstolen om att ett visst namn är aktuellt. Efter någon dag vandrar justitieministern personligen över till högsta domstolen och informerar alla justitieråden in pleno och efterhör deras synpunkter.

Efter detta sker sedvanlig beredning i justitiedepartementet. Därefter lämnas information enligt 19 § medbestämmandelagen till de fackliga organisationerna. Slutligen föredras ärendet i regeringssammanträde, där beslut fattas.

I det fall som interpellationen åsyftar åsidosattes alla moment i denna praxis. Ingen preliminär beredning skedde i regeringen. Ingen information gavs till ledamöterna i högsta domstolen in pleno. Ingen beredning skedde i justitiedepartementet. Ingen lagstadgad information enligt medbestämmandelagen ägde rum.

Aldrig tidigare har ett justitieråd utnämnts på föredragning av någon annan än den ordinarie justitieministern.

Detta skulle kunna karakteriseras som kamaraderi och ett utslag av faktiskt presidentstyre. Men det kan också ses som ett tecken på att landets statsminister i en akut politisk situation visade bristande omdöme. Priset för detta misstag fick betalas av den som skulle hjälpas.

Anf. 55 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Beredningen i detta ärende har, såvitt jag kan bedöma, följt grundlagens bud. Jag tror att herr Olof Johansson har fel när han försöker antyda att grundlagen på något sätt skulle vara kränkt. Men det kommer säkert konstitutionsutskottet att granska – jag känner mig lugn på den punkten.

Jag vill bara rätta också herr Wikström. Det förelåg icke någon informations- eller förhandlingsskyldighet om det tilltänkta beslutet mot de fackliga organisationerna i detta fall, utan den punkt i beredningen som man kan ifrågasätta gäller informationen till högsta domstolen. Där om finns ingenting stadgat i regeringsformen eller någon annanstans, utan det är gammal god praxis. På den punkten lämnades inte någon information. Jag hade ett par dagar efteråt ett utomordentligt angenämt samtal med högsta domstolens ordförande, där vi – långt innan detta blev en stor publik fråga – klarade ut de omständigheter som gällde i det här fallet och att vi kommer att följa praxis i fortsättningen.

Det är ju inte något veto som högsta domstolen har. Såvitt jag vet har icke högsta domstolen i något fall ändrat på regeringens beslut när det gäller en högre utnämning. Däremot har det förekommit i en del fall – jag skall inte nämna vilka – att man har rest invändningar mot någon kandidat, och det har förekommit en diskussion. Men informationen till högsta domstolen är en gammal god praxis som vi skall hålla på, och det var särskilda omständigheter som gjorde att man i det här fallet förbigick den. Men det har jag som sagt klarat upp i godo helt och hållet med högsta domstolen och dess ordförande.

Sedan har vi då frågan: Är Ove Rainer kompetent för arbetet som justitieråd? Det är han självfallet. Det är riktigt, som han själv har sagt i tidningarna, att redan för 16 år sedan kunde han på goda grunder ha utnämnts till justitieråd. Han har en lång och mycket välmeriterad bana som ämbetsman och domare. Statssekreterare i justitiedepartementet – visar det sig, om man ser tillbaka – har alltid blivit justitieråd eller presidenter vid någon hovrätt eller kammarrätt eller också konsultativa statsråd. Det var alltså med hänsyn till de ämbeten som Ove Rainer innehaft inte alls någon speciellt hög befattning som han erhöll.

Det har varit en gammal regel i socialdemokratiska regeringar – men också i borgerliga – att man till regeringskretsen har knutit någon med framför allt domarerfarenhet och administrativ erfarenhet som inte primärt har haft en politisk förankring i partiet, även om han sannolikt har delat vederbörande regeringens allmänna värderingar. Justitieministrar i socialdemokratiska regeringar har sålunda haft en allmänt progressiv syn på kriminalpolitiken. Personer som har ingått i regeringar på de förutsättningarna har alltid återgått till ämbetsmannabanan i en eller annan form.

Det var självklart att även om Ove Rainer av olika skäl inte kunde vara kvar som ledamot av regeringen borde han beredas möjlighet att återgå till den ämbetsmannagärning från vilken han hade hämtats. Hans kompetens har vitsordats av den nya folkpartiledaren, som sade att i en folkpartiregering hade han fått sitta kvar. Då måste han också rimligen vara kompetent att bli justitieråd.

Det som här ifrågasätts är ju snabbheten i utnämningen, inte i och för sig hans kompetens till ämbetet. Och det finns inget annat skäl till denna snabbhet än hänsyn till Ove Rainers person. För det bär naturligtvis regeringen som helhet ansvaret. Vi har efteråt konstaterat att det var ett misstag. Vi hade bl. a. inte då tillgång till alla uppgifter om Ove Rainers

Måndagen den
12 december 1983

*Om viss utnämning
till justitieråd*

ekonomi. Det är inte på det sättet att vi – den slutsatsen kunde man möjligen dra av Ulf Adelsons anförande – gör någon polisundersökning av en kollegas ekonomiska förhållanden, utan vi utgick från de uppgifter som Ove Rainer själv lämnade. Jag är fullt medveten om att bankinspektionen höll på med en utredning. Men här hade jag samma uppfattning då som Ove Rainers advokat har nu, att den utredningen framför allt avsåg bankens handhavande av frågan och inte Ove Rainers förhållanden och att den därför inte skulle behöva påverka detta ärende.

Det fanns alltså i och för sig ganska rimliga grunder för att i en situation som var väldigt svår för Ove Rainer hjälpa honom att snabbt komma tillbaka till ämbetsmannabanan. I efterhand kan man konstatera att vi borde ha sett tiden an.

Det här ledde sedan till ganska orimliga beskyllningar som uteslutande riktar sig mot min person. Jag förbigår de mera utpräglade småaktigheterna från herr Adelson och nämner i stället de principiella ståndpunkter som möjligen kunde utläsas av herrar Johanssons och Wikströms uttalanden. Man har gått på de vulgära påståendena i borgerlig press att här skulle föreligga något slags presidentstyre.

Jag vill påstå att om man jämför med de borgerliga regeringarnas tid är koncentrationen av makt till statsrådsberedningen mycket mindre nu. Det enkla skälet härtill är att där förankrades makten i realiteten till ett antal samordningskanslier. Det har vältaligt skildrats i olika böcker. Det innebar att ärendena knappast ens kom till allmän beredning, att finansdepartementet sattes åt sidan med katastrofala resultat för budgetsaldot samt att det blev orimliga långbänkar i regeringsarbetet.

Den här regeringen har haft som ambition för det första att lämna största möjliga handlingsfrihet åt departementen att driva sina linjer och ta ansvaret för sitt arbete, för det blir bättre på det sättet, för det andra att återupprätta finansdepartementets under den borgerliga tiden svårt sargade auktoritet och för det tredje att införa ett effektivt kollektivt styre, där statsministerns uppgift är att se till att det fattas beslut och att det regeras i landet, så att vi kommer ifrån långbänkarnas tid. Detta innebär naturligtvis att det i en sådan akut fråga som när ett statsråd kommer i ett mycket svårt blåsväder är nödvändigt för statsministern att agera. Men även i detta fall var det naturligtvis ett gemensamt beslut som vi fattade. Så jag tror att de borgerliga vulgäriteterna i viss borgerlig press om att styrelseskicket skulle ha förändrats i det här landet kan ni lämna därhän. Vi är angelägna om att som ett arbetslag se till att erforderliga beslut fattas och att landet regeras, och det ämnar vi fortsätta med.

Anf. 56 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning att konstatera, vilket jag gjorde från talarstolen tidigare, att vi inte vill ha inslag av personlig statsministermakt i det här landet. Olof Palme säger att regeringen vill komma ifrån långbänkarnas tid. I det här fallet är det faktiskt så att man inte har någon bänk alls att sitta på. En regering som totalt hänger i luften är inte

heller någon tilltalande syn.

Det som dessutom gällde i det här fallet var att det berörda departementet, dvs. justitiedepartementet, hade bytt chef. Arbetsmarknadsministern hade förordnats som chef för justitiedepartementet. Detta lägger naturligtvis ett särskilt ansvar i första hand på statsministern och i andra hand på hela regeringen att se till att man tar god tid på sig i de mycket svåra beredningar som ibland förekommer. Detta var tvivelsutan en sådan. Det är naturligtvis detta som det gäller. Eftersom den förre justitieministerns handel ochandel sattes i fråga just när det gällde hans position som justitieminister, borde ju därav följa att man iakttar särskild försiktighet och omsorg innan nya åtgärder vidtas.

Det är trots allt en ganska anmärkningsvärd formulering som statsministern använder när han i sitt interpellationssvar säger: "Med hänsyn till vad jag nyss anfört om behovet att ta ett snabbt beslut ansåg jag att det inte var nödvändigt att följa den sedvanliga beredningsordningen." Det är alltså ett klart erkännande om att denna eftersattes.

Jag tänker inte här söka föregripa konstitutionsutskottets granskning eller gå in på de slutsatser som utskottet har att dra. Men jag tycker att det är viktigt att understryka det här förfarandets grundlagsmässiga sammanhang, och jag anser att det mot denna bakgrund är en mycket allvarlig fråga.

Anf. 57 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Ja, Olof Palme, om jag har varit småaktig så får väl det stå i kontrast till statsministerns egen vidsynthet och förlåtande sinnelag. Det är inte alltid så lätt att följa resonemangen på de svindlande höjderna.

Statsrådsberedningen har under Olof Palmes tid, framhåller han, inte alls haft samma inflytande som tidigare. Det är naturligtvis svårt att säga, och det står utanför den här debatten att bedöma andra frågor. Men nog tycker jag att vi under de år som gått haft ett ganska stort antal tillfällen att konstatera situationer där just Olof Palmes personliga handläggning av ärenden har varit mycket, mycket starkt knuten till statsministerämbetet och där vederbörande fackministrar ibland förefallit att vara okunniga och knappt ens har deltagit i handläggningen. Eftersom statsministern själv tog upp denna fråga tycker jag att den förtjänar den kommentaren.

Det står också, intressant nog, i det interpellationssvar vi har fått här i dag: "Med hänsyn till vad jag nyss anfört om behovet att ta ett snabbt beslut ansåg jag att det inte var nödvändigt att följa den sedvanliga beredningsordningen." Det var inte regeringen som ansåg det, och det var inte den föredragande ministern Anna-Greta Leijon som ansåg detta, utan det var statsministern som ansåg att det inte var nödvändigt att följa beredningsordningen. Det står "jag" i interpellationssvaret. Det kan naturligtvis vara en felskrivning eller något annat. Men om det är en felskrivning är det i någon mån betecknande för den koncentration som finns till statsministerns person.

Olof Palme säger att såvitt han vet har högsta domstolen aldrig ändrat ett rättsbeslut. Jag kan naturligtvis inte bedöma det, men nog tror jag att det vid flera tillfällen har hänt att högsta domstolen uttalat starka tvivel på de

förslag som framförts från olika regeringar. Och såvitt jag vet har det också hänt att regeringar då har avstått från att utse dem som föreslagits. Jag känner nog också till något fall där en regering inte tagit hänsyn till ett sådant önskemål från högsta domstolen, men jag tror att det bara skett någon enda gång.

Herr talman! Jag kan i och för sig förstå Ove Rainers önskemål att denna utnämning snabbt skulle ske. Och jag kan gärna vitsorda vad Olof Palme säger om att man inte behöver tvivla på Ove Rainers kompetens för ämbetet. Men jag skulle vilja säga att av hänsyn till Ove Rainer borde statsministern och regeringen ha väntat och inhämtat fakta. Hade man gjort det en månad eller två, så skulle man måhända ha kunnat utse Ove Rainer till justitieråd och låta honom återgå till den bana han ville återgå till – i stället för att, som nu har skett, utan beredning utse honom och sedan utlämna honom till vargarna några dagar senare. Det var baserat inte på fakta utan på braskande tidningsuppgifter, baserat inte på samtal med Ove Rainer för att hos honom höra hur saken var, utan baserat på tidningarnas löpsedlar och rubriker. Om man skall visa hänsyn, Olof Palme, och mänsklig känsla och värme, så är det här inget bra exempel på hur ett ärende skall handläggas. Regeringsformens syfte är ju också att man skall förebygga det slags misstag som regeringen eller Olof Palme här har begått.

Herr talman! Slutligen vill jag återupprepa den fråga som har direkt att göra med beredningen av själva ärendet: När och av vem underrättades högsta domstolens ordförande? Var det tjänsteförättande justitieministern eller var det statsministern som underrättade honom?

Anf. 58 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Detta är inte en debatt om statsrådsberedningens roll i regeringsarbetet; inte heller en debatt om finansdepartementets organisation; inte en debatt om skillnaderna mellan en enparti- och en koalitionsregering. Statsministern har erkänt att han och regeringen gjorde ett misstag. I detta fall är det bättre att erkänna misstaget än att söka förklara det.

I ljuset av detta utnämningsärende ter sig långbänken som en garanti för eftertanke och omdöme.

Anf. 59 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Jag är övertygad om att allas ögon tårades vid förslaget om långbänken som politisk princip.

Jag har erkänt att det i ljuset av vad vi sedan fick reda på stod klart att Ove Rainers utnämning gick för fort. Men den enda beredningspunkt som ni har kunnat ta upp är att högsta domstolen inte fick tillfälle att i plenum ta ställning till denna utnämning. Det är riktigt. Det är en sedvana att så sker, men det står ingenstans i någon bestämmelse att ett sådant ärende skall anmälas till högsta domstolen.

Att det står "jag" i interpellationssvaret beror uteslutande på att jag för att ärendet skulle kunna behandlas av regeringen tog på mig ansvaret. Jag föreslog att Ove Rainer själv skulle tala med högsta domstolens ordförande,

och om det hände något speciellt vid det samtalet skulle han återkomma till mig. På den punkten kan vi alltså kritiseras ur sedvanesynpunkt, men i övrigt har ärendet naturligtvis helt och hållet beretts.

Vidare var det faktiskt inte jag som tog upp några bredare diskussioner, utan det var ni som började tala om presidentmakt och allt möjligt, och jag tillät mig att besvara det.

Slutligen: Det var mycket av krokodiltårar som strömmade ur herr Adelsohn, när han plötsligt tyckte synd om Ove Rainer – efter det att han inte minst i pressen oerhört hårt har gått an just denna person.

Dilemmat i detta fall är ju att det finns en mycket liten grupp människor i vårt land som har möjlighet att ägna sig åt avancerad skatteplanering. Det betyder rätt mycket ekonomiskt för dem. Och de håller sig i allmänhet inom lagens gränser. Då finns det ju inget att komma åt juridiskt. Men många av dessa handlingsätt är kanske inte precis i överensstämmelse med lagstiftarens mening.

Ove Rainer kom själv till slutsatsen att han icke kunde kvarstå i regeringen. Jag delar hans bedömning. Det finns olika element häri som jag inte behöver ta upp nu, för det är ingen idé att ta upp de svårigheterna för enskild person. Men det är alldeles klart att Ove Rainer har utsatts för en oerhört svår press i det uppkomna läget.

I allmänhet har ju pressen fullgjort den bevakande uppgift som pressen har. Det har jag sagt vid åtskilliga tillfällen. Men det framgick också i sammanhanget ting om Ove Rainers personliga förhållanden som jag inte pressetiskt vill försvara, för de hörde egentligen inte hit. Det gällde en man som inte hade begått något lagbrott, som hade utsatts för en oerhört hård bevakning av massmedia, som från ämbetsmannabanan hade hämtats till ett politiskt ämbete och vars kritiserade handlingar ju väsentligen hänförde sig till den tid då han var ämbetsman. I det läget upplevde vi som kände en personlig vänskap för Ove Rainer, att han för att han skulle få litet lugn och ro, behövde komma tillbaka till ämbetsmannabanan så snart som möjligt. Det gällde ett ämbete för vilket han var solklart kompetent. Han kunde ha blivit justitieråd redan i slutet av 1960-talet på basis av de allmänna principer som man brukar följa. Ambitionsnivån var alltså inte speciellt hög för hans del. Vi tyckte att man kunde t. o. m. hoppa över det där med högsta domstolen, eftersom vi var fullt på det klara med att ingen i högsta domstolen skulle ha någonting att invända – bara man såg till att man följde god konstitutionell ordning. Vi ville ge honom en fast anställning och lätta på det massmediala trycket, men Ove Rainer förutsåg att han ständigt skulle få frågor: vad skall vi göra nu då, vad kommer att hända?

Jag har medgett att det har visat sig vara ett misstag, sedan vi nu har sett facit. Vi borde ha väntat med att ta ställning i den här frågan. När jag hör somliga av herrarna blåsa upp sig, kommer det trots allt nästan ett försonande drag över detta misstag. Det var inte fråga om missbruk av makt och användande av utnämningmakten för att sätta en inkompetent person på något arbete. Det hela präglades uteslutande av en strävan att i den ganska hårda verklighet som politiken stundom innebär ta mänskliga hänsyn till en

Måndagen den
12 december 1983

*Om viss utnämning
till justitieråd*

duktig person i en mycket utsatt situation. Men det tror jag vissa av dem som talat här aldrig kommer att förstå.

Anf. 60 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Jag har inte talat för långbänken som princip, men det finns ju en skillnad mellan långbänk och att inte alls ha en stol att sitta på, Olof Palme. Någonstans däremellan borde det kanske ändå finnas någonting. Man kan ändå inte bortse från att det entydigt och klart står i regeringsformen att man skall ha en beredning: "Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter." Detta ersätts i Olof Palmes regering med en försäkran om att regeringen visste att högsta domstolen inte skulle ha någon invändning. Hur man nu kunde veta detta, varifrån denna inspiration kom, vet vi inte. I dag kan vi emellertid konstatera att det alltså var Ove Rainer själv – som skulle utses till justitieråd kl. 9 – som någon gång på morgonen ringde till högsta domstolen och lät meddela att så skulle det bli. Som en cause célèbre kan vi då föra in i riksdagens protokoll att den beredning som över huvud taget förekommit i ärendet har Ove Rainer stått för.

Det är möjligt att vi gråter krokodiltårar, men jag erkänner villigt att jag tycker synd om Ove Rainer. Och jag erkänner också villigt att jag tyckte synd om Ove Rainer när det hela pågick, och till det lilla som jag sade hörde också just detta. Jag framhöll att saken fått orimliga proportioner för honom personligen. Men Olof Palme, som ena dagen ansåg detta vara en god vän och en lysande medarbetare, för vilken han hade orubbat förtroende, drog sig inte för att på basis av *tidningsuppgifter*, utan att ens ta personlig kontakt med denne gode vän och denne lysande medarbetare, för vilken han hade haft orubbat förtroende några dagar tidigare när han utsett honom till justitieråd, utlämna honom på en presskonferens.

Låt mig sedan, herr talman, slutligen ställa frågan: Hur skulle Olof Palme ha reagerat om den här affären hade gällt en ledamot av någon borgerlig regering? Hur skulle Olof Palme ha utlåtit sig, om exempelvis en borgerlig regering hade utsett en sådan ledamot till ett högt ämbete med omedelbar verkan? Jag överlåter åt var och en här i kammaren att själv fundera ut hur Olof Palme då skulle ha låtit.

Anf. 61 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Självfallet fanns det anledning att bedöma den här utnämningsfrågan med bankinspektionens utredning som underlag, även om den primärt gällde PK-banken. Det tror jag alla håller med om så här efteråt.

Vidare: Regeringens ledamöter har nu fått en skriftlig redogörelse från Ove Rainers advokat. Att man borde ha haft tillgång till en sådan skriftlig redogörelse borde regeringen också ha insett på egen hand.

Till sist: Om fel begås och beslut fattas på felaktiga grunder, vänds beslutet lätt mot den vars intressen skulle tillgodoses. Det nu aktuella fallet är utomordentligt belysande. Så mycket kan omedelbart konstateras, att det sätt på vilket utnämningen tillkom i varje fall inte gynnat Ove Rainer.

Hanteringen har fått rakt motsatt effekt. Detta är regeringens och statsministerns ansvar. Sedan får den konstitutionella granskningen i konstitutionsutskottet leda fram till de övriga slutsatser som är nödvändiga.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Anf. 62 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis häpnadsväckande att varken statsministern eller det föredragande statsrådet informerade högsta domstolen. Statsministern säger att det här inte är fråga om missbruk av makt – nej, men det är fråga om brist på eftertanke och omdöme. Detta har gått ut över just den person som skulle hjälpas.

*Om viss utnämning
till justitieråd*

Anf. 63 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Herr Adelson gör litet fantasifulla utläggningar om vad vi skulle göra om borgerliga statsråd råkade i den här situationen. Jag skulle kunna nämna flera exempel på utnämningar av borgerliga politiker som kunde ha föranlett utomordentligt hårda angrepp från vår sida. Det har vi av olika mänskliga skäl avstått från. Jag skulle också kunna nämna borgerliga statsråd som befunnit sig i situationer där de med stor hänsynslöshet angripits av sina regeringskollegers partier men där vi har dämpat oss och avstått, både av hänsyn till landet och av hänsyn till vederbörande person.

Påståendet att jag bara skulle läsa i tidningarna är fel. Det var på grundval av en rad olika efterforskningar och offentliga uttalanden av bl. a. Ove Rainer som vi gjorde vår bedömning. Den präglades naturligtvis av besvikelse, eftersom vi till 100 % hade litat på både de muntliga och de skriftliga upplysningar som vi hade fått i ärendet. De baserade sig helt enkelt på vad vi fick reda på av Ove Rainer. Men eftersom det fanns mer i saken låg massmedia nästan alltid ett steg före.

Till sist vill jag säga följande till herr Wikström, om jag förstått honom rätt. Makt att tillsätta ämbeten kan missbrukas om man utser uppenbart olämpliga personer, människor som man vet icke besitter de nödvändiga kvalifikationerna. Då kan man allvarligt anklaga den utnämmande myndigheten.

I det här fallet är det ingen som försökt göra detta gällande, utan det har gällt en utomordentligt kompetent person. Alla de uppgifter som man rimligen behövde för att bedöma om vederbörande är kompetent förelåg.

Man kan angripa oss och säga att med hänsyn till de föreliggande omständigheterna borde vi ha väntat. Det är den typ av efterklokhet som uppkommer när man vet hur det gick. Den händelseutveckling som skedde förutsåg vi inte i det ögonblick utnämningen gjordes. Vi tyckte tvärtom att vi kunde tillföra högsta domstolen en utomordentligt kunnig och kompetent jurist i ett läge då det dessutom fanns en plats ledig där. Dessutom kunde vi lindra en mycket besvärlig situation för en person.

Men det skedde naturligtvis under den förutsättningen att den personen också hade visat oss förtroende genom att ge oss fullständig redovisning om sina förhållanden.

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder för att
främja svensk före-
tagsetablering på
Cuba*

Anf. 64 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Vi bör ha klart för oss att denna debatt hade förts även om Ove Rainer hade varit kvar som justitieråd.

Jag konstaterar också att statsministern tydligen inte längre anser Ove Rainer kompetent att vara justitieråd, utan att han nu tycks anse att det saknas någon egenskap som vederbörande borde ha haft.

Statsministern talar om efterklokhet, men det gäller inte för min del. I samma minut jag fick höra talas om detta beslut insåg jag att här hade regeringen gjort ett stort misstag. Att skrida till verket med den hastigheten var föga lämpligt.

Statsministern har inte läst detta i tidningarna, säger han. Sedan säger han i samma andetag att man till 100 % litade på Ove Rainer, och att man gjorde sin bedömning på grundval av en rad grundliga efterforskningar. Vilketdera var det, Olof Palme?

Gjorde regeringen en rad efterforskningar, eller litade man till 100 % på vad Ove Rainer sagt?

Det som jag finner avgörande är att först har man en regeringskollega; dagen efter det att han avgått och fått de bästa vitsord av sin regeringschef utses han till justitieråd; någon vecka senare släpps han till vargarna av samme statsminister utan att denne haft någon personlig kontakt med sin gode vän och lysande medarbetare. Det tycker jag säger en del om handläggningen i den regering vi har i dag.

Den konstitutionella granskningen får konstitutionsutskottet stå för, och den kommer säkert att bli ingående och noggrann. Men redan i dag kan vi konstatera att Olof Palme begått ett allvarligt misstag. Utnämningssmakten har inte utövats med det ansvar som borde kunna krävas.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1983/84:193 om åtgärder för att främja svensk företagsetablering på Cuba

Anf. 65 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Andres Küng har frågat mig om den svenska regeringen är beredd att vädja till den kubanska regeringen om ett slut på det fackliga förtrycket, så att svenska företag med bättre samvete kan etablera sig på Cuba.

Rätten att bilda fria fackföreningar och möjligheten för dessa att få verka fritt ingår bland de grundläggande medborgerliga fri- och rättigheterna. Inskränkningar i dessa rättigheter står i strid med vad många stater, inkl. Cuba, förbundit sig att iaktta enligt ILO:s – Internationella arbetsorganisationens – konventioner. Den svenska regeringen har vid åtskilliga tillfällen, bl. a. inom FN, påtalat inskränkningar i de fackliga rättigheterna. Vår inställning härvidlag är väl känd av Cubas regering.

Flera svenska företag har sedan många år omfattande affärer med Cuba.

Några av dem har egna representanter i landet. Cuba har nu infört en lagstiftning, som gör det möjligt för utländska företag att tillsammans med cubanska statliga företag upprätta samägda företag, s. k. joint ventures i landet. Beslut om att inleda sådant samarbete fattas av de enskilda svenska företagen. Regeringen utgår därvid från att etableringen sker under såväl företagsekonomiskt som i övrigt rimliga villkor.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 66 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga, även om det var allmänt hållet. Varken jag eller någon annan vill väl att svenska företag skall etablera sig på Cuba under företagsekonomiskt orimliga villkor, för att anknyta till slutmeningen i utrikesministerns svar.

Bakgrunden till min fråga är i korthet att den kubanska regeringen i fjol antog den s. k. lag 50, som ger utländska företag rätt till en rad förmåner om de etablerar sig i landet. Från kubanskt håll betonades särskilt fördelarna med den stabila lönepolitiken. På Cuba kontrollerar ju statsmakterna lönebildningen och behöver inte förhandla om lönerna med någon oberoende fackföreningsrörelse. Facket får nöja sig med att, precis som i andra av den "reellt existerande socialismens länder" organisera frivilligt tvångsarbete på kvällar, veckoslut och helger, ordna semester för förtjänta arbetare samt fördela lyxvaror såsom kylskåp och TV-apparater till dem.

Försök att bilda oberoende fackföreningar efter polsk – eller för den delen svensk – förebild har brutalt slagits ned. Det är föga förvånande med tanke på den rad av demokratiska socialister och fackföreningsledare som regimen genom åren låtit spärra in, utan att det märkbart tycks ha stört socialdemokrater i länder såsom Sverige.

Just i dessa dagar har det ju blossat upp en ny debatt om våra ekonomiska förbindelser med Cuba. En moderat riksdagsman skrev i en artikel på Dagens Nyheters debattsida att det "inom många industriområden borde finnas möjligheter för svenskt näringsliv att etablera sig och att framgångsrikt utvecklas på Cuba". Den svenska kommittén för mänskliga rättigheter på Cuba anser det däremot "skandalöst om svenska företag etablerar sig och drar ekonomiska fördelar i ett land, där fria fackföreningar är förbjudna, där man får betala med långa fängelsestraff eller med livet för att försöka bilda oberoende fackföreningar".

Min fråga till utrikesministern blir då: Vem ställer sig en svensk utrikesminister med facklig bakgrund bakom? Är det moderatriksdagsmannen, som vill ha fritt fram för svenska företag att investera i en diktaturstat, där de kan dra nytta av låga löner, förbud mot strejker och en allmänt regimkontrollerad fackföreningsrörelse? Eller är det Kommittén för mänskliga rättigheter på Cuba, som anser det ovärdigt svenska företag att dra fördelar av den fackliga ofriheten, i det här fallet i ett kommunistiskt diktaturland?

*Om åtgärder för att
främja svensk före-
tagsetablering på
Cuba*

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder för att
främja svensk före-
tagsetablering på
Cuba*

Vilket synsätt sympatiserar utrikesministern med – det som företräds av den kubanska diktaturen och dess kreatur eller av kubanska demokrater? Är utrikesministern beredd att dra några fler slutsatser av det än de som framgick av det inledande svaret?

Anf. 67 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag finner det självklart att man här skall följa det maskineri som finns upprättat. Eftersom Cuba har ratificerat ILO-konventionerna nr 87 och 98 om föreningsrätt resp. rätt för arbetstagare att organisera sig och sluta kollektivavtal, är det Cubas skyldighet att också hålla sig till dessa regler.

Det här övervakas av Internationella arbetsorganisationen, där Sverige och Cuba är medlemmar, och vi kommer att uppmärksamta vad som där sker. Däremot inför Sverige inga restriktioner i fråga om företagets investeringar i andra länder utom när det gäller Sydafrika.

Anf. 68 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Utrikesministern sade att regeringen kommer att uppmärksamta vad som sker i ILO. I det inledande svaret, om jag minns rätt på rak arm, sade utrikesministern att den svenska regeringen vid åtskilliga tillfällen, bl. a. i FN, har påtalat inskränkningar i fackliga rättigheter. Men det framgick inte om den svenska regeringen i FN-sammanhang också uttryckligen har påpekat de *kubanska* övergreppen mot fackliga rättigheter.

Det framgick inte heller om den svenska regeringen direkt till sina kubanska kolleger har påtalat detta. Jag frågar mot bakgrund av att t. ex. Kommittén för mänskliga rättigheter flera gånger har vädjat till svenska regeringsledamöter att uttryckligen ta upp de fackliga fångarnas situation på Cuba. Gertrud Sigurdsen, som sitter ett par bänkar framför utrikesministern, fick den vädjan när hon for till Cuba på vänskapsbesök i höstas.

Och frågan är: Tog ni upp den fackliga ofriheten på Cuba också när Carlos Rafael Rodriguez var här, gammalkommunisten som satt med i den förre, fascistoide diktatorns första regering på Cuba och som numera är en av den kommunistiske diktatorn Fidel Castros närmaste män? Inför Rodriguez besök lovade faktiskt självaste frihetsministern i den svenska regeringen, Ingvar Carlsson, att frågan om mänskliga rättigheter på Cuba skulle tas upp med den stalinistiske besökaren från Cuba. Kan utrikesministern säga om detta verkligen skedde, eller var Ingvar Carlssons ord på den punkten bara ord?

Anf. 69 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill än en gång erinra om att det finns ett särskilt FN-organ som behandlar fackliga rättigheter, dit anmärkningar kan göras och dit anmärkningar också har överlämnats.

Det är självfallet – frågan borde inte behöva ställas – att Sverige verkar för att fackliga rättigheter skall tillgodoses i alla länder.

Anf. 70 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Utrikesministern svarar inte på min fråga. Ingvar Carlsson, "frihetsminister" i den svenska regeringen, lovade uttryckligen att frågan om fackliga rättigheter skulle tas upp under den kubanske vice statschefens besök nu i höstas. Kränkningarna av de fackliga rättigheterna är ju en högaktuell fråga. Det är inte så länge sedan fem kubaner dömdes till döden för att de försökt bilda en oberoende fackförening. Sedan lindrades straffen, efter internationell opinionsbildning, så att det blev "bara" 30 års straffarbete, som i så många tidigare fall.

Frågan är om den svenska regeringen har tagit upp förtrycket mot facket på Cuba direkt med kubanska regeringsföreträdare, eller kommer ni åtminstone att göra det i framtiden?

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1983/84:199 om situationen i Libanon

Anf. 71 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Lars Werner har ställt följande fråga till mig:

Hur bedömer utrikesministern den syriska interventionen i norra Libanon och de syriska militära attackerna mot Tripoli och PLO?

Regeringen hade tillfälle att lägga fram sin syn på utvecklingen i norra Libanon i samband med att Palestinafrågan behandlades i FN:s generalförsamling för knappt två veckor sedan. I det svenska anförandet, som hölls den 2 december, konstaterades bl. a. följande:

Inbördes strider bland palestinierna och urskillningslös granatbeskjutning, som enligt uppgift utförts även av syriskt artilleri, har utsatt de palestinska flyktingarna i norra Libanon och den libanesiska lokalbefolkningen för en ny våg av lidande och misär. De stridande parterna synes inte ha ägnat civilbefolkningens säkerhet – vare sig palestinier eller libanesers – något intresse. Syrien kan inte undandra sig ansvaret för den civilbefolkning som lever under syrisk kontroll.

När Israel förra året använde sig av urskillningslös bombning och granatbeskjutning av Beirut och andra befolkningscentra fördömde regeringen sådana åtgärder. Likartade handlingar i Tripoli med omnejd måste fördömas på samma sätt, vare sig de begåtts av palestinier eller syrier.

I anförandet underströks vidare att den svenska regeringen vänder sig mot åtgärder som syftar till att undergräva PLO:s självständiga roll som talesman för det palestinska folket. Motsättningar inom PLO får inte utnyttjas av andra länder i detta syfte.

Många demonstrationer och uttalanden bland palestinier i regionen de senaste veckorna har understrukit det stöd PLO och dess ledarskap åtnjuter bland det palestinska folket. Vi tror att PLO kommer att ha detta stöd så länge organisationen inte representerar några andra intressen än det palestinska folkets egna.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om situationen i
Libanon*

Måndagen den
12 december 1983

*Om situationen i
Libanon*

Anf. 72 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det grundläggande problemet när det gäller spänningarna i Mellersta Östern är naturligtvis den israeliska aggressionspolitiken och Israels vägran att över huvud taget diskutera det palestinska folkets nationella demokratiska rättigheter. Den illegala israeliska bosättningspolitiken i de sedan 1967 ockuperade områdena får nu sin fortsättning i stora delar av Libanon, som är på väg att förvandlas till ett israeliskt protektorat. Illavarslande är också USA:s aktiva stöd till Israel och direkta inblandning i de väpnade konflikterna.

Inom PLO har under senare tid skett en betydande utveckling. PLO-ledningen har gjort stora ansträngningar för att komma med förslag till konstruktiva och fredliga lösningar av konflikten. Det är av utomordentligt stor betydelse att det palestinska folket kan företrädas av en representativ organisation som PLO, som har en mycket bred verksamhet på samhällslivets alla områden.

Israels vägran att uppta förhandlingar med PLO måste fördömas.

Därtill förvärras nu situationen för det palestinska folket genom olika arabregimers försök att splittra och ta kontrollen över PLO. I första hand gäller det Syrien.

Den syriska regimen bär ett mycket tungt ansvar för de fruktansvärda massakrerna 1976 på tusentals Palestinaflyktingar i Tel al-Zataar-lägrät i Libanon. Nu upprepar sig nästan samma historia i Tripoli och i norra Libanon – låt vara att en evakuering av de inringade palestinierna tycks bli möjlig.

Vi menar att för en lösning av problemen i Mellersta Östern är det av stor betydelse att PLO:s auktoritet och oberoende upprätthålls. Syriens spel med en liten grupp oppositionella inom PLO är därför mycket allvarligt. Det är en tragedi för det palestinska folket. Detta är något som måste bedömas ytterst allvarligt av alla som hoppas på en fredlig lösning i Mellersta Östern och rättvisa för det palestinska folket.

Jag är därför nöjd med utrikesministerns svar i dag. Det är tillfredsställande, möjligen med undantag för en antydning om något slags kåsuparteori i vissa formuleringar. Jag uppfattar ändå svaret så att andemeningen är en kritik mot den syriska interventionen. Svaret andas framför allt en realistisk syn på PLO:s roll, även dess framtida roll. I denna tillfredsställelse ligger naturligtvis också en förhoppning om att regeringen kan och kommer att göra ytterligare insatser, utöver dem som man hittills har gjort.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 73 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har ställt följande fråga till mig:

Delar utrikesministern den svenske FN-ambassadörens uppfattning om sina kollegers omdöme och kompetens?

Carl Bildt har ställt följande fråga till mig:

Vad har utrikesministern för synpunkter på det förhållandet att Sveriges ambassadör vid Förenta nationerna uttalar sig nedsättande om utrikesförvaltningen och anser att för Sveriges säkerhet centrala frågor bäst hanteras utan att andra än statsministern och han själv äger kännedom om dem?

Jag avser att besvara frågorna i ett sammanhang.

Sedan dessa frågor ställdes har ambassadör Ferm och ordföranden i personalföreningen UPF vid UD gjort ett gemensamt uttalande, vari understryks *dels* att majoriteten av UD:s anställda är totalt lojala tjänstemän, *dels* att utlämnande av hemliga handlingar inte får förekomma. Jag har ingen annan uppfattning än den som kommer till uttryck i uttalandet. Jag har fullt förtroende för och hög uppskattning av UD-tjänstemännens kompetens och lojalitet, och jag har kunnat konstatera de goda arbetsinsatser som görs såväl i Stockholm som i utlandet. Enstaka olyckliga läckor rubbar inte denna grundläggande inställning. I UD hanteras dagligen ett stort antal hemliga handlingar på ett fullt betryggande sätt.

Beträffande Carl Bildts andra fråga vill jag erinra om det i och för sig självklara att det är riksdag och regering som lägger fast landets utrikes- och säkerhetspolitik. Utrikesförvaltningen följer dessa riktlinjer. I det aktuella fallet har ambassadör Ferm av statsministern fått i uppdrag att föra ett samtal med en viss namngiven person. Så snart statsministern fått samtalsuppteckningen informerades jag om innehållet i alla väsentliga delar.

Anf. 74 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

I en tidningsintervju nyligen sade Sveriges FN-ambassadör om sina arbetskamrater på utrikesdepartementet:

”SvD har pratat med en massa skvallriga UD-byråkrater som pratar med tidningarna därför att de vill göra sig märkvärdigare än de är. Det är ju ofta något som drabbar statstjänstemän som inte har så roligt. De vill kompensera dålig lön och låg status genom att babbla i pressen under anonymitetens täckmantel. Skriv detta i tidningen.”

Ambassadören har inte tagit avstånd från sina uttalanden, som f. ö. finns på band hos tidningen.

Hur kan en ambassadör göra uttalanden som dessa? Hur kan en person i inflytelserik chefsposition om sina kolleger säga att de vill göra sig märkvärdigare än de är, att de inte har det så roligt, att de har dålig lön och låg status och att de babblar i pressen?

*Om ett uttalande
rörande vissa
UD-tjänstemän*

Om formuleringarna är genomtänkta, är de ett utslag av fördomar och översitteri. Om de är oöverlagda, visar de att ambassadören alltför lätt råkar i affekt och har svårt att kontrollera sitt humör.

I efterhand har ambassadören tillsammans med UD:s personalförening utfärdat en kommuniké, som visar att han inte är oförmögen till diplomatiska formuleringar.

Uppgiften som Sveriges FN-ambassadör kräver diplomatisk skicklighet, gott omdöme, finess och personlig ödmjukhet. Sådana egenskaper visade sig Gunnar Jarring, Sverker Åström, Olof Rydbeck och Anders Thunborg besitta.

Till sist: Anser inte utrikesministern att en ambassadör måste ha fullt förtroende för chefen för sitt eget departement?

Anf. 75 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på frågan. Den här debatten rör faktiskt ganska viktiga principfrågor. Är det på det sättet – som Anders Ferm nyligen antydde – att den svenska utrikesförvaltningen är så opålitlig att viktiga utrikesfrågor i fortsättningen måste handläggas via privata dagböcker, telefonsamtal eller förtroendefulla relationer med statsministerns kassaskåp, eller är det fortfarande så att Sveriges utrikespolitik kan och bör skötas på det sätt som den sedan länge och alls icke utan framgång faktiskt har skötts?

Svaret på den frågan har självfallet stor betydelse för den långsiktiga konsekvensen och styrkan i landets utrikespolitik. Ifall utrikespolitiken tillåts att degenerera till misstro mot etablerade rutiner, ovilja till registrering av handlingar och bristande information till dem som löpande har att handlägga dessa viktiga frågor, kommer det självfallet inte att vara möjligt att på sikt föra en politik med tillräcklig konsekvens och styrka. Hur skall i en sådan situation den ena handläggaren någonsin kunna veta vad som egentligen är den linje som fastlagts av den andra handläggaren? Hur skall en viss regering kunna fastlägga vad som var den närmast föregående regeringens linje i olika detaljförhandlingar? Hur skall vi undvika att hamna i en situation där diplomatiskt bättre skolade och med större tålamod måhända försedda nationer kan ges en möjlighet att långsamt men säkert smula sönder en i så fall dåligt sammanhållen svensk diplomati?

Anders Ferm's uttalande i dessa frågor i Svenska Dagbladet för en vecka sedan var – det tror jag det råder en ganska bred enighet om i denna kammare – en omdömeslöshet. Att Ferm och UPF sedan dess har mötts i ett ganska egenartat gemensamt uttalande förändrar självfallet alls ingenting i den situationen.

Utrikesministern är den för utrikespolitiken närmast ansvarige. Det är hans skyldighet att värna utrikesförvaltningens ställning, dess anseende och dess arbetsformer. I detta ingår plikten att med kraft lägga fast vad som gäller i situationer när dessa ifrågasätts – självfallet även i situationer där de som måste tillrättavisas tillhör statsministerns närmaste politiska rådgivare.

Genom den Ferm'ska förlöpnigen, i förening med formuleringarna i

Ferms och UPF:s försoningsuttalande och en del andra uttalanden, har det skapats en bild som lämnar utrymme för tolkningen att inemot hälften av utrikesförvaltningens anställda består av rötägg, babblande typer eller illojala kärringar.

Detta är en grov förvrängning av verkligheten. Men bilden är inte bara felaktig, utan den är också farlig. Den är farlig därför att det finns en risk att omvärlden tror på den, och den är farlig också därför att det finns en risk att andra inom förvaltningen tror på den och börjar agera diplomatiskt med Fermska medel: prata i telefon i stället för att skriva telegram, inte sända papper som registreras på UD, söka hålla utrikesförvaltningen utanför. Detta borde utrikesministern ha tagit avstånd från. När han inte gör det innebär det en försvagning för landets utrikespolitik.

Anf. 76 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Anders Ferm blev uppbragt när han i ett plötsligt telefonsamtal konfronterades med att Svenska Dagbladets reporter innehade hemliga handlingar som uppgavs till nummer och tid och med alla övriga angivelser. Han fällde då i hastigt mod några uttryck som han sedan har korrigerat.

Jag vill påpeka att det i tryckfrihetsförordningen heter att man skall fästa uppmärksamheten mera på ämnet och tanken än på uttrycket, se till syftet mer än framställningssättet. Vad som där gäller för den som med eftertanke yttrar sig i tryckt skrift må gälla också för den som överraskad i ett telefonsamtal får en upplysning som gör honom starkt uppbragt.

Uttalandet har sedan rättats till genom en överläggning som förekommit med de anställdas organisation. Och jag ser ingen anledning att någon här i kammaren skulle behöva känna sig mer sårad över detta.

Vad sedan gäller frågan om förtroendet för mig, är det alldeles klart att Anders Ferm inte har gett uttryck för någon brist på förtroende. Jag vill också påpeka – om det skall göras något nummer av att ett dokument inte har gått direkt till utrikesdepartementet utan till statsministern – att det faktiskt i 10 kap. 8 § regeringsformen heter: "Chefen för det departement till vilket utrikesärendena hör skall hållas underrättad, när fråga som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet." Så har också skett.

Anf. 77 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag kan ha all förståelse för att man kan tappa humöret när man får del av upplysningar sådana som utrikesministern nu refererade. Men om det är någonting som skall utmärka en diplomat – enkannerligen en som skall företräda Sverige just i situationer där det plötsligt kan uppstå nya lägen – är det väl en viss förmåga att kunna behärska sig.

Sedan vill jag tillägga att en färm ursäkt omedelbart efteråt naturligtvis hade klarat upp en del missförstånd. Om det är så att man lätt tappar humöret kan man ju åtra sig och beklaga vad man sagt. Men då räcker det inte med en sådan utslätande kommuniké som i detta fall.

Det fanns också en annan del av den här intervjun, där sagde ambassadör

Måndagen den
12 december 1983

*Om ett uttalande
rörande vissa
UD-tjänstemän*

sade sig ha förtroende bara för statsministern. Det fanns en underton där som inte var särskilt rolig. Också detta kanske var illa genomtänkt. Men är det verkligen riktigt att Sveriges FN-ambassadör tappar huvudet så lätt?

Anf. 78 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag vill först påpeka att frågan om relationerna mellan Anders Ferm och Lennart Bodström inte av mig har dragits in i denna debatt.

Det intressanta med Anders Ferm och hans uttalande är, som utrikesministern påpekar, inte formuleringarna för stunden, eftersom de kan vara överilade, utan det är syftet och tanken. Och syftet och tanken från Anders Fermers sida var att klargöra en annan utrikespolitisk metodik än den som är den normala och etablerade: att tala i telefon, inte registrera handlingar, gå förbi förvaltningen. Det är väl värt att notera – och det har säkert utrikesministern gjort – att när Anders Ferm hade kommit till New York och blev tillfrågad om sitt uttalande, då sade han inte, som utrikesministern nu säger, att uttalandet gjordes i stridens hetta, utan att det var ett diplomatiskt välplanerat uttalande av honom. Ifall det var diplomatiskt välplanerat av en diplomat att göra uttalanden som underkänner vad som är inte bara formerna utan också till stor del substansen i handläggningen av utrikesärendena, då tycker jag nog att det är diplomatiskt klokt, viktigt och riktigt att landets utrikesminister, som har ansvaret för dessa frågor, lägger saker och ting till rätta.

Det kan i denna fråga, lika väl som i den förra som debatterades, finnas ett mänskligt behov att skydda någon som har gjort ett misstag. Men behovet att skydda någon som gjort ett misstag som riskerar att drabba förtroendet för utrikesförvaltningen får ju inte leda till den typ av överslätande attityd som utrikesministern nu intar.

Anf. 79 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Det frågas vad debatten gäller. Låt mig säga att vi nu befinner oss i en förtalskampanj mot regeringen med falska tillmälen, en kampanj utan motstycke ända tillbaka till dess att Karl Staaff förtalades för 70 år sedan av högern och högerens press med påståenden om att hemliga uppgifter inte lämnades över till rätta myndigheter och att landets intressen inte tillvaratogs gentemot Ryssland – och för all del inte mot Norge heller.

Det är detta som pågått i Sverige och som utlöser denna meningslösa debatt, där man också fortsätter att hänvisa till att man har källor på hög nivå inom UD som skulle motsäga de upplysningar som ifrån regeringens sida ostridigt har visat vilka budskap som har lämnats. Carl Bildt har deltagit i detta genom att säga sig genom dessa falska uttalanden ha fått bekräftat vad han länge trott.

Anf. 80 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i någon förtalskampanj. Jag har talat om de uttalanden som FN-ambassadören gjort. Stundom räcker det med det förtal som regeringens egna tjänstemän riktar mot regeringen.

Anf. 81 CARL BILDT (m):

Herr talman! Den förtalskampanj som vi diskuterar i kammaren i dag är den förtalskampanj gentemot traditionell utrikespolitisk sedvänja som FN-ambassadören inledde förra måndagen. Det är den förtalskampanj som har som centralt element de Fermiska förlöpningarna och det Fermiska förordet för en utrikespolitisk metodik som det borde ligga i utrikesministerns och regeringens eget intresse att förklara inte tillhör det normala. Det borde även ligga i utrikesministerns och regeringens intresse att förklara att den typen av uttalanden inte är diplomatiska utan tvärtom odiplomatiska, att de inte utgör ett föredöme utan tvärtom utgör en varning för varthän det kan gå ifall man inte ser om sitt hus. Ansvaret för att man ser om huset ligger hos utrikesministern – och hos utrikesministern allena.

Anf. 82 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! På de flesta arbetsplatser brukar det förekomma litet skvaller. Men man brukar hålla det inom de egna väggarna. Det nya här är att detta skvaller, som man ju sällan vill nedlåta sig till att bemöta, numera också hamnar i tidningarna. Jag anser att Carl Bildt tillhör de mer framträdande kolportörerna, inblandad i konspiratoriska utrikespolitiska formuleringar med resonemang om vem som talar med vem och vem som inte gör det. Dessutom utsås missämja mellan departementets tjänstemän.

Anf. 83 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det kräver litet talang att hålla utrikesministern till rätt debatt. Nu diskuterar vi faktiskt ambassadören Ferm – åtminstone är det om detta som både Jan-Erik Wikström och jag ställt frågor här i riksdagen. Jag kan väl förstå att det inte är det mest populära samtalsämnet för utrikesministern just nu, men det ingår i ett statsråds skyldighet att svara även på frågor som han inte vill svara på.

Det är faktiskt så att Ferm gjort offentliga uttalanden i media som är anstötliga utifrån normal utrikespolitisk praxis. Det borde vara så att utrikesministern hade den personliga integritet, den politiska ställning och det kurage som tydligen krävs för att säga åt Ferm att det han sagt faktiskt är olämpligt.

Att man sedan kan hålla förmaningstal över att saker och ting hamnat i pressen i största allmänhet håller jag gärna med om. Om utrikesministern håller ett sådant tal just nu, riktat mot FN-ambassadören, kan han räkna med mitt instämmande.

Anf. 84 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Carl Bildt har beskyllt Anders Ferm för något som denne faktiskt inte sagt. Han har inte sagt att han har bristande förtroende för sin utrikesminister. Jag har ansett det passa väl in i den övriga bild av skvallrighet som kännetecknar många av Carl Bildts uttalanden under senare tid.

Måndagen den
12 december 1983

*Om sjukvårdens
säkerhetssystem*

Anf. 85 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag har på intet sätt sagt – varken i denna debatt eller någon annanstans – att Ferm sagt att han inte har förtroende för utrikesministern. Det påståendet får utrikesministern stå för själv. Jag har påstått att Ferm sagt att han inte har förtroende för utrikesförvaltningen. Det är utrikesförvaltningen och dess betydelse för konsekvensen och styrkan i vår utrikespolitik som jag har omsorg om. Jag har uttryckligen sagt att frågan om de personliga förhållandena mellan Anders Ferm och Lennart Bodström kanske inte bör bli föremål för en debatt i denna kammare. Frågan gäller Ferm's förlöpnings gentemot utrikesförvaltningen. Det är den saken vi borde ha diskuterat. Jag beklagar att utrikesministern inte ville det. Jag beklagar att han inte ville ställa saker och ting till rätta på det sätt jag anser att en departementschef har skyldighet att göra.

Anf. 86 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Eftersom Carl Bildt tagit upp frågan om vad saken ytterst gäller, har jag också velat gå in på den och inte bara uppehålla mig vid de symtom som Carl Bildts uttalanden utgör.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1983/84:213 om sjukvårdens säkerhetssystem

Anf. 87 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ingvar Eriksson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att förbättra sjukvårdens säkerhetssystem.

Socialstyrelsen har i kungörelse om ansvar för medicinteknisk utrustning i sjukvården (SOSFS(M) 1978:26) redogjort för ansvarsförhållandena inom hälso- och sjukvården vid anskaffning och användning av sådan utrustning.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) har överläkaren det medicinska ledningsansvaret inom sitt verksamhetsområde. Det innebär att denna läkare ytterst är ansvarig för den sjukvårdande verksamhet som bedrivs av underställd personal. Däri ligger också ett ansvar för att den medicintekniska apparaturen används på ett sätt som motsvarar "vetenskap och beprövad erfarenhet" och att underställd personal har kompetens för uppgifterna.

Socialstyrelsen har i höst givit ut en rapport om medicinteknisk säkerhet (allmänna råd från socialstyrelsen 1983:4). I denna konstateras bl. a. att det för en säker och ändamålsenlig användning och drift krävs att berörd personal hela tiden vidmakthåller nödvändiga medicinska och tekniska kunskaper om utrustningen. Det åligger huvudmannen att organisera sin verksamhet så att dessa krav kan tillgodoses.

Ansvar för att den medicintekniska utrustningen utnyttjas på ett riktigt sätt ligger således på huvudmannen. Denne skall besluta om och tillhandahålla nödvändiga resurser för att uppnå erforderlig medicinteknisk säkerhet.

Jag vill understryka angelägenheten av att personalen noga instrueras om

sina arbetsuppgifter och att sådana rutiner finns så att misstag i arbetet så långt som möjligt förhindras.

Med hänsyn till vad jag här har sagt avser jag inte att vidta några åtgärder med anledning av detta.

Anf. 88 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka sjukvårdsministern för svaret på min fråga. Svaret är ju utformat så att sjukvårdsministern redogjort för de regler som fastslagits i sjukvårdslagen om det medicinska ledningsansvaret och ansvaret för hur den medicinska apparaturen på ett riktigt sätt skall användas. Vidare har hon redogjort för reglerna hur personalen skall få den utbildning och den kompetens som är nödvändiga för att klara uppgifterna.

Huvudmannen har ju också sitt ansvar att besluta om de nödvändiga resurserna för att uppnå den medicinska säkerhet som krävs.

Statsrådet Sigurdson avser inte att vidta några åtgärder i anledning av min fråga. Frågan har ställts på grund av den mycket tragiska olycka som hände på ett av våra sjukhus, där tre patienter avled. Ytterligare människoliv var i fara på grund av olyckan. Därför finns det anledning att fråga sig om säkerheten är tillräcklig.

Det gällde i det här fallet dialysbehandling. Denna sjukvård bedrivs på olika sätt på olika håll i vårt land. Man har olika system, bl. a. individuella system, i vilka säkerheten påstås vara större.

Nu förefaller det mig vara angeläget att man kan klara dessa problem i framtiden. Det vore mycket bra om man kunde ha ett system som gör att den mänskliga faktorns betydelse inte är så stor. Hade man här haft ett system där dialysvätskan indikerade att det var något galet och där behandlingen automatiskt hade avbrutits, skulle det ha inneburit en större säkerhet.

Det har också hänt en del annat som gör att man kan fråga sig om säkerheten är tillfyllest. Jag kan som exempel nämna de patienter som fick hjärtklaffar inopererade och som sedan avled. Vidare har stark oro framförts från Riksförbundet för njursjuka. Man vill att socialstyrelsen skall se över hur dessa frågor på ett bättre sätt skall kunna klaras i framtiden.

Jag vill fråga sjukvårdsministern om hon anser att tryggheten för patienterna på våra sjukhus är tillräcklig i dag och om hon inte är beredd att göra någonting ytterligare för att bättre klara det min fråga gällde.

Anf. 89 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Socialstyrelsen är tillsynsmyndighet för hälso- och sjukvården. Det innebär att den också skall bevaka säkerhetsfrågorna när det gäller den tekniska utrustningen. Socialstyrelsens rådgivande nämnd för medicinsk-teknisk säkerhet ger förslag till säkerhetshöjande åtgärder. Man publicerar också årligen redogörelser för de ärenden som behandlats i nämnden. Socialstyrelsen har en arbetsgrupp som följer de här frågorna.

Jag tror att patienterna på de svenska sjukhusen kan känna säkerhet. Jag tror däremot inte att det är möjligt att med teknikens hjälp helt eliminera den mänskliga faktorn.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om sjukvårdens
säkerhetssystem*

Måndagen den
12 december 1983

*Om arbetsför-
hållandena vid sta-
tens rättsläkar-
station i Stockholm*

Anf. 90 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag kan dela sjukvårdsministrernas uppfattning att den mänskliga faktorn inte helt kan elimineras. Det finns emellertid flera möjliga system. Om man tänker sig ett för patienterna individuellt system, så har givetvis sjukvårdspersonalen lättare att klara en katastrofsituation än om det, som i det här fallet, rör sig om femton patienter samtidigt.

Jag anser att regeringen borde titta litet närmare på den här frågan och se efter om det inte finns anledning att göra någonting. Det finns en stark oro bland människor som utnyttjar och tvingas utnyttja sjukvården.

Jag delar statsrådets uppfattning att den svenska sjukvården ligger på en hög nivå och att riskerna kanske inte är så stora. Detta hindrar dock inte att man försöker minimera de risker som ändå kan uppstå. Det var därför jag hoppades att sjukvårdsministern ville ta ytterligare initiativ för att se över den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1983/84:186 om arbetsförhållandena vid statens rättsläkarstation i Stockholm

Anf. 91 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Göran Ericsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i anledning av de brister främst vad avser arbetsmiljön vid rättsläkarstationen i Stockholm som byggnadsstyrelsen påpekat i en skrivelse till socialdepartementet.

Rättsläkarstationens nuvarande byggnad uppfördes år 1951 och viss om- och tillbyggnad skedde i slutet på 1960-talet. Lokalerna är dimensionerade för en lägre arbetsvolym än den nuvarande. Byggnadsstyrelsen påpekar att lokalerna är nedslitna och behöver renoveras.

Byggnadsstyrelsen har i början av oktober i år kommit in med en framställning om medel för ombyggnad av rättsläkarstationen. Socialstyrelsen har dessutom i sin anslagsframställning begärt medel för inredning och utrustning i samband med ombyggnaden.

Jag är väl medveten om förhållandena vid rättsläkarstationen i Stockholm. Frågan om medel för ombyggnad och utrustning av lokalerna bereds nu inom regeringkansliet.

Anf. 92 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Det innehöll både vin och vatten, kanske mest vatten. Rättsläkarstationen i Stockholm hade behövt ett besked. Jag tror att de anställda på rättsläkarstationen i dag lyssnar på statsrådet och att de velat ha ett klart besked från henne. Vi fick nu veta att hon är väl medveten om den situation som råder på rättsläkarstationen. Det är tacksamt, men det hade varit bättre om vi fått ett svar som gått i en viss riktning.

Herr talman! Verksamheten vid statens rättsläkarstation är av synnerligen stor betydelse för samhället. Vid sidan om den traditionella sjukvården i landet arbetar rättsläkarna med resultatet av vården när den kanske inte har lyckats. Viktiga och för sjukvården många gånger centrala kunskaper erhålls och skickas tillbaka in i vårdapparaten, som tack vare rättsläkarnas skickliga arbete därigenom blir allt bättre.

Inom läkarutbildningen intar rättsmedicinen en väsentlig roll. Den utbildning i detta ämne som sker vid rättsläkarstationen medverkar till att åstadkomma en läkarkår som i det vardagliga arbetet förmår avslöja våld och brott.

Rättsmedicinens verksamhet har också ett betydande intresse för andra grupper i samhället. Förutom för behandlade läkare och blivande läkare har rättsmedicinen en viktig roll i många brottsutredningar. Tillspetsat skulle man kunna säga att en rättsmedicinare kan vända eller avgöra en brottsutredning på grund av de fynd som görs vid den rättsmedicinska obduktionen. Rättssäkerheten hänger därför i många fall på de rättsmedicinska utlåtandena.

I min fråga till statsrådet har jag hänvisat till en skrivelse från byggnadsstyrelsen till socialdepartementet. I denna skrivelse pekar byggnadsstyrelsen på de enligt min mening olidliga förhållanden som personalen arbetar under – inom en av de viktigare specialiteterna i vår vårdapparat. Såväl justitiebuds- och yrkesinspektionen som Solna kommun och Statshälsan har i skrivelser påpekat betydande brister ur arbetsmiljösynpunkt på rättsläkarstationen. Jag skall inte närmare gå in på dessa brister, utan endast konstatera följande. Om inte regeringen inom gällande ramar kan frigöra de medel som byggnadsstyrelsen begär för en anständig upprustning av denna hårt slitna arbetsplats, finns det påtagliga risker för att den kvalificerade personalen lämnar denna verksamhet till förmån för annan.

Vi får inte här i landet föra en sjukvårdspolitik där vi prioriterar vissa områden för lågt bara för att det inte handlar om vitklädda människor som i operationsrum för en kamp mot död och för liv. Vi måste också prioritera de vardagliga och gråa verksamheterna, som kanske försiggår i det tysta ute i kulisserna men som har en oändligt viktig funktion för att vårdapparaten i vårt land skall fungera.

Jag efterlyser ett något mera konkret svar av Gertrud Sigurdsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1983/84:192 om hänsyn till etiska rättigheter vid sjukvårdsutbildning

Anf. 93 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Andres Küng har frågat socialministern om regeringen tänker undanröja det yrkesförbud att verka som barnmorska som hotar två studerande som gått igenom utbildning till barnmorska och som av etiska skäl har vägrat sätta in spiraler på patienter. Küng har vidare frågat om

*Om hänsyn till
etiska rättigheter
vid sjukvårds-
utbildning*

regeringen kan tänka sig att föreslå en lag som skulle slå fast den enskildes etiska rättigheter i sjukvård och sjukvårdsutbildning, för att garantera vederbörande rätten att följa sitt samvete i sådana situationer.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Enligt reglementet (1955:592) för barnmorskor har den som med godkända resultat gått igenom vidareutbildning för sjuksköterska inom obstetrisk och gynekologisk vård inom högskolan rätt till legitimation. Legitimationen innebär i princip ensamrätt att utöva yrket. Socialstyrelsen meddelar legitimation sedan vederbörande högskola sânt in en förteckning över de studerande som fått utbildningsbevis från den föreskrivna vidareutbildningen. Beslut av socialstyrelsen att inte utfärda legitimation kan överklagas hos kammarrätten.

Det fall som Andres Küng torde syfta på avser två studerande som hos vederbörande högskolas linjenämnd ansökt om att av etiska skäl få genomföra ett i den lokala kursplanen föreskrivet moment för träning i insättning av s. k. spiral på annan än patient. Universitets- och högskoleämbetet har tidigare i ett liknande fall godkänt ett sådant förfarande. I de nu aktuella ärendena har linjenämnden avslagit framställningarna. Sedan besvär anförts har universitets- och högskoleämbetet lämnat besvären utan bifall. De två studerandena har fullföljt sin talan till regeringen. Besvären handläggs inom utbildningsdepartementet. Enligt vad jag har erfarit avser regeringen att fatta beslut i ärendena i början av år 1984. Ärendena kommer att beredas i nära samråd med socialdepartementet.

Jag kan givetvis inte här föregripa regeringens ställningstaganden i dessa besvärssärenden genom att besvara de av Andres Küng ställda frågorna.

Anf. 94 ANDRES KÜNG (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet för det här svaret, även om jag i sakfrågorna inte fick något egentligt svar.

Låt mig betona att syftet med min fråga inte har varit att skapa eller förstärka skuld känslor hos kvinnor som väljer att avsluta sitt havandeskap med abort. Det handlar egentligen inte heller om huruvida spiral skall betraktas som abortframkallande medel eller som preventivmedel. Det handlar om att låta enskilda människor följa sitt samvete, när inte tillräckligt starka samhällsskäl talar emot detta.

Jag menar alltså att även den som inte delar flickornas etiska grundinställning eller deras syn på spiraler bör kunna stödja deras bön om att bli legitimerade som barnmorskor. Att sätta in spiraler är ju bara en liten del av preventivmedelsverksamheten, och preventivmedelsverksamheten är en liten del av barnmorskors hela verksamhetsområde. Och jag ser ingen anledning att anta att de här flickorna, om de blir legitimerade, skulle söka sig till just sådana barnmorsketjänster där spiralinsättning ingår, ifall detta nu strider mot deras samvete.

Denna fråga har uppmärksamats rätt mycket, också på ledarsidorna. Den kristna rikstidningen Dagen konstaterade att "samvetenas frihet körs

över". Göteborgs-Posten tyckte att flickorna har "rätt att följa sitt samvete".

Jag håller med om att om dessa flickor nu skulle vägras legitimation skulle det innebära ett yrkesförbud för dem som barnmorskor. Precis som min partikamrat Linnea Hörlén gjorde här i riksdagen i fjol, vill jag påpeka att man borde undvika att stel byråkrati tillåts kränka enskildas samveten, framför allt när det, som i detta fall, inte borde vara nödvändigt. Jag tror inte heller att denna fråga kommer att vara utagerad ens när regeringen lämnar sitt svar i januari – om det kommer då.

Flickorna har berättat att de under utbildningstiden har utsatts för påtryckningar att delta i abortoperationer, fast detta strider dels mot flickornas samvete, dels mot riksdagens rekommendation om samvetsfrihet inom sjukvården. Jag tycker att det är självklart att de hänsyn till människors samvetsbetänkligheter, som samhället anser sig böra godta i sjukvården, rimligen också måste visas under sjukvårdsutbildning.

Därför vill jag än en gång fråga statsrådet: Om påtryckningar av det slag som flickorna säger sig ha blivit utsatta för – vilket har dokumenterats – i strid mot riksdagens och socialstyrelsens rekommendationer blir vanligare, är ministern i så fall beredd att föreslå en lag som skulle slå fast den enskildes etiska rättigheter inom sjukvård och sjukvårdsutbildning? Eller skall det bli fritt fram att kränka den enskildes samvete i sådana situationer?

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1983/84:197 om kontrollen över läkemedel

Anf. 95 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Inga Lantz har frågat socialministern vilka åtgärder han avser att vidta för att stärka den samhälleliga kontrollen över läkemedlen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Målet för läkemedelspolitiken är att tillgodose människors behov av säkra och effektiva läkemedel till så låga kostnader som möjligt för samhället och den enskilde.

Enligt läkemedelsförordningen (1962:701) är förutsättningarna för att ett läkemedel skall få registreras som farmaceutisk specialitet att läkemedlet är av fullgod beskaffenhet och inte vid normal användning medför skadeverkningar som står i missförhållande till den avsedda effekten. Läkemedel skall fortlöpande kontrolleras genom socialstyrelsens försorg. Om det finns anledning att ifrågasätta ett läkemedels ändamålsenlighet, är den som registrerat läkemedlet skyldig att visa att medlet uppfyller de krav som den vetenskapliga utvecklingen ställer.

Riksdagen har så sent som den 23 november i år med anledning av en motion i ämnet (1982/83:1107) behandlat frågan om en utvidgad omprövning av registrerade läkemedel. Med hänvisning till nämnda bestämmelser i läkemedelsförordningen och den kommitté som regeringen bemyndigat mig att tillsätta för att se över läkemedelslagstiftningen m. m. avslog riksdagen

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om kontrollen
över läkemedel*

motionen. Kommittén skall bl. a. överväga om någon form av behovsprövning bör införas och se över ansvaret för information om biverkningar. Även förutsättningarna för att avregistrera ett läkemedel skall ses över.

Jag avser att föreslå regeringen att i 1984 års budgetproposition lägga fram förslag till åtgärder för att mer effektivt utnyttja de resurser som finns för den statliga läkemedelskontrollen, bl. a. för efterkontroll av registrerade läkemedel.

Anf. 96 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

För bara någon vecka sedan avslöjades en ny läkemedelskandal. Det handlar åter om Ciba-Geigy, ett av världens största läkemedelsföretag. Nu är det läkemedlen Tanderil och Butazolidin som förorsakat många människors död. Enligt Ciba-Geigys egen sammanställning har preparaten orsakat 1 182 dödsfall, varav 17 i Sverige, och dessutom 2 724 fall av allvarliga biverkningar. Materialet har hemlighållits. Svenska Ciba-Geigy tycker att preparaten skall få finnas kvar också i fortsättningen, trots vad man nu vet. Socialstyrelsens läkemedelsavdelning kände inte till materialet om Tanderil och Butazolidin, men man har haft vetskap om att dessa preparat är mycket biverkningsbelastade ända sedan 1954, då den första rapporten om detta skrevs. Jag vet inte om man på socialstyrelsen i dag tycker att det är nödvändigt att dra in preparaten, men för någon dag sedan gjorde man inte det enligt en tidningsartikel.

Det blir alltmer uppenbart att den samhälleliga kontrollen över läkemedlen måste förstärkas betydligt. Det behövs skärpta regler för både marknadsföring, kontroll och distribution.

Även många andra internationella exempel visar hur farliga, verkningslösa och onödiga läkemedel gått att prångla ut tack vare en effektiv marknadsföring och en dålig eller förljugen information om preparaten. Vpk har många gånger föreslagit en hårdare kontroll. Vi har bl. a. föreslagit att alla läkemedel skall omprövas kontinuerligt i mycket större utsträckning än vad som görs i dag. Dokumentation om biverkningar och effekter av läkemedlen skall enligt vår mening ligga till grund för en sådan omprövning.

Det som driver läkemedelsindustrin är inte ett samhällsengagemang eller någon form av idealitet, utan det är förutsättningarna för att få största möjliga vinst. Och läkemedelsindustrin är också mycket vinstgivande. Det såldes Tanderil för 400 000 kr. och Butazolidin för 470 000 kr. 1982.

Läkemedel är en medicinsk produkt, och de skall inte kunna försälgas och marknadsföras som vilken TV-apparat som helst. Det handlar om människors hälsa.

Jag har frågat socialministern om inte den samhälleliga kontrollen över läkemedelsindustrin måste stärkas. I svaret hänvisar statsrådet till att man i den kommitté som tillsatts skall behandla frågan om behovsprövning. Men då avses nya läkemedel. Vi menar att man bör ompröva redan registrerade läkemedel.

I svaret sägs också att statsrådet kommer att föreslå regeringen att i

budgetpropositionen aktualisera frågan om resurserna för bl. a. efterkontroll av registrerade läkemedel. Det är bra. Men jag vill fråga statsrådet om hon har något emot en kontinuerlig omprövning av alla läkemedel.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Anf. 97 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga att socialstyrelsen f. n. omprövar ändamålsenligheten hos Butazolidin och Tanderil. Ett beslut väntas inom kort – i början av nästa år. Medlen har funnits mycket länge, och man har en massiv erfarenhet av dem. Senast 1977 ändrade socialstyrelsen indikationerna för dessa läkemedel att inte omfatta idrottsskador. Enligt socialstyrelsens uppgifter är försäljningen av preparaten i dag ungefär en tiondel av den försäljning som förekom för tio år sedan.

Låt mig säga att enligt direktiven för läkemedelsutredningen är det inte bara nya medel som skall prövas, utan det står i direktiven att även förutsättningarna för att avregistrera ett läkemedel bör ses över.

*Om kontrollen
över läkemedel*

Anf. 98 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är bra att socialstyrelsen nu tittar mera noggrant på de här aktuella läkemedlen, men jag kan inte förstå att det skall behöva vara på det viset att man först efter ett antal dödsfall och efter många fall av allvarliga biverkningar börjar titta närmare på ett läkemedel. Jag tycker att alla läkemedel kontinuerligt bör omprövas, så att man får en samlad bedömning och kan förhindra sådana här tragiska händelser.

Jag har läst direktiven till läkemedelsutredningen, och det står där att utredningen gäller behovsprövning av nya läkemedel. Det är alltså inte fråga om något slags omprövning av de läkemedel som finns. Jag hade varit väldigt glad om en sådan omprövning funnits med i direktiven för kommitténs arbete. En avregistrering är inte samma sak som en kontinuerlig omprövning. Jag tycker att det behövs en omprövning av samtliga läkemedel. Det är ett sätt att stärka samhällets kontroll över dessa viktiga produkter.

Anf. 99 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Om Inga Lantz läser direktiven på s. 8 i det tryckta exemplaret finner hon att det där står dels att man vid de överväganden som görs skall beakta erfarenheter i Norge, dels att man även skall se över förutsättningarna för att avregistrera ett läkemedel. I det sammanhanget bör kommittén också överväga vilket ansvar som bör ligga på tillverkaren när det gäller att följa den medicinska utvecklingen osv.

Det är väl inte så att socialstyrelsen först nu har börjat syssla med dessa läkemedel, Inga Lantz. Om jag förstått saken rätt, är uppföljning av just dessa läkemedel något som socialstyrelsen hållit på med väldigt länge. Men det är ju också så att vi måste räkna med biverkningar på något sätt när det gäller alla läkemedel. Man får göra en avvägning, hur svår den sjukdom är vid vilken medlet skall användas. När det gäller läkemedel mot mycket

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

allvarliga sjukdomar måste man acceptera biverkningar som man inte kan tolerera för lättare sjukdomar.

Anf. 100 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! När jag läst direktiven har jag inte läst in i dem att kommittén också skall ta upp frågan om omprövning av läkemedel. Det hade inte heller socialutskottets kansli gjort när vi diskuterade den här frågan inför den debatt som förekom i kammaren för någon vecka sedan. Men om det är så att statsrådet läser in detta i direktiven, så är jag ytterst tacksam och glad för det. Jag får då se detta som att kommittén kommer att ta upp frågan om en kontinuerlig omprövning av läkemedel.

Sedan är det förstås svåra avvägningar man har att göra om ett läkemedel är bra eller inte och hur stora biverkningar man skall kunna tillåta. Dessa avvägningar måste underlättas om man får en kontinuerlig omprövning, där man kan väga in olika effekter av olika läkemedel.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på interpellation 1983/84:36 om landstingens möjligheter att uppnå de sjukvårdspolitiska målen

Anf. 101 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Margó Ingvardsson har med anledning av bl. a. den nya hälso- och sjukvårdslagen ställt följande tre frågor till socialministern.

1. När kommer landstingen enligt statsrådets mening att kunna leva upp till de honnörord som uttalades då den nya hälso- och sjukvårdslagen trädde i kraft?

2. Kommer statsrådet att föreslå några åtgärder som förbättrar exempelvis landstingets i Södermanlands län svåra ekonomiska situation?

3. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att motverka den privatisering och kommersialisering som kan bli en följd av nedskärningarna inom den offentliga sektorns vård- och tjänsteproduktion?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Det råder politisk enighet om de intentioner som ligger bakom den nya hälso- och sjukvårdslagen. Primärvården måste prioriteras och de förebyggande insatserna måste ges en ökad betydelse. Genom omstrukturering av vården från slutna sjukhusvård till öppen vård bör det bli möjligt att få till stånd en bättre och mera lättillgänglig hälso- och sjukvård samt en uppbromsning av kostnadsutvecklingen inom sjukvården.

Margó Ingvardsson nämner att förändringen mot öppna vårdformer aldrig har kommit i gång. Detta kan jag inte instämma i. Antalet läkarbesök vid vårdcentraler ökade med 300 000 enbart under år 1982 samtidigt som antalet besök vid sjukhusanslutna mottagningar minskade med 100 000. Antalet vårdplatser vid akutsjukhus minskade under samma år med 1 000, medan

långtidssjukvården ökade med 2 000 platser. Samma utveckling pågår inom psykiatrin.

Primärvården och den förebyggande vården måste ges möjlighet att utvecklas även om expansionsutrymmet har krympt väsentligt. För att nå de sjukvårdspolitiska målen är det nödvändigt att omprioritera och effektivisera insatserna inom hälso- och sjukvården.

Det övergripande målet för hälso- och sjukvården – en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen – går också utöver vad hälso- och sjukvårdssektorn ensam kan åstadkomma. Stora oacceptabla skillnader kvarstår ännu mellan olika samhälls- och yrkesgruppers möjligheter att leva ett hälsosamt liv. Onödiga hälsorisker och därmed onödiga sjukdomar präglar fortfarande livet för stora grupper av människor och drabbar i särskilt stor omfattning människor med arbetaryrken. Framsteg i folkhälsoarbetet måste vinnas genom en omprioritering av resursanvändningen till större samklang med vad människorna behöver i vanlig och daglig sjukvård.

Några av de största hälsoproblemen i vårt moderna samhälle beror på vår livsföring. Alkohol, tobak, felaktig kost och brist på motion spelar en stor roll i detta sammanhang. Genom opinionspåverkan och upplysning får vi försöka att få människor att ändra sitt beteende. Vi måste alla känna ett ansvar för vår hälsa.

På Margó Ingvardssons fråga om jag kommer att föreslå några särskilda åtgärder som förbättrar exempelvis Södermanlands läns landstings ekonomiska situation vill jag svara att det inte är aktuellt. Jag vill dock betona att regeringens ekonomiska politik, som är inriktad på att begränsa kostnadsökningarna i samhällsekonomin, är av avgörande betydelse för landstingets möjligheter att förbättra sin ekonomi. Landstinget har i ett särskilt riktat stöd för år 1984 erhållit drygt 32 milj. kr. för att undvika skattehöjningar.

Jag vill dessutom erinra om att riksdagen (prop. 1982/83:150, AU 30, rskr 394) beslutat anvisa 300 milj. kr. för tidigareläggning av kommunala och landstingskommunala anställningar, varigenom landstingen har tillförts medel i storleksordningen 120 milj. kr. Därigenom kan ytterligare ca 2 000 personer få arbete inom vårdsektorn.

Den debatt om privatisering inom hälso- och sjukvården som vi har haft under senare tid anser jag inte ha något samband med den omstrukturering som nu sker inom detta område. Den debatten är enligt mitt sätt att se dels ideologiskt grundad, främst från moderat håll, dels uttryck för att den offentliga sjukvården inte alltid fungerar på ett så smidigt sätt som människorna önskar. Även om den svenska sjukvården står på en hög internationell nivå finns det givetvis åtskilligt som kan förbättras. Den kampanj som Spri har startat för att från allmänheten få in synpunkter på sjukvårdens sätt att fungera utgör enligt min mening ett viktigt led i strävandena att göra sjukvården bättre. Jag kan försäkra Margó Ingvardsson att jag uppmärksam följer tendenserna till ökad privatisering och kommersialisering inom sjukvården.

Enligt min mening måste den offentliga hälso- och sjukvården utgöra basen i vårt hälso- och sjukvårdssystem. Den privata vården får ses som ett

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

komplement till den offentliga. Vi får inte utlämna sjuka människor till marknadskrafternas spel.

Jag kan också nämna att en arbetsgrupp inom socialdepartementets hälso- och sjukvårdsberedning har i uppdrag att utreda möjligheter och konsekvenser av att i ökad omfattning föra samman och schablonisera ersättningarna från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen. Under utredningsarbetet skall också klarläggas hur en mera schabloniserad ersättning till de offentliga sjukvårdshuvudmännen skall samordnas med försäkringens ersättningar till privatpraktiserande vårdgivare. I detta sammanhang kan också reglerna för anslutning av privatpraktiserande läkare till försäkringen komma att ses över.

Anf. 102 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. Jag har ställt tre frågor om hur landstingen-sjukvårdshuvudmännen skall kunna klara av det ökade ansvar för människornas hälsa som den nya hälso- och sjukvårdslagen innebär, samtidigt som de ålagts av staten att minska volymtillväxten.

Landstingen befinner sig f. n. i en märklig situation. Det är sannerligen dubbla budskap som utgått från regeringen. Först och främst skall landstingens spara. Därtill kommer att de förlorat tidigare inkomster i form av försämrade statsbidrag och uteblivna skatter från juridiska personer. Enbart det sistnämnda motsvarar 5 miljarder för 1984.

Landstingen skall inte bara minska sin tillväxt, de skall också ta hand om en ökande äldre befolkning. För 1984 och 1985 behöver de öka sin volym med 1 % varje år enbart för att möta de befolkningsförändringar som kommer att ske. Landstingen bör också ta ansvar för sysselsättningen. Minskar landstingens verksamheter, ger det omedelbart utslag i ökad arbetslöshet.

Det här går naturligtvis inte ihop. Det går inte att minska resurserna och öka uppgifterna. Då kommer fler landsting att hamna i liknande situation som Södermanlands läns landsting har gjort. Landstinget har en sådan likviditet att det närmast är konkursmässigt, och då måste möjligheterna att uppehålla vårdkvaliteten vara mycket begränsade. Hela avdelningar på sjukhus har stängts. Man befarar att över 300 arbeten kommer att försvinna under 1983/84.

På min fråga huruvida statsrådet kommer att föreslå några åtgärder som förbättrar landstingets i Södermanlands län svåra situation svarar statsrådet klart nej. Därmed förstår jag att om inte Södermanland får något extra stöd, kommer inte några andra landsting att få det heller. Det hade varit klagörande om statsrådet på något sätt berört Södermanlands läns landstings möjlighet att uppnå de sjukvårdspolitiska målen. Jag skall dock här lämna Södermanlands läns landstings situation. Min partikamrat Hans Petersson i Hallstahammar kommer närmare att gå in på de speciella förhållanden som där råder.

Statsrådet undviker helt att bedöma inom vilken tidrymd hon anser det troligt att vi skall uppnå en god hälsa och en vård på lika villkor för hela

befolkningen. Skall jag tolka detta på så sätt att sjukvårdsministern ser mörkt på läget?

Statsrådet delar inte min uppfattning att förändringen mot öppna vårdformer inte kommit i gång ordentligt. Som argument för sin uppfattning anför hon att antalet läkarbesök vid vårdcentraler ökade under 1982 samtidigt som besöken vid sjukhusanslutna mottagningar minskade. Det är ett påstående som är riktigt men ändå missvisande. Situationen varierar starkt mellan landstingen. I Stockholms län kunde vi notera en ökning med 2 % år 1982 jämfört med 1981.

Sedan är kanske inte det intressantaste att vi får omfördelningar mellan akutmottagningarna och vårdcentralerna. Det intressanta är om ökningen av antalet besök vid vårdcentralerna minskar behovet av slutenvård. Hittills finns inga siffror som tyder på detta. Ändå minskade slutenvårdsplatserna vid våra sjukhus med 1 000 under den tidsperiod det här gäller. Och det är den utvecklingen som jag och många med mig finner oroande.

Landstingen fullföljer planerna på att avveckla slutenvårdsplatser. I en del fall gör man det tidigare än planerat i besparingssyfte samtidigt som den planerade utbyggnaden av vårdcentraler kraftigt bromsas. I Stockholms län har utbyggnaden av primärvården halverats jämfört med tidigare planer. Nedläggningen av S:t Eriks sjukhus i Stockholm har motiverats med kostnadsskäl, inte med att det finns ett överskott av slutenvårdsplatser. Vi är ganska många som fruktar att de som fattat beslut om nedläggning av S:t Eriks sjukhus, i en trängd ekonomisk situation, inte har kunnat bedöma konsekvenserna på vårdkvaliteten av en ytterligare minskning av antalet slutenvårdsplatser.

På 1970-talet, när vi fattade besluten ute i landstingen om förändringen mot öppna vårdformer, fanns det en politisk enighet om att en utbyggnad av öppenvården till en början skulle innebära ett större behov av slutenvård eftersom fler människor skulle få möjlighet att söka vård efter behov. Först på sikt skulle de ökade möjligheterna till tidig vård medföra minskat behov av slutenvård. Den förändrade ekonomiska situationen och det borgerliga regeringsinnehavet medförde att de ursprungliga tankegångarna ändrades så att de bättre skulle stämma överens med svångremspolitiken. Det finns ett ordspråk som säger att den som inte ser tillbaka har anledning att se upp. Socialdemokraterna bör kanske erinra sig vad de sade före valet om landstingens ekonomi och utbyggnaden av sjukvården efter behov.

Det finns många exempel, inte bara i Södermanland och i Stockholm. I november gjorde jag ett besök nere i Blekinge, vid Gullberna mentalsjukhus. Det är ett sjukhus som har varit något av föregångare när det gäller omdaning till öppnare vårdformer. Där var man nu i den situationen att man hade skrivit ut 75 patienter från sjukhuset och stängt avdelningar – minskat antalet vårdplatser. Dessa 75 patienter var utskrivna till en öppenvård som i praktiken inte fanns. Man hade ingen som helst kontroll på vad dessa patienter företog sig eller vilket öde de gick till mötes. Men man trodde att man i någon form snart skulle ha dem tillbaka i den slutna vården igen. Så

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

fungerar det om man inte har ökat öppenvården i takt med att slutenvården minskar.

Statsrådet anför i svaret några av de hälsoproblem som hon anser vara de största i vårt samhälle. Här nämns alkohol, tobak, felaktig kost och brist på motion. Detta är visserligen hälsoproblem, men de största hoten mot vår hälsa är fortfarande hälsovådliga arbetsmiljöer, utslagning genom arbetslöshet, privatbilism, miljögifter, pressade livssituationer på grund av att människor fått det sämre – nästan var tionde invånare måste få socialbidrag i vissa kommuner. Till dagens hälsoproblem hör också en alltmer kommersialiserad fritid; det gäller framför allt våra ungdomar. Osunda levnadsvanor och missbruk hänger ofta ihop med en påfrestande livssituation i övrigt. Det är inte bara så att det finns klara samband mellan ohälsa och arbetaryken, det finns också ett samband mellan låga löner och många sjukdagar.

Allt det här står att läsa i en rapport om ohälsans sociala och yrkesmässiga fördelning av Göran Dahlgren och Curt-Lennart Spetz, socialstyrelsen, och jag förmodar att sjukvårdsministern precis som jag har gjort har läst den rapporten. Mot den bakgrunden får vi inte tro att ohälsa är ett informations- och upplysningsproblem. De sämst ställda vad gäller arbetsmiljö, långa arbetsdagar, torftiga bostadsmiljöer och dålig ekonomi har sällan ork för att ta emot den här hälsopropagandan, än mindre följa den. Det är de redan välbeställda som har tid och råd att äta ordentligt, motionera och ordna livet så trevligt som möjligt.

Vi måste alla känna ansvar för vår hälsa, säger sjukvårdsministern i svaret. Detta är ett ursprungligen borgerligt argument. Det har använts på så sätt att människorna i första hand inte skulle ställa hälsokrav på samhället utan att var och en skulle ansvara för sig själv. I ett samhälle där alla har lika möjligheter att välja arbetsmiljö, arbetstid och bostadsmiljö och att få en god ekonomi är ett sådant resonemang måhända riktigt, men inte i vårt samhälle, där det stora flertalet har ringa möjligheter att påverka de faktorer som verkligen har en avgörande betydelse för vår hälsa.

Till sist tar statsrådet upp diskussionen om orsakerna till privatiseringen inom hälso- och sjukvården. Enligt hennes sätt att se har privatiseringen inget samband med att landstingen inte längre kan bygga ut sjukvården, utan den är enbart ideologiskt grundad, en del i högerkampanjen. Den är också enligt statsrådet uttryck för att den offentliga sjukvården inte alltid fungerar så smidigt som människorna önskar.

Självfallet är privatiseringstankarna en del i högerens och SAF:s kampanj. Och den har blivit möjlig delvis för att den offentliga sjukvården haft brister. Men bristerna har uppkommit för att sjukvården haft för små resurser, inte därför att den haft för stora resurser. Om de som arbetar inom sjukvården är hårt trängda orkar de givetvis inte alltid vara trevliga.

En ökad tillgänglighet, dvs. minskade väntetider på akutmottagningarna, större möjlighet att besöka vårdcentraler på kvällstid och fler specialister vid akutmottagningarna är några av de krav som allmänheten har ställt på den offentliga sjukvården. Men det vore sannerligen att lura sig själv om man tror att det går att förändra vården och förbättra den utan att det får kosta något.

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

Om den offentliga vården inte garanteras resurser för att upphålla och förbättra vårdkvaliteten ökar givetvis utrymmet för de privata krafterna. Den ökning som skett från 1975 till 1983 av privatpraktiserande läkare visar detta. Under den tiden har antalet privatläkare ökat med 121 %. År 1981 fanns det 651 till försäkringen anslutna fritidspraktiker. 1982 var antalet fritidspraktiker 1 868 med 346 800 besök. Prognosen för 1983 pekar på ett besöksantal mellan 500 000 och 570 000. Här kan vi tydligt avläsa sambandet med landstingens försämrade ekonomi. Den negativa utvecklingen började 1980 för att successivt förvärras till dagens krisläge. Försämringen för landstingen kan direkt avläsas i en ökning av det privata vårdutbudet. Det bästa sättet att motverka privatisering av sjukvården är givetvis en fortsatt samhällelig utbyggnad. Andra åtgärder kan behövas, och jag väntar med intresse på förslagen från den arbetsgrupp som inom socialdepartementet arbetar med översyn av ersättningarna från försäkringen till sjukvårdshuvudmännen. Statsrådet antyder också att reglerna för anslutning av privatpraktiserande läkare till försäkringen kan ses över i detta sammanhang. Jag undrar när vi får ta del av dessa förslag.

Anf. 103 IANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka fru Sigurdsen för svaret på frågan. För min del är jag mycket intresserad. Jag har haft anledning att göra besök vid några institutioner i Södermanlands län, vilka är föremål för neddragningar. Jag är övertygad om, att om man ser exemplet Södermanland i ett litet vidare perspektiv, kommer man att finna att det som nu händer vid landstinget där också kommer att hända vid andra landsting, dvs. om inom den offentliga sektorn besparingarna skärps eller fortsätter i den nuvarande takten. Jag säger inte att situationen är lika i alla landsting. Det varierar mycket beroende på likviditet, befolkningsunderlag, skattekraft m. m. Det är emellertid viktigt att se hur läget är i Södermanland, eftersom jag tror att vi längre fram kommer att få en liknande utveckling på andra håll.

Statsrådet Sigurdsen sade i svaret att det inte är aktuellt med några ytterligare ekonomiska insatser för Södermanlands läns landsting. I svaret står det att insatserna gjorts för att hindra skattehöjningar. Syftet var i så fall vällovligt, men jag kan meddela fru Sigurdsen – hon vet det säkert redan – att trots de medel som anslogs förra hösten, 300 milj. kr. att fördelas mellan kommuner och landsting, och trots det bidrag som nu direkt har riktats till Södermanlands läns landsting, har man i höst beslutat om både nedskärningar och skattehöjningar. Effekten av dessa medel har alltså helt uteblivit.

För min del tror jag att det är ganska smärtsamt för fru Sigurdsen att behöva lämna ett svar, där det står att regeringens ekonomiska politik "är inriktad på att begränsa kostnadsökningarna i samhällsekonomin" och att den "är av avgörande betydelse för landstingets möjligheter att förbättra sin ekonomi". I själva verket kommer ju den ekonomiska politiken att ha direkt motsatt verkan, eftersom den politik som har förts efter valet när det gäller den totala samhällsekonomin har betytt att nu också de offentliganställda tvingas ut i arbetslöshet med nya stora kostnader för samhällsekonomin i dess

Måndagen den
12 december 1983

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

helhet som följd. Samtidigt blir det, som beträffande Södermanlands län, församlingar inom vården.

Jag skall mycket kortfattat nämna vad som har hänt i Eskilstuna, eftersom det kan ge en god bakgrund för diskussionen. På centralasarettet i Eskilstuna har man under en treårsperiod stängt 15 avdelningar, och slutenvårdskapaciteten har minskat med 20 %. Det har blivit sysselsättnings-effekter. Ca 350 arbetstillfällen kommer att försvinna under 1983 och 1984. Visstids- och timanställda kommer inte att kunna få förlängning av sina anställningar. Anställningsstoppet kommer att drabba sysselsättningsläget hårt. Framst gäller detta ungdomar som kommer ut från vårdskolan, de drabbas direkt av arbetslöshet. Samtidigt som vårdavdelningar stängs och vårdutbytet försämras ökar statens kostnader för bidrag till vårdarbetare som tvingas ut i arbetslöshet. Det paradoxala i besparingsökonomi är ju att vad man tror sig tjäna på ett ställe måste man betala på ett annat. Inom Södermanlands läns landsting finns det 475 beredskapsarbetare. Kommunals avdelning 14 betalar arbetslöshetskasseersättning till 300 personer varje månad. Kostnaderna för de här åtgärderna motsvarar 300 helårsarbeten. Med en bemanningsfaktor på 1,5 skulle det betyda att 450 personer skulle kunna få fast arbete och 15 vårdavdelningar kunna öppnas.

Det här visar att besparingspolitiken får en verkan motsatt den man tror när man stryker i budgetar och "sparar" pengar.

Jag kan också nämna att den besparingskampanj som man i Södermanlands läns landsting genomdriver under 1983/84 omfattar ungefär 55 milj. kr. De pengar som de borgerliga regeringarna drog in från landstingen genom att förändra beskattningsunderlagen – i opposition betecknade socialdemokraterna det som stöld eller konfiskation från landstingen – innebär för Södermanland ca 70 milj. kr. Det är alltså betydligt mer än man nu under en tvåårsperiod tvingas spara. Här skulle regeringen verkligen kunna göra någonting för att förbättra situationen i landstingen, och även i kommunerna för den delen, genom att lämna tillbaka dessa pengar, som man själv betecknade som konfiskerade.

Det hänvisas till regeringens ekonomiska politik i övrigt. Det är ju i den senaste propositionen fastslaget att man prioriterar industrins utveckling. Man säger att det är den konkurrensutsatta sektorn som skall expandera. Först när den går bra och vi har full sysselsättning där kan man tänka sig att utveckla den offentliga sektorn. Det tror jag är en felsyn som kommer att drabba hårt.

Det är just inom den offentliga sektorn, där det finns stora behov, som man snabbt kan skapa nya arbetstillfällen. Samtidigt ökar inte kostnaderna för samhället på något vis, eftersom man redan har kostnaden för arbetslösheten. Den vägen kan man få fart på samhällsekonomin, och det kan bidra till en bättre ekonomisk utveckling. Man behöver då inte invänta att den industriella utvecklingen skall bli sådan att industrin behagar lämna över pengar – skattepengar eller andra – för att betala den offentliga sektorn.

Jag tycker att det är en allvarlig felsyn som regeringen gör sig skyldig till i sin ekonomiska politik; den ligger mycket nära den politik som förts av både

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

högern och mitten, främst mittenpartierna under flera år på 1980-talet.

Sedan säger fru Sigurdsen att den öppna sjukvården tar över från den slutna vården. Som bevis för det meddelar hon att antalet vårdplatser vid akutsjukhusen under 1982 har minskat med 1 000 platser. Det vore väl bra om det motsvarades av en förbättrad öppenvård på alla områden. Men jag tror inte att det är så enkelt att man kan tolka de här siffrorna på det sätt som fru Sigurdsen har gjort.

Vad som händer i exempelvis Eskilstuna nu är att man får nedskärningar inom den ortopediska verksamheten, vilket betyder längre köer och väntan på operation. Där kan ingen öppenvård ta över.

Man stänger en fullbelagd barn- och ungdomspsykiatrisk avdelning. Också den verksamhet som där bedrivs finns det ett mycket stort och uttalat behov av. Jag har svårt att se hur den avdelningen på något enkelt sätt skall kunna ersättas genom öppenvård.

Reumatikersjukvården minskas – det blir mera av sommarstängningar av avdelningar. Och det blir stängning av exempelvis intoxmottagningen i Eskilstuna, som det har varit sådant rabalder om nu i höst. Man lägger där direkt ned en avdelning som var till för att avlasta det vanliga akutintaget. Det här kommer att innebära stora problem, både för dem som normalt finns på akutintaget vid Eskilstuna lasarett och för dem som kommer dit och som förut togs in via intoxten. Det blir stora problem för både patienter och personal.

Det här är sådana nedskärningar som inte motsvaras av någon utveckling av öppenvården utan som tvärtom på sikt skapar arbetslöshet och försämrad vård.

Jag har velat ta upp det här för att visa att det finns stora problem bakom statsrådets resonemang. Jag tycker att regeringen borde föra en annan politik gentemot kommuner och landsting – de kan användas för att utveckla samhället och skapa nya jobb och samtidigt mycket bättre förhållanden för människor.

Jag skulle också vilja ta upp det som sägs sist i svaret om den moderata ideologin och det som skall ligga bakom kraven på ökad privatisering.

Det är klart att det är fråga om en moderat ideologi på det sättet att den framförs med väldig styrka av moderaterna. Men den framförs också av SAF och av den nye folkpartiledaren Westerberg. Men en sådan här ideologi saknar ju inte ekonomisk grund; den växer utifrån vissa faktiska förhållanden i samhället. De stora penningresurser som finns i samhället – inom de privatkapitalistiska företagen, inom banker, inom investmentbolag och hos dem som i dag spekulerar på börserna och som fått sina börsvärden tioudblade på några år – söker sig naturligtvis till investeringsobjekt. Förutom exportindustrin, som nu har fått hjälp via devalveringar och återhållsamma lönerörelser, är det i dag ont om investeringsobjekt i vårt land som ger snabb profit för kapitalet. Och i detta fall önskar naturligtvis kapitalägarna inget hellre än att få profitera på människors vård. Till grund för en sådan utveckling ligger naturligtvis en tröghet i den offentliga vården tillsammans med den ideologiska utveckling som sker inom högerpartierna. Jag måste instämma i

*Om ländstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

det Margó Ingvardsson sade, nämligen att det bästa sättet att mota Olle i grind på det här området är att utveckla den samhällsstyrda vården.

Anf. 104 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till den här debatten och finner det skäligt att göra några små kommentarer. En gäller en detalj, nämligen frågan om det ökande antalet fritidspraktiker.

När jag var underläkare och även under tiden därefter hade vi oreglerad arbetstid inom sjukhusläkarkåren. Vi arbetade mycket och fann det naturligt. Sedan kom 7-kronorsreformen och med den totalavlönning av sjukhusens läkare. Mot detta ställdes då kravet på reglerad arbetstid. I takt med ökningen av läkaraantalet har den enskilde sjukhusläkarens arbetstid successivt dragits ned av huvudmännen. Detta har skapat ett utrymme för en del av dessa läkare att på sin nyvunna fritid i egen regi tillhandahålla allmänheten vård utanför sjukhus. Detta är väl, som Marx säger, en situation där en idé möter ett intresse. Den som bär ansvaret för den utvecklingen är faktiskt Sven Aspling.

I denna trånga krets vill jag emellertid ta mig friheten att till riksdagens protokoll läsa in vad en av mina tidigare medarbetare, numera professor i medicin Harry Boström, innehavare av vad som en gång var Linnés lärostol vid Uppsala universitet, nyligen yttrade vid en högtidsföreläsning vid firandet av Akademiska sjukhusets 275-årsjubileum. Han sade så här:

”Under den del av Akademiska sjukhusets historia, som vi själva kan överblicka har de tillgängliga behandlingsresurserna vid vårt sjukhus legat mycket nära och kanske vid något tillfälle överträffat de faktiska behandlingsmöjligheter, som funnits vid motsvarande medicinska centra i övriga medicinskt utvecklade länder.

Detta har varit möjligt dels på grund av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land och dels därför att företrädare för sjukvårdens huvudmän och olika planeringsorgan i stort sett delat den uppfattning som de i sjukvården direkt engagerade läkarna företrätt, nämligen den att omhändertagandet av enskilda sjuka och icke minst enskilda svårt sjuka skall ges hög prioritet – i första hand av rent klassiskt humanitära skäl.” Han fortsätter:

”Det är med stark oro och ångest man frågar sig om dessa båda förutsättningar längre finns. Att den nuvarande samhällsekonomin är en källa till bekymmer vet vi alla. Vårre är emellertid enligt min mening den rådande sjukvårdspolitiska målsättningen varom full politisk enighet numera dessvärre uppnåtts. Avskalad alla förskönande omskrivningar, värdeladdade modeord och diffusa uttryck för orealistiska förväntningar och dechiffreerad till vanligt svenskt språkbruk, kan denna målsättning sammanfattas på följande enkla sätt:

Mer till de friska.

Mer till de småkrassliga.

Mindre till de verkligt sjuka.

Med den målsättningen är risken stor för att gapet mellan vad man inom akutsjukvården i medicinskt hänseende kan och bör göra för patienterna och

vad man i själva verket tillåts att göra kan komma att öka markant inom en nära framtid. Man kan ju t. o. m. med skäl fråga sig om vi inte just nu befinner oss i själva brytpunkten av ekonomiska eller vårdideologiska skäl.

Om vi skulle få den här utvecklingen vid UAS kan man ju fråga sig vad patienterna kommer att ta sig till. Eftersom jag anser att den svenska allmänheten är relativt väl upplyst i sjukvårdsfrågor är mitt grundtips att man inte i längden kommer att nöja sig med de s. k. helhetssynerna utan även fortsättningsvis kommer att kräva att få tillgång till adekvat somatisk akutsjukvård på specialistnivå i rätt tid och på rätt plats.”

Vad Harry Boström här har sagt tror jag är ett adekvat uttryck för hur en upplyst läkaropinion i vårt land ser på den utveckling, om vilken det sägs råda enighet i vårt landstings politiska etablissemang.

Anf. 105 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det är, Margó Ingvardsson, naturligtvis omöjligt att ge besked om när landstingen kommer att helt kunna leva upp till hälso- och sjukvårdslagens målsättning. Förutsättningarna är givetvis olika i de olika landstingen, och även andra faktorer påverkar denna utveckling.

När man lyssnar på vpk:s företrädare inte bara här utan också i andra sammanhang, vet man inte riktigt om man skall avundas dem deras situation att över huvud taget inte behöva ta något ekonomiskt ansvar. De kan säga nej till realistiska besparingar och bara plussa på, där de tycker att insatser behövs.

Visst behövs insatser på många olika områden i det svenska samhället. Men det är en gång så att vi har ett budgetunderskott på uppåt 90 miljarder kronor, och bara räntorna uppgår till 56 miljarder kronor. Utlandsskulden vid årsskiftet 1982-1983 var 136 miljarder kronor. Det är realiteter, och borde vara det även för vänsterpartiet kommunisterna.

Sjukvården och ohälsan är naturligtvis inte ett informationsproblem. Det framgår också av mitt svar, Margó Ingvardsson, att jag har läst den rapport som kommit från socialstyrelsen och även andra rapporter på detta område. Men därför att vi har en så ojämn fördelning av ohälsan, är det nödvändigt att vi får ordning på detta lands ekonomi. Vi måste vidta alla tänkbara åtgärder för att minska arbetslösheten och skapa höjda reallöner. Vi måste få en ökad tillväxttakt inom sjukvården och på andra områden. Då är det helt enkelt nödvändigt att få fart på den svenska ekonomin.

Utsikterna är nu ljusare. Den svenska industrin går bättre. Exporttillväxten har nästan fördubblats jämfört med fjolåret. Detta är nödvändigt såsom ett underlag för att vi skall kunna bygga ut den offentliga sektorn, vilket regeringen tycker är angeläget.

Jag är medveten om att vissa kommuner och landsting har det ekonomiskt besvärligt. Men totalt sett är det inte kommuner och landsting som har det ekonomiskt besvärligast, utan det är faktiskt staten. Sammanlagt har landsting och kommuner ett överskott på ungefär 13 miljarder kronor.

Margó Ingvardsson berör en del av de problem som finns inom hälso- och sjukvården och tar från den psykiatriska vården exempel på att patienter på

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

Måndagen den
12 december 1983

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

mentalsjukhus har skrivits ut till en öppenvård som inte finns. Men trögheten i just psykiatrins förändring från slutna till öppna vårdformer var någonting som den socialdemokratiska regeringen uppmärksammade och tog itu med omgående vid de förhandlingar som vi förde med Landstingsförbundet och Kommunförbundet. Man har givit en stimulans på 200 milj. kr. som skall användas till öppen vård inom psykiatrin gemensamt av landsting och kommuner för att de skall kunna göra denna som vi tycker helt riktiga förändring inom den psykiatriska vården.

När det gäller privatiseringen har jag i mitt svar klart sagt att den offentliga hälso- och sjukvården måste utgöra basen i detta land. Den privata vården är ett komplement. Här har också tagits upp frågor beträffande fritidspraktikernas verksamhet. Riksdagen har i en proposition i höst fått en redovisning av utvecklingen på fritidspraktikerområdet. Jag har också sagt i mitt svar att vi ser över dessa frågor.

Vi bereder riks försäkringsverkets och socialstyrelsens rapport i socialdepartementet och avser att återkomma med förslag till åtgärder som vi finner erforderliga med anledning av utvecklingen på området och som riksdagen beställde när ersättningsvillkoren för fritidspraktikerna förändrades. Man sade redan då att om en viss nivå överskreds, skall riksdagen överväga andra åtgärder. När bearbetningen inom socialdepartementet är klar kan jag, Margó Ingvardsson, i dag inte säga någonting om:

Anf. 106 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag hade väl inte direkt väntat mig att sjukvårdsministern skulle ge ett exakt svar på när vi har levt upp till alla de honnörord som uttalades i samband med att vi fick den nya hälso- och sjukvårdslagen. Det är klart att man hade kanske kunnat ställa krav på att ministern skulle säga att fram på 1990-talet eller fram till år 2000 har vi nått upp, men inte ens den spekulativen vågar hon sig på. Och jag kan förstå det, för när man antar en ramlag och tillskriver den sådana oerhörda möjligheter som man gjorde när den här lagen antogs, då blir det svårt att leva upp till målen.

Jag har frågat i andra sammanhang, om det kan vara rimligt att uttala sådant som en vård på lika villkor för hela befolkningen, god hälsa hos hela befolkningen, offensiv sjukvård, kontinuitet osv. Hur skall man kunna mäta att man har uppnått vad man avsett? Borde vi inte uttrycka oss på ett annat sätt, så att vi med jämna mellanrum kunde gå tillbaka och titta om vi verkligen har uppnått det vi avsåg att uppnå? Allting kring den nya hälso- och sjukvårdslagen är så löst formulerat, så det är mycket svårt att kontrollera och också säga någon tidrymd inom vilken vi skall ha uppnått målen.

Vi hade litet olika mening statsrådet och jag om ohälsans orsaker. Det är ju faktiskt så, vilket står i rapporten – och jag utgick ifrån att statsrådet hade läst den – att fortfarande är de avgörande hälsoproblemen förknippade med arbetsmiljön. Då hjälper det inte om vi uppmanar folk att äta bättre, röra sig mera, dricka mindre alkohol och röka mindre. Det är ju arbetsmiljöerna och samhällets miljö i stort som är avgörande för vår hälsa. Visst kan det vara vällovligt att komma med allmän hälsoinformation, men jag tror inte att det

har någon avgörande betydelse för vår hälsa.

Däremot framhöll statsrådet att vi måste få ordning på landets finanser och att det skulle kunna ha en avgörande betydelse för folks hälsa. Framför allt skulle det, om jag förstod rätt, vara av betydelse om vi lyckades minska budgetunderskottet.

Om man då minskar budgetunderskottet genom att ge landsting och kommuner mindre pengar, får det såvitt jag förstår en helt annan verkan. Det är ju kommuner och landsting som hela tiden har svarat för det så att säga grundläggande välbefindandet i vårt samhälle. Det är också landsting och kommuner som svarar för den samhällsservice som framför allt människor som har det sämst ställt behöver bäst. Om man då minskar landstingens och kommunernas möjlighet att ge den servicen, blir det ju de sämst ställda som drabbas ytterligare.

Vi var alla överens om att psykiatrin skulle omdanas, och det är en riktig förändring att vi skall på sikt göra oss av med de stora mentalsjukhusen och att vi skall ha öppna vårdformer. Men det går inte att stänga slutenvårdsplatserna innan vi har byggt ut öppenvården. Då kommer vi i den situation som man har hamnat i t. ex. nere i Blekinge, nämligen att man skriver ut folk till en öppenvård som inte finns. I fråga om detta måste statsrådet dela min uppfattning att detta inte alls var avsikten när man förändrade psykiatrin mot öppna vårdformer.

Jag vill till sist ta upp frågan om fritidspraktikerna – om det inte finns något samband mellan den ökande privatiseringen av sjukvården och landstingens försämrade möjligheter att ge en god vård.

Om statsrådet inte tror på mig, tror hon kanske på professor Biörck, som gav en ypperlig redogörelse för just detta samband. Han sade att om samhällets vårdutbud fortsätter att försämrats kommer folk inte att nöja sig med det utan efterfråga den vård man vill ha – dvs. om samhället inte ställer upp med den vård som efterfrågas kommer det att finnas utrymme för de privata krafterna. Får vi en sådan utveckling är jag rädd för att vi mot 1990-talet i stället för att nå de sjukvårdspolitiska målen kommer att få ett mycket brutalt och cyniskt sjukvårdssystem där de svagaste råkar mycket illa ut.

Anf. 107 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag skall främst bemöta fru Sigurdsen på den punkt där hon sade att hon avundades vpk:are som hade en enkel situation och kunde stå utanför allting och föreslå vad som helst. Men så enkelt kan man inte avfärda de här problemen – det fordras faktiskt en seriös diskussion om statens inkomster och utgifter och vad man använder pengarna till.

Jag pekade på det faktum att socialdemokraterna själva var så kritiska mot att den borgerliga regeringen drog in just dessa pengar från landstingen. Om man nu i enlighet med vad man då sade skulle återbetala pengarna, skulle en del av de besparingar som i dag görs inom främst Södermanlands läns landsting inte behöva göras.

När det gäller frågan om att avundas någon förhåller det sig på det sättet att

Nr 44

**Måndagen den
12 december 1983**

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

Måndagen den
12 december 1983

*Om landstingens
möjligheter att
uppnå de sjuk-
vårdspolitiska
målen*

om man skall kunna upprätthålla vården måste landstingen betala det som inte staten står för. Det staten åstadkommer med sin åtstramningspolitik genom att dra in pengar från landstingen är att man tvingar inte bara kommunister utan även socialdemokrater ute i landstingen att höja skatten. Det är just vad man har gjort i Sörmland. Den här besparingspolitiken är verkligen en bumerang.

Då det gäller vpk:ares avundsvärda situation att kunna föreslå vad som helst har vi faktiskt i vårt förslag i anslutning till den proposition som riksdagen skall behandla på onsdag föreslagit inkomstförstärkningar på 3 miljarder kronor utöver vad regeringen har förordat. Vi anser att man skall beskatta de rika och börshandeln mer än vad regeringen vill göra och att man skall kunna betala ut pengar till landstingen så att de kan klara sin situation bättre. Det är en praktisk och ganska enkel socialistisk politik som vi står för. Jag tycker inte att man kan avfärda detta genom att säga att vår situation skulle vara särskilt avundsvärd, utan jag tycker att de förslag som vi lagt fram när det gäller den ekonomiska politiken och det samband som vi pekar på mellan statliga besparingar och landstingsskattehöjningar visar att vi nalkas dessa problem på ett mycket seriöst sätt.

Tror man sig kunna lösa problemen genom att skapa arbetslöshet, vilket man faktiskt gör i det läge som nu uppstått, då biter man sig verkligen i svansen. Jag visade i mitt första anförande med enkla räkneexempel hur man får lägga ut lika mycket pengar för arbetslöshet som det kostar att ha 450 personer anställda. Då frågar jag: Till vilken nytta skall man betala för människor som står utanför arbetet, om vården samtidigt försämras?

Anf. 108 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Om jag minns rätt rådde total enighet om hälso- och sjukvårdslagen när den antogs av riksdagen. Margó Ingvardsson var inte ledamot av riksdagen då, men såvitt jag kan erinra mig stod alla politiska partier bakom lagen.

Det är klart att en ramlag får en speciell utformning. Vi är numera överens om att statsmakterna inte skall detaljreglera, utan att kommuner och landsting skall ges stor frihet att själva – inom vissa politiska ramar – utforma sin politik och ge innehåll åt dessa ramlagar.

Jag tycker att det är bra att man har en hög målsättning, såväl när det gäller hälso- och sjukvårdslagen som i fråga om socialtjänstlagen och andra ramlagar. Vi skall alla verka för att man lever upp till dessa mål, men det kanske inte går att på ett år leva upp till en målsättning som finns föreskriven i en ramlag.

Också jag, Margó Ingvardsson, är på det klara med vad som är ohälsans orsaker. De stora folksjukdomarna är ryggon och andra besvär. Och de stora folksjukdomar som vi i dag har drabbar i mycket större utsträckning arbetare än människor i socialgrupp 1 – det sade jag också i mitt interpellationssvar. Det kan vara arbetsmiljöfaktorer och andra faktorer i samhällsmiljöerna som orsakar dessa sjukdomar, men för den skull skall vi inte förringa betydelsen av vårt livsmönster. Därför anser jag det vara riktigt att i detta

sammanhang också nämna alkohol, tobak, narkotika och andra droger som är hälsofarliga. Det är viktigt att vi också försöker komma till rätta med bruket av dessa droger.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Anf. 109 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill säga till statsrådet att jag är mycket nöjd med att vi nu börjar ena oss om vad som är de verkliga hälsoriskerna i samhället. Då kanske vi också kan motse förslag om en utbyggd yrkesmedicin och en större satsning på den socialmedicinska delen av sjukvården, men också, som statsrådet sade tidigare, en utbyggnad av den sjukvård som vanliga människor behöver. Vi skall kanske inte använda våra knappa resurser på exklusiva transplantationsförsök eller på att framställa liv i provrör. Det är möjligt att vi kan enas på den punkten i senare debatter.

Statsrådet började med att säga att det var enighet om den nya hälso- och sjukvårdslagen. Det var enighet om sjukvårdslagens intentioner, men från vänsterpartiet kommunisternas sida var vi mycket kritiska mot att denna lag utformades som en ramlag. Vi sade i vår kritik då att det fanns skäl att misstänka att landstingen i en kärv ekonomisk situation skulle kunna använda denna ramlag för att göra nedskärningar inom vården, när det inte fanns centrala direktiv om hur vårdkvaliteten skulle mätas. Vi föreslog också, med lagtext, preciseringar på en del punkter. Lagen har bara varit i kraft ett år, men tyvärr kan vi se att en del av våra onda aningar har besannats.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på interpellation 1983/84:46 om normerna för socialbidrag

Anf. 110 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Inga Lantz har i en interpellation ställt följande frågor till socialministern:

1. Vilka initiativ tänker socialministern ta för att avskaffa de skillnader som nu finns när det gäller socialbidragens storlek i skilda kommuner?

2. Vilka åtgärder tänker socialministern vidta för att garantera alla människor likvärdig ekonomisk grundtrygghet?

Arbetet i regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Den 1 januari 1982 trädde den nya socialtjänstlagen i kraft. Enligt den har den enskilde rätt till bistånd för sin försörjning och sin livsföring i övrigt om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Det heter i lagen att den enskilde genom biståndet skall tillförsäkras en skälig levnadsnivå och att biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Det är kommunen som har att tillämpa denna lag. Det är också den enskilda kommunen som har att fastställa nivån på socialbidraget.

*Om normerna för
socialbidrag*

Måndagen den
12 december 1983

*Om normerna för
socialbidrag*

Socialutredningen övervägde möjligheten att regeringen skulle fastställa vissa miniminormer för socialbidraget, men ansåg att övervägande skäl talade mot en sådan lösning. Departementschefen delade denna bedömning och förordade i stället att socialstyrelsen efter samråd med Svenska kommunförbundet skulle utforma allmänna råd om socialtjänstens tillämpning för att motverka alltför stora skillnader i normnivåerna. Riksdagen anslöt sig till departementschefens uppfattning.

Socialstyrelsen har vid flera tillfällen givit ut meddelandeblad om normerna för socialbidrag. Vidare har styrelsen som ett led i sitt uppföljningsansvar under åren 1982 och 1983 samlat in uppgifter om samtliga kommuners socialbidragsnormer som de såg ut den 1 maj resp. år. I oktober i år presenterade socialstyrelsen resultatet av årets undersökning.

Socialstyrelsen konstaterar att samtliga kommuner har vägledande normer för socialbidrag. Dessa uttrycks i procent av basbeloppet. Normer finns i princip av två slag, dels nettonormer, dels bruttonormer.

Nettonormerna avser att täcka kostnaderna för vad som skulle kunna kallas det egentliga livsuppehållet i ordets snävaste betydelse. Det är kostnader för kost och den dagliga hygien. Utöver denna nettonorm beviljas sedan ytterligare socialbidrag till t. ex. kläder, skor, telefonräkningar, elräkningar, osv. Härvid fattas särskilda beslut efter utredning om behov och kostnader.

Bruttonormer innebär, i princip, att alla sådana kostnader redan från början inkluderas i normen, dvs. dessa kostnader utslagna på månadsgenomsnitt.

Dessutom finns det olika mellanformer, som gör att gränsen mellan nettonorm och bruttonorm är flytande. Oavsett normsystem beräknas den faktiska bostadskostnaden utanför normen.

Eftersom normerna inte anger vad som beviljas i de enskilda fallen, är det inte möjligt att utifrån skillnaderna i normnivåerna dra slutsatsen att den enskilde hjälptagaren i det ena fallet erhåller mindre socialbidrag än i det andra fallet. Nettonormsystemet innebär således att hjälp utöver normnivån beviljas i betydande omfattning och upp till en nivå som kan vara högre än t. ex. en annan kommuns bruttonorm.

Socialstyrelsen konstaterar också i sin undersökning att den främsta orsaken till normskillnaderna är att kommunerna räknar in olika saker i normen. Förklaringen till låga normer kan alltså ofta vara att flera olika behov som den enskilde kan vara berättigad att få bidrag till beräknas och utbetalas utanför normen.

Socialstyrelsen anser dock att skillnaderna mellan kommunernas normivåer fortfarande är alltför stora, även om 70 kommuner har höjt sina normnivåer sedan år 1982. Vidare konstateras att flertalet kommuner f. n. ser över sina normer, många i syfte att skapa bruttonormsystem. Denna översyn torde innebära förändringar i vissa kommuner redan fr. o. m. den 1 januari 1984.

Jag har erfarit att socialstyrelsen under nästa år räknar med att – efter samråd med Kommunförbundet – utge allmänna råd om socialbidrag.

Därvid kommer bl. a. frågor om normsystem att behandlas. Mot denna bakgrund avser jag inte att ta något initiativ på området.

Jag utgår från att Inga Lantz med sin andra fråga avser ett eventuellt införande av ett s. k. socialförsäkringstillägg, SOFT. Svaret på den frågan är att den ekonomiska situationen inte möjliggör ett införande av ett statligt finansierat socialförsäkringstillägg.

Självklart kommer jag dock att med uppmärksamhet följa utvecklingen då det gäller socialbidragen. För att få ett bättre underlag för bedömningen av utvecklingen på detta område har socialberedningen fått i uppdrag att överväga hur socialbidragsstatistiken kan förbättras.

Anf. 111 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för svaret.

Omkring 80 % av landets kommuner har socialbidragsnormer som innebär att bidragen ligger under existensminimum. Dessutom varierar normerna kraftigt mellan olika kommuner. Exempelvis Botkyrka kommun tillämpar normer som ligger bland de lägsta, samtidigt som den kommunen har de flesta bidragstagarna i förhållande till befolkningen. År 1982 fick 12 % socialbidrag där. Den rika kommunen Danderyd har den lägsta andelen socialbidragstagare, nämligen 2 %. Bara fem kommuner ger f. n. ett socialbidrag som stämmer överens med konsumentverkets rekommendationer för beräkning av existensminimum.

Socialstyrelsen har samlat in uppgifter om alla kommuners socialbidragsnormer. Styrelsen säger i sin rapport att det vore önskvärt med ett system som är mer enhetligt över hela landet. De nuvarande skillnaderna är betänkliga, säger socialstyrelsen, eftersom det, bortsett från boendekostnaderna, är ungefär lika dyrt att leva var man än bor i landet. Detta visas bl. a. i en undersökning av statens pris- och kartellnämnd.

Kommunernas normer varierar och ligger på mellan 64 och 140 % av basbeloppet. De stora skillnaderna mellan normerna beror på att olika saker räknas in i dem. Låga bidrag kan betyda att extra bidrag betalas ut vid behov. Men även mellan de kommuner som räknar in samma saker i normen finns stora skillnader. Det har sagts i debatten att kommuner med låga bidrag har kvar ett gammaldags fattigvårdstänkande. I undersökningar har man också kommit fram till att de lägsta normerna tillämpas av kommuner med stark borgerlig majoritet. De största bidragen lämnas av kommuner med svag socialistisk majoritet, medan kommuner med stark socialistisk majoritet har högre normer än sådana med svag borgerlig majoritet.

Det är väl känt att socialhjälpkostnaderna ute i kommunerna har ökat kraftigt under senare tid. Det har skilda orsaker. Dels beror det på arbetslösheten och utförsäkringen, dels på att den ekonomiska situationen har förvärrats för många människor.

Vanliga människor får det allt svårare att klara sina levnadsomkostnader, vare sig någon i familjen är arbetslös eller inte. Hyrorna och matkostnaderna är det som först knäcker en familjeekonomi. Människor har inga marginaler längre. Bostadsbidragen räcker inte till, utan de har liksom barnbidraget

urholkats, trots uppräkningsår under åren.

Jag hörde i ett TV-program nyligen att var tionde människa lever under existensminimum i vårt land. Enligt en LO-undersökning lever en halv miljon under en godtagbar levnadsnivå. Nära en halv miljon människor i vårt land har socialbidrag.

Som situationen nu är för många människor måste vi dels lösa den stora frågan om hur vi skall kunna skapa en rimlig levnadsnivå för alla, dels åstadkomma enhetliga bidrag i alla kommuner. Socialutredningen föreslog en socialförsäkringsreform för att bygga ut grundtryggheten i olika behovssituationer. Man kallade det socialförsäkringstillägg, dvs. SOFT. Det är dags att ta fram förslaget om SOFT nu. Med SOFT skulle man enligt min mening kunna täcka olika former av inkomstbortfall. Försäkringstillägget skulle kunna utgå till dem som saknar eller har för låga inkomster. Helst borde tanken på en allmän socialförsäkring bli verklighet.

Jag har frågat socialministern – och nu är det Gertrud Sigurdsen som svarar – vilka åtgärder som regeringen tänker vidta för att få bort de skillnader som finns mellan socialbidragens storlek. Jag har också frågat vad regeringen tänker göra för att garantera alla människor en likvärdig ekonomisk grundtrygghet.

I svaret hänvisar Gertrud Sigurdsen till socialtjänstlagen, där det sägs att den enskilde har rätt till bistånd för sin försörjning och där det också sägs att den enskilde skall tillförsäkras en skäligen levnadsnivå. Frågan är bara vad som skall anses vara en skäligen levnadsnivå.

I svaret sägs också att det är kommunerna som har att tillämpa denna fina lag och att det är den enskilda kommunen som har att fastställa nivån för vad som kan anses skäligt och vad som skall bli norm för bidrag. Det är just detta att tillämpningen ligger på kommunernas ansvarsnivå som är det beklagliga. Kommunerna har både olika politiska och ekonomiska förutsättningar och varierande vilja när det gäller att rätt bedöma en skäligen nivå. Därför har normerna blivit så olika.

Vad kommer att hända nu? Och vad har hänt när kommunerna faktiskt inte har råd att tillförsäkra den enskilde en skäligen levnadsnivå?

I svaret sägs att socialutredningen övervägde vissa miniminormer men sedan i stället förordade att socialstyrelsen tillsammans med Kommunförbundet skulle utforma allmänna råd för att motverka alltför stora skillnader. Men nu har det faktiskt blivit sådana stora skillnader. Vad tänker därför regeringen göra åt den situation som finns i dag?

Såvitt jag förstår av Gertrud Sigurdsens svar, så tycker regeringen att det räcker med en ny omgång allmänna råd från socialstyrelsen. Med det låter sig regeringen nöja, eller som det heter i svaret: Jag avser inte att ta något initiativ på området.

Som jag ser det är situationen alltför allvarig för många människor för att man skall kunna nöja sig med att inte göra något. Jag tror dessutom, eller befarar, att den svåra ekonomiska situationen med höga arbetslöshetssiffror och höga levnadsomkostnader kommer att bestå en lång tid framöver. Något måste därför göras.

Det är riktigt att jag med min andra fråga avsett SOFT. Jag tror att det skulle vara en möjlig lösning för många människor och för kommunerna. Det krävs förstås pengar från staten till kommunerna, men rent samhällsekonomiskt betalas ju dessa pengar ut i alla fall – fast över andra konton i den kommunala budgeten. Samhällsekonomiskt är det som sagt samma pengar.

Gertrud Sigurdsen säger att den statsfinansiella situationen inte är sådan att den möjliggör ett statligt finansierat SOFT. Men motsvarande pengar måste ju i alla fall betalas ut, om socialtjänstlagen skall fortsätta att gälla och om dess 6 § skall vara verklighet för människorna. Jag citerar ur 6 §:

”Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.”

Jag tycker att Gertrud Sigurdsen underlåter att ta ett ansvar på detta område så som hon borde göra. I det svar Gertrud Sigurdsen har lämnat i dag tycker jag att hon smiter undan ansvaret. Det räcker inte att hon i slutet av svaret säger att hon skall i fortsättningen ”med uppmärksamhet följa utvecklingen då det gäller socialbidragen”.

Sedan hänvisar Gertrud Sigurdsen till socialberedningen, som skall överväga hur statistiken kan förbättras för att, som jag förmodar, regeringen därefter skall kunna göra en bättre uppföljning. Men det finns ju redan luntvis med undersökningar och beräkningar som visar både på orättvisorna i socialbidragsnormerna och på hur låg levnadsstandard många människor har i dag av skilda orsaker.

Jag kan konstatera att svaret på min första fråga till socialministern, vilka initiativ regeringen tänker ta för att avskaffa de skillnader som finns mellan olika kommuner, är att regeringen inte tänker göra någonting – utom möjligen att vänta på nya allmänna råd. På min andra fråga, vilka åtgärder socialministern tänker vidta för att garantera alla människor en likvärdig ekonomisk grundtrygghet, svarar Gertrud Sigurdsen att regeringen inte tänker göra någonting. Det tycker jag är mycket oroväckande för den allvarliga levnadssituation som många människor i dag befinner sig i.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 112 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Nej, Inga Lantz, jag smiter inte undan något ansvar. Det är ju fråga om vem som har huvudansvaret för den här verksamheten. Vi har kommunal självstyrelse i detta land. Den har vi varit överens om. Det skulle vara mycket egendomligt av mig om jag skulle klampa in och föreslå åtgärder där det inte åligger mig att göra det och när jag dessutom kan redovisa att socialstyrelsen efter överläggningar med Kommunförbundet kommer att utge allmänna råd om socialbidragen. Socialstyrelsen har tidigare inte givit ut några allmänna råd enbart om socialbidragen, men nu skall man alltså göra

det, och man avser att behandla både normsystem och normnivåer. Det är väsentligt att det arbetet får ske och att förslaget kommer från socialstyrelsen. Arbetet pågår ju.

Bidragen skall vara lika i alla kommuner, säger Inga Lantz. Jag tror inte att det är möjligt i ett samhälle där vi har den kommunala självstyrelsen.

När sedan Inga Lantz tar upp socialförsäkringstillägget, SOFT, och tycker att regeringen borde införa det vill jag återigen hänvisa till den debatt som jag hade för en stund sedan med Inga Lantz partivänner där jag hänvisade till det ekonomiska läge som detta land befinner sig i. Det går inte att exakt beräkna hur mycket SOFT skulle kosta staten, men det rör sig om 1 à 2 miljarder kronor.

Däremot tycker jag att det är intressant vad många kommuner nu gör. Man försöker utveckla metoder för att förenkla socialbidragshanteringen. Så görs i flera kommuner – i Stockholm, Sundsvall, Solna, Skellefteå, Helsingborg m. fl. På så sätt skulle socialsekreterarna kunna få mer tid över för det sociala behandlingsarbetet, som jag vet att Inga Lantz också tycker är väsentligt att hinna med. Den förenklade socialbidragshanteringen är en bra tanke.

Jag har inhämtat att förutom det arbete som socialstyrelsen bedriver i samråd med Kommunförbundet tar Kommunförbundets länsavdelningar också initiativ till att utarbeta länsomfattande normer som skulle innebära att man får större likhet inom länen. Detta arbete kan då på sikt också innebära en riks Anpassning till dessa normer.

Jag kommer naturligtvis att följa detta arbete och är lika angelägen som Inga Lantz om att vi skall få större jämlikhet mellan kommunerna. Men jag vill också påpeka att det är svårt att göra beräkningarna i fråga om var socialbidragen är högst och var de är lägst, eftersom det inte går att helt jämföra de olika normsystem som nu används.

Anf. 113 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Ingenting av vad Gertrud Sigurdsen sade i sitt senaste inlägg kan skyla över det faktum att regeringen inte tar sitt ansvar på detta område. Det är riktigt att vi har kommunal självstyrelse i vårt land. Samtidigt visar de stora orättvisorna i bidragsbelopp mellan olika kommuner att kommunerna, framför allt de fattiga kommunerna, faktiskt inte klarar att hålla en bidragsnivå som motsvarar existensminimum. 80 % av kommunerna klarar inte det i dag. Jag vet att det finns olika beräkningsgrunder – det finns nettonormer och bruttonormer, och man räknar in olika saker. Men trots detta framkommer att bidragen är oerhört olika i skilda kommuner. Därför måste någonting göras för att ändra på situationen.

Jag skulle vilja fråga Gertrud Sigurdsen: Ställer regeringen sig bakom principen att alla människor borde ha rätt till en grundtrygghet i vårt samhälle?

Anf. 114 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Regeringen och den svenska arbetarrörelsen anser att principen måste vara arbete och inte bidrag. Vad regeringen kan göra och har

det allra största ansvaret för är att skapa sysselsättning åt människor. Vi har en oroväckande hög arbetslöshet. Detta påverkar mycket den höga frekvensen av socialbidragen ute i kommunerna. Det måste vara regeringens främsta uppgift att skapa sysselsättningstillfällen, så att människor inte behöver begära bidrag. Det är arbete man i första hand skall ha.

Regeringens hela ekonomiska politik, som går ut på att förbättra situationen i landet, har som syfte att människorna skall få arbete. Sedan regeringsskiftet har vi satsat drygt 30 miljarder kronor på sysselsättningspolitiska åtgärder. Det är i den riktningen som vi kommer att fortsätta. Det tycker vi är det mest väsentliga när det gäller att minska människors behov av socialbidrag. Jag tror att Inga Lantz och jag är helt överens om principen arbete i stället för bidrag.

Anf. 115 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Självfallet är detta det viktiga för människorna. Men när nu arbetslösheten är så stor, ställer man då upp bakom kravet att alla människor borde ha rätt till en grundtrygghet i alla fall?

Överläggningen var härméd avslutad.

22 § Svar på fråga 1983/84:206 om skador orsakade av den stora älgstammen

Anf. 116 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Hugo Bergdahl har frågat mig om jag avser vidta några åtgärder för att nedbringa de olyckor i trafiken och den skadegörelse på skog, skogsplanteringar och gröda som den täta älgstammen för med sig.

Enligt jaktlagstiftningen bestämmer länsstyrelsen jakttidens längd vid älgjakt med hänsyn till tillgången på bete, stammens storlek, älgskador, trafikolycksriskerna och övriga förhållanden. Vid tilldelning av antalet älgar som får fällas inom ett licensområde skall länsstyrelsen bl. a. beakta att älgstammen inte tillåts bli för stor med hänsyn till risken för skador på gröda och skog och för trafikolyckor. Länsstyrelsen kan vidare förordna om särskild jakt efter älg, där det uppstått avsevärd skada på gröda eller skog eller där det föreligger påtaglig fara för sammanstötning mellan motorfordon och älg.

Även om avskjutningen under senare år har ökat från ca 70 000 djur år 1977 till ca 175 000 djur år 1982, är älgstammen enligt jakt- och viltvårdsberedningens huvudbetänkande Vilt och Jakt alltså för stor inom vissa områden.

Skogsstyrelsen har nyligen sammanställt en rapport om älgskador på skog. Enligt rapporten är det inom stora delar av landet nödvändigt att bättre anpassa älgstammens storlek till fodertillgången under vintern. Med hänsyn till vad som har redovisats i rapporten avser jag föreslå regeringen att uppdra åt naturvårdsverket att efter samråd med skogsstyrelsen utarbeta riktlinjer

Om skador orsakade av den stora älgstammen

för länsstyrelsernas handläggning av älgjakten. Riktlinjerna skall syfta till att hålla älgstammen på en från skoglig synpunkt acceptabel nivå. Beträffande olyckorna i trafiken förutsätter jag att länsstyrelserna utnyttjar de möjligheter lagstiftningen ger att vidta åtgärder för att minska olycksfallsriskerna.

Frågor om den framtida älgjaktens utformning bereds f. n. inom jordbruksdepartementet med anledning av jakt- och viltvårdsberedningens huvudbetänkande. Arbetet är inriktat på att proposition i dessa och andra jaktfrågor skall läggas fram till riksdagen år 1984.

Anf. 117 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga. Det är inte alla gånger, när man får svar på en fråga, som man har anledning att göra konstaterandet att det i stort sett var ett bra svar – men det gör jag vid detta tillfälle.

Redan i min fråga till statsrådet konstaterade jag att den svenska älgstammen ökat kraftigt under de senaste årtiondena. Detta avspeglas i ständigt höjda avskjutningssiffror. Jordbruksministern har redovisat en del av dessa siffror, och de överensstämmer med de siffror som jag har tagit fram.

Denna enorma utveckling när det gäller antalet älgar i våra marker och den därav resulterade avskjutningen har betytt mycket för vår livsmedelsförsörjning. Men i takt med den ökande älgstammen har de negativa konsekvenserna av en för tät population blivit alltmer uppenbara. De senaste årens alltför stora älgstam har resulterat i kraftigt ökade betesskador på ungskog. Detta gäller inom många områden, inte bara inom vissa delar av landet. Andra negativa effekter är fler viltolyckor i trafiken och ökande skadegörelse på växande gröda.

Tidigare var skogsskadorna huvudsakligen koncentrerade till begränsade områden där älgen uppehöll sig under vintern. Nu rapporteras skador mer allmänt, och hela plant- och ungskogsbestånd uppvisar sådana betesskador att återväxtarbetet måste göras om helt eller delvis.

Under vårvintern 1983 har skogsstyrelsen, på uppdrag av regeringen, låtit utföra en älgbetesinventering i sju län i olika delar av vårt land. De som gjort inventeringen kommer till den slutsatsen att "älgens skadegörelse på skog i vissa delar av landet är av sådan omfattning att den inte kan tolereras". Älgens betning på tallungskog ger stora förluster för såväl markägare som samhället. Ett av de områden som skogsstyrelsen låtit inventera i fråga om älgbeten är Gräsmark, som ligger i mellersta delarna av Värmlands län, inom Sunne kommun och nära gränsen till Norge. Detta område är bara ett av de undersökta som visar att nära hälften av tallungskogsarealen är mycket allvarligt betespåverkad, vilket resulterar i omfattande tillväxt- och kvalitetsförluster.

Herr talman! Jordbruksministerns svar på min fråga visar klart att jordbruksministerns och mina målsättningar överensstämmer i den fråga det här gäller. Jag avvaktar med stort intresse jordbruksministerns vidare agerande i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
12 december 1983

*Om Windscale-
anläggningen*

Anf. 118 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om den svenska regeringen inte anser att rapporterna från Windscale är tillräckligt allvarliga för att frågan förs upp inför Pariskonventionen i enlighet med danska önskemål.

Jag vill först bekräfta att frågan om Windscale-anläggningen diskuterades vid det nordiska miljöministermötet i Stockholm den 22 november. Frågan togs upp på danskt initiativ. Vid mötet nåddes enighet om att frågan bör tas upp inom konventionen om skydd för den marina miljön från utsläpp från landbaserade källor, den s. k. Pariskonventionen. Detta avses ske vid sammanträdet med kommissionens tekniska arbetsgrupp i mars nästa år.

Det nordiska samarbetet i denna fråga kommer att fortsätta enligt beslut från mötet den 22 november. Syftet är att uppnå ett enigt nordiskt ställningstagande inför frågans behandling i Pariskommissionen.

Anf. 119 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

När man i mitten av 1970-talet besökte Forsmarks kärnkraftverk i norra Uppland kunde man där se en mycket förnämlig utställning. Utställningen, som fortfarande finns kvar, visar kärnkraftens olika processkedjor. På den tiden – i samband med Aka-utredningen, som vi alla känner till – kunde man se processen från urangruva, via anrikning till reaktorerna, och hur så småningom utbränt bränsle togs ut från reaktorerna. I detta fina panorama i utställningslokalen fanns det mot slutet en liten fyrkant inritad där det stod att avfallet från de svenska reaktorerna kommer att skickas utomlands. Detta var alla – socialdemokrater och andra kärnkraftsförespråkare och förmodligen också Svante Lundkvist – ganska nöjda med på den tiden. Som väl är har verkligheten retuscherat den här idylliska bilden litet grand.

Det är mycket viktiga frågor som nu kommer upp. Vi får ständigt höra nya alarmerande rapporter från uppberedningsanläggningarna, både från La Hague i Frankrike och nu i höstas också från Windscale. Vi vet från danska källor att dessa frågor har drivits ganska hårt från dansk sida. De togs också, vilket framgår av svaret, upp på miljöministermötet som nyligen har avhållits här i Stockholm.

Det är litet konstigt att det i jordbruksminister Svante Lundkvists pressmeddelande inte nämns någonting om Windscale. Det står bara att man har diskuterat den marina miljön. Det är ju litet knapphändigt. I dansk press togs de här sakerna upp mycket utförligt efter mötet, och där sades också att man tillsammans skulle försöka ta upp frågan, vilket jordbruksministern först nu säger i svaret på min fråga.

Jag tycker att det är viktigt att denna information förs ut och att den inte utelämnas, som i det pressmeddelande som gick ut efter konferensen – speciellt som danskarna är mycket intresserade av den här frågan.

En logisk följdfråga blir hur den svenska regeringen och jordbruksminis-

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

tern ser på de danska propåerna om att man bör skärpa kraven på sådana anläggningar som den i Windscale, den i La Hague och andra planerade anläggningar. Kommer den svenska regeringen att gå på en strängare linje som kräver mera och bättre kontroll av de här anläggningarna än tidigare?

Anf. 120 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Anledningen till att den här frågan inte nämndes i den svenska kommunikén utan det talades mera övergripande om vår havsmiljö var att detta var ett av överläggningsämnena vid miljöministermötet. Under punkten "Övrigt" på dagordningen tog den danska miljöministern upp frågan, och vi blev snabbt ense om att vi borde se till att den här frågan kunde komma upp på Pariskommissionens sammanträde. Vi var inte mer än representanter för fyra länder av fem församlade, och vi ansåg också att det fanns anledning för oss att diskutera hur vi skulle formulera vårt gemensamma budskap.

För svenskt vidkommande har vi den ståndpunkt som vi alltid har intagit. Det gäller att svara för att vi kan hantera och lagra avfallet på ett sådant sätt att människor och miljö inte kommer till skada, utan att det hela kan ske under betryggande former. Det är med den principiella inställningen vi kommer att gå till överläggningarna med de övriga nordiska länderna för att formulera hur vi gemensamt skall uppträda inför Pariskommissionen.

Anf. 121 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tolkar helt enkelt Svante Lundkvists uttalande i det senaste anförandet så, att den svenska regeringen kommer att inta en restriktivare hållning och kräva skärpta bestämmelser för de här anläggningarna. Skall man leva upp till det som Svante Lundkvist skisserade i sitt senaste inlägg, måste det bli betydligt strängare bestämmelser både i Windscale och på andra ställen där sådana här uppberedningsanläggningar kommer att finnas i framtiden. Det gäller också nyetablerade sådana, som vi vet att det finns planer på att upprätta.

Jag tycker att det är bra – om det är på det sättet – att den svenska regeringen nu har förstått att kärnkraften är en källa till föroreningar både av haven och av miljön i övrigt. Det är en medvetenhet som inte fanns, vare sig hos socialdemokrater eller andra, för tio år sedan.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Svar på interpellation 1983/84:50 och fråga 1983/84:207 om åtgärder mot försurning av mark och vatten

Anf. 122 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Anders Dahlgren har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att begränsa försurningen och om svaret är ja, hur det forsatta arbetet med försurningen kommer att vara organiserat. Anders Dahlgren har

vidare frågat hur jag kommer att uppmärksamma koldioxidproblemet.

Börje Stensson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att vidga skogsvårdsstyrelsernas möjligheter att snabbt inventera försurnings-skadornas omfattning i länens skogar.

De negativa effekterna på hälsa och miljö av svavelutsläpp har sedan lång tid tillbaka ägnats stor uppmärksamhet. Redan 1968 beslutades om generella regler för att begränsa svavelutsläppen från oljeeldning. 1976 lade den dåvarande socialdemokratiska regeringen fram en proposition med förslag till åtgärder för att kraftigt begränsa svavelutsläppen. I propositionen angavs som målsättning att svavelutsläppen skulle halveras fram till år 1985, vilket vi också kommer att klara. En ny lag om svavelhaltigt bränsle infördes. Med stöd av denna lag har förbud att förbränna eldningsolja med högre svavelhalt än 1 % successivt införts. De föreslagna begränsningarna av svaveldioxidutsläppen kompletterades med åtgärder för att återställa redan försurade områden.

En femårig försöksverksamhet med bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag startades. Vi fick härigenom kunskaper om effekter och metoder som var nödvändiga för den kalkningsverksamhet som nu fortsätter i större skala. Dessutom har försöksverksamhet med kalkning av skogsmark och grundvatten startats. Stora resurser satsas dessutom på fortsatt forskning om försurningen.

Börje Stensson tar i sin fråga upp försurnings-skadorna på skog, som är ett av de mest aktuella problemen f. n. De rapporter som kommer om skador på skog i södra Sverige, har gjort att ökade insatser på detta område är nödvändiga. Bl. a. har regeringen ställt särskilda medel till skogsstyrelsens förfogande för inventeringar av skadorna på skog. Inventeringarna skall ge underlag för ett snabbt ställningstagande till behovet av noggrannare inventeringar och undersökningar. Mot den bakgrunden har tio län valts ut särskilt. Dessa län har bedömts vara de län som med största sannolikhet kan vara utsatta för skador. Givetvis kan skaderapportering få göras även från andra län. Blanketter härför och instruktion står till skogsvårdsstyrelsernas förfogande i den utsträckning man önskar. Underlag för sådan rapportering kan erhållas t. ex. i samband med skogsvårdskonsulenternas ordinarie förrättningsverksamhet.

Eftersom en stor del av svavelnedfallet över Sverige kommer från andra länder, har det internationella arbetet med försurningsfrågorna sedan länge drivits aktivt, såväl i olika internationella organisationer som genom bilaterala kontakter. Den svenska nationalrapporten till FN-konferensen 1972 var ett exempel på initiativ för att tidigt få i gång det internationella arbetet. Detta arbete fortsatte sedan under 1970-talet, bl. a. inom OECD, och ledde fram till ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar, vilken konvention undertecknades år 1979. På svenskt initiativ beslutade de nordiska miljö- och statsministrarna hösten 1982 att utarbeta ett gemensamt nordiskt förslag för att minska svavelutsläppen i Europa. Detta ledde senare fram till det förslag till program som de nordiska länderna lade fram i juni i år om en minskning av svavelutsläppen i Europa

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

med 30 % under en tioårsperiod. Förslaget fick då stöd av Canada, Schweiz, Västtyskland och Österrike. Flertalet övriga länder som biträtt konventionen har uttalat en positiv inställning till det nordiska programmet. Jag anser att det positiva mottagandet av förslaget är en framgång och ser det som ett bevis på att attityden nu håller på att förändras.

De nordiska miljöministrarna har nyligen på min inbjudan besökt Stockholm för att diskutera det fortsatta arbetet inom konventionens ram. Vi blev eniga om att arbetet nu i första hand bör inriktas på att söka bredda stödet för det nordiska förslaget. Vi är också överens om att fortsatt samverkan inför nästa sammanträde med konventionsländerna i första hand bör sökas med de länder som stött förslaget. Vid det nyligen hållna nordiska statsministermötet i Stockholm uttalade statsministrarna sitt stöd för miljöministrarnas agerande i denna fråga.

Bilaterala kontakter i försurningsfrågan förekommer också med flera länder, bl. a. med Västtyskland och flera länder i Östeuropa.

Anders Dahlgren har tagit upp frågan om koleldning. I beslutet 1981 om energipolitiken beräknades att användningen av kol skulle vara 4–6 miljoner ton 1990. En viss kolanvändning accepterades sålunda, främst för att ersätta olja. När det gäller miljökraven lade den borgerliga trepartiregeringen våren 1981 fram förslag till riktlinjer för energipolitiken som innebar att ett utsläpp av högst 2 100 ton svavel per år skulle tillåtas från en eldningsanläggning fram till 1988, varefter gränsen skulle sänkas till 1 600 ton per år.

Från socialdemokratisk sida motsatte vi oss förslaget, som vi fann otillräckligt i jämförelse med den praxis som redan börjat tillämpas. Riksdagens beslut blev också att skicka tillbaka förslaget till regeringen, som borde återkomma redan år 1982 med förslag till skärpta miljökrav. Den dåvarande borgerliga regeringen återkom i försurningspropositionen 1982 med ytterligare ett förslag, där utsläppsgränserna sänkts till 800 ton svavel per år för anläggningar som tas i drift före utgången av år 1989. Därefter skulle gränsen sänkas till 600 ton per år.

Inte heller det förslaget ansåg vi oss kunna godta. Ett slutligt ställningstagande till utsläppsnormer borde vänta till dess resultatet av det pågående utrednings- och remissarbetet finns. Fram till dess borde man tillämpa den mer skärpta praxis som gällt vid prövning i koncessionsnämnden.

Förslagen i försurningspropositionen innebar också lättnader i kraven för utsläpp från mindre förbränningsanläggningar. När det gäller den frågan har den nuvarande regeringen redan beslutat om skärpningar som innebär att kol med högre svavelhalt än 0,6–0,7 % endast kommer att tillåtas övergångsvis och i befintliga anläggningar.

Regeringen avser nu att gå vidare genom att lämna en kolproposition till riksdagen nästa år. Utgångspunkten är att ca 25 koleldade förbränningsanläggningar skall uppföras med långt gående krav på miljöskyddsåtgärder. Frågan om tillståndsprövning för kolanvändning kommer också att tas upp i detta sammanhang.

Som jag redovisat har stora insatser redan gjorts mot försurningen, men utvecklingen visar att det blir nödvändigt med fortsatta kraftfulla åtgärder i

framtiden. Detta kräver insatser av såväl olika myndigheter och organisationer som övriga berörda. De insatser som görs på olika områden måste naturligtvis samordnas. Jag anser att det är en uppgift för regeringen att svara för detta.

Koldioxidproblemet anses vara ett av de största globala miljöhoten för framtiden, vilket vi också framhållit i internationella sammanhang. De klimatförändringar som en fortsatt ökning av kolodioxidhalten i luften medför påverkar alla länder, oberoende av var utsläppen sker. Forskningsinsatser för att öka våra kunskaper om kolcykeln och hur ökande koldioxidhalter påverkar klimat och växtlighet är angelägna. Det är också viktigt att denna forskning på olika håll i världen samordnas. Internationellt samarbete pågår med medverkan bl. a. från FN:s miljöprogram, UNEP, och Världsmeteorologorganisationen, WMO. Regeringen har ökat anslaget till Internationella meteorologiska institutet i Stockholm med hänsyn till de ökade resurser som krävs för forskning på detta område.

Anf. 123 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Jag beklagar att svaret är mera tillbakablickande än framåtsyftande. Jag skall inte nu ta upp jordbruksministerns beskrivning av vad som har varit. Jag nöjer mig med att konstatera att den i väsentliga delar är felaktig. Då den dessutom snart är historia anser jag att dagens och morgondagens åtgärder är viktigare, om vi skall komma till rätta med luftföroreningarna och värja oss mot det hot som den tilltagande försurningen innebär.

I det alltmera frostiga politiska klimat som utbreder sig på grund av en del regeringsåtgärder kan jordbruksministern sannolikt i den här speciella frågan glädja sig åt en stor politisk majoritet i riksdagen, om jordbruksministern börjar vara aktiv i försurningsfrågan. Men då krävs mer än vad dagens svar antyder. Jag utgår nämligen som en naturlig sak ifrån att luftföroreningarna utgör ett stort nationellt miljöhot mot skog, mark och vatten. Därför är det en skyldighet för oss att arbeta mot samma mål. Vi kan diskutera detaljer, men den övergripande strategin bör vi vara överens om – den bör vara gemensam. Jag tycker med utgångspunkt i det svar som jag har fått att regeringens strategi är oklar.

När det gäller organiserandet och samordningen av åtgärder mot luftföroreningarna säger jordbruksministern att det är en uppgift för regeringen att svara för. Javisst är det så. Det var också därför som vi exempelvis gav miljöårsberedningen, som är regeringens eget organ, i uppgift att svara för samordningen. Regeringen kan naturligtvis välja andra lösningar. Men svaret ger ingen som helst antydning om hur man har tänkt sig gå till väga. Man talar inte ens om huruvida samordningen fortsättningsvis skall ligga hos jordbruksdepartementet. Det är väl inte så att UD eller statsrådsberedningen skall ta över denna viktiga uppgift? Det vore därför bra om jordbruksministern preciserade sig och berättade litet grand om hur regeringen har tänkt sig samordningen och vilka aktiviteter utöver kolpropositionen som kan

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

väntas nationellt och internationellt. Det är viktigt därför att av svaret framgår att den enda aktivitet som har utförts under mer än ett års tid är ett fortsatt gott samarbete med de nordiska länderna. Därutöver har ett förslag om att åstadkomma en 30-procentig nedskärning av luftföroreningarna under en tioårsperiod välsignats av de nordiska statsministrarna. Ja, det skulle ha varit en sensation, herr jordbruksministern, om motsatsen hade meddelats. En 30-procentig nedskärning under en tioårsperiod är i sig ingen dålig målsättning – det vill jag gärna säga – i vetenskap om hur svårt det är att internationellt snabbt kunna åstadkomma resultat. Men mot bakgrund av de skador som nu har inrapporterats, främst från Västtyskland och Holland, och med tanke på skadorna på skogen i vårt eget land, ifrågasätter jag om inte målsättningen bör höjas till kanske 50 % eller tidsperioden dras ned till fem år efter beslut. Jag vill uppmana jordbruksministern att arbeta för en sådan lösning. Både skogs- och vattenskadorna är nu så påtagliga och stora att det krävs ökade ambitioner.

I sitt svar säger jordbruksministern att det redan har gjorts stora insatser mot försurningen, och det kan jag hålla med om, även om jag inte till fullo delar hans uppfattning om hur och när dessa insatser har gjorts.

I svaret säger jordbruksministern vidare att utvecklingen visar att det blir nödvändigt med fortsatta kraftfulla åtgärder i framtiden. Ja, det är vi helt överens om. Men eftersom jordbruksministern inte antyder något därom i svaret måste jag fråga vilka åtgärder han därmed aviserar. I svaret talas inte om något annat än en fortsatt försöksverksamhet med kalkning av skog, inventering av skador på skog i södra Sverige och fortsatt sammanträffande med andra länders miljöansvariga. Inga som helst konkreta förslag till åtgärder för att verkligen komma till rätta med försurningen och dess orsaker kan jag finna i svaret.

Det närmaste man kommer konkret i den vägen, herr jordbruksminister, är när jordbruksministern försäkrar att det nu finns blanketter med särskild ifyllnadsinstruktion tillgänglig för skogsvårdsstyrelserna så att de på ett korrekt sätt kan rapportera in dessa skador. Men det är inte detta vi behöver. Det är inte nya blanketter som skall lösa dessa problem. Inte heller löser vi problemen genom att koncentrera oss på försök med kalkning. Vi är ju överens om att det är enbart en medicinering.

Jag vågar påstå att vi i dag vet tillräckligt mycket om försurningen för att kunna sätta in åtgärder mot den. Vi vet att svavelutsläppen i samband med fossileldning utgör en dominerande källa till försurning. En given åtgärd måste alltså vara att begränsa användningen av sådana bränslen och samtidigt rena de utsläpp som ändå sker. Men det talar jordbruksministern inte om i svaret.

Jordbruksministern anser uppenbarligen att det inte finns ett tillräckligt underlag för att vidta åtgärder mot användningen av kol. Det är en ståndpunkt som vi länge har kunnat konstatera. Tydligast kom den fram förra våren, när man med hänvisning till pågående utredningar inte ville gå med på vår begäran om en skärpning av utsläppskraven när det gällde eldning med kol. Man hänvisade till resultatet av projektet Kol – Hälsa – Miljö. Men

det projektet har nu presenterat sitt resultat, ett kolvänligt resultat som mycket riktigt också tillbakavisats av de tunga remissinstanserna och miljörörelsen.

Mot den bakgrunden är det uppenbart att regeringen nu måste redovisa hur man skall hantera hela frågan. Det skall vi göra nästa år, förklarar jordbruksministern i svaret. Han säger inte ens att det blir till våren utan bara att det blir någon gång nästa år. Och det som då kommer är symtomatiskt nog inte en försurningsproposition utan en kolproposition. Mot bakgrund av jordbruksministerns svar är jag rädd att namnet också återspeglar skillnaden i attityd mellan den nuvarande regeringen och den förra när det gäller prioriteringarna.

Om jordbruksministerns svar när det gäller försurningen är tunt, skulle jag vilja säga att det är i en högre grad urvattnat när det gäller koldioxidproblemet. Jordbruksministern talar helt riktigt om koldioxidfrågan som ett av de kanske viktigaste miljöproblemen framöver, men inte heller här drar han några konsekvenser av sitt resonemang – inga andra än att vi skall öka forskningen. Och visst måste vi det, men det räcker inte. Vi måste självklart reducera utsläppen av koldioxid genom att minska förbränningen av de fossila bränslena. Om detta nämner Svante Lundkvist ingenting. Han går faktiskt så långt att han inte ens säger att det är de fossila bränslena som skapar koldioxidproblemet.

Det är litet förvånande, för jordbruksministern vet att det är på det sättet. Han vet också att det i ökad takt kommer fram svenskt och utländskt material, som pekar på allvaret när det gäller koldioxidproblemet. Delar av materialet visar också att de globala klimatförändringarna kan komma snabbare än vad man hittills har trott. Man kan nog säga att koldioxidproblemet under 1983 har blivit alltmer akut och dramatiskt.

Herr talman! I min interpellation till jordbruksministern har jag tagit upp två av de allvarigaste miljöproblem som vi står inför i dag: försurningen och koldioxidproblemet. Tyvärr har jag tvingats konstatera att den socialdemokratiska regeringen inte delar min och många andras stora oro för dessa problem. Det gäller såväl enskilda människor som miljöorganisationer, skogsbrukare och forskare.

Jag har också tvingats konstatera att Sverige i de här frågorna är på väg att halka efter, inte när det gäller forskning eller kunskap om problemen utan i stället när det gäller det politiska ansvarstagandet. I fråga efter fråga är det nu andra länder som tar ledningen i arbetet mot miljöproblemen.

Västtyskland visar i dag upp en febril aktivitet på försurningsområdet. Västtyskland går före Sverige i uppställandet av krav på avgasrening för bilarna. I USA förs koldioxidproblemet fram av myndigheter och politiska organ. Sverige går inte längre i spetsen. I själva verket har det gått så långt att man genom svagt svenskt agerande underminerar andra länders förtroende för våra miljöambitioner. I internationella officiella sammanhang uppmärksammar man att Sverige inte ens fullgör sina ekonomiska åtaganden i arbetet mot försurningen.

För Sverige har det alltid varit en hederssak att göra rätt för sig i

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

internationella sammanhang när det gäller kostnaderna. Vi har inte sparat på våra insatser och bidrag. Det var därför med stor bestörtning, herr jordbruksminister, jag erfor att det vid ett möte inom ramen för ECE i Genève 10-11 november i år, där 24 länder var representerade, särskilt meddelades att Sverige inte hade betalat sin landsavgift till organisationen för 1983, trots att summan inte är större än 20 000 USA-dollar.

Inte mindre besvärande var att när bidraget för att täcka bristerna i 1983 års budget och frivilliga bidrag för åren 1984-1985 diskuterades var Sverige tyst. Flertalet andra länder angav vilka möjligheter man såg framför sig, exempelvis Turkiet, Österrike, Finland, Västtyskland, Danmark, EG, Storbritannien, Kanada, Spanien, USA och Frankrike. Men Sverige var tyst.

Jag tycker att det är genant att till det arbete som till så stor del Sverige står som fadder till, och till vilket vi hyser så stor tilltro när de långväga luftföreningarna skall begränsas, betalar inte Sverige sina skulder eller fullgör sina förpliktelser. Jag hoppas att det inträffade inte skall upprepas, men det krävs nog att jordbruksministern ägnar litet personlig omtanke åt Sveriges miljöanseende i fortsättningen.

I svaret hade jag väntat mig en redogörelse över de nya bilaterala länderavtal som regeringen träffat på miljöområdet. Av svaret framgår att inget nytt sådant avtal har träffats – det som finns med DDR är tydligen fortfarande det enda – och att de mer organiserade bilaterala kontakter som togs under min tid fortsätter. Det är glädjande att de kontakterna upprätthålls, men frågan måste då ställas, med hänsyn till att jordbruksministrernas under oppositionsåren stående recept för att komma till rätta med internationella miljöproblem alltid var just tillskapandet av bilaterala avtal: Varför prioriteras inte nu den verksamheten?

Varför ägnar sig inte jordbruksministern själv i större omfattning åt att skapa nya kontakter på ministernivå? Jag drar självklart inte slutsatsen att den bristande aktiviteten beror på ointresse, men jag är förundrad över att regeringen inte visat någon strategi för att påskynda en lösning i fråga om de långväga luftföreningarna.

Anf. 124 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksminister Svante Lundkvist för svaret på min fråga om ökade resurser för att snabbt spåra försurningsskador på den svenska skogen. Jag ser det som värdefullt att svaret på min fråga kunde lämnas i samband med att förre jordbruksministern Anders Dahlgren, nuvarande andre vice talman, får svar på sin interpellation om planerade åtgärder mot försurningen av mark och vatten.

Anders Dahlgren underlät att tala om vad som kan ha hänt under de icke-socialistiska regeringsåren, men jag kan betyga att under de sista tre åren, och även under det sista året under den tidigare mandatperioden, 1978/79, rådde en stor aktivitet på detta område. Det kan väl sägas att Eric Enlund under sin tid som jordbruksminister hade att föra Sveriges talan vid konferensen i Genève 1979. Denna konferens var ju en bas för den konvention som antogs vid försurningskonferensen i Stockholm i juni 1982.

Så det har hänt åtskilligt på detta område.

Den omedelbara bakgrunden till min fråga är det förhållandet att regeringen ställt särskilda medel till skogsstyrelsens förfogande för inventeringar av skadorna på skog i södra Sverige. Avsikten med inventeringarna är att ge underlag för ett snabbt ställningstagande till behovet av noggrannare inventeringar och undersökningar. Det talas om tio län i södra Sverige som tilldelas extra medel för ifrågavarande inventeringar. Med viss förvåning konstaterar jag att när man tar med nästan hälften av alla våra län kommer dock inte Östergötland med som en del av södra Sverige. Visserligen har kanske Östergötland en något kalkrikare berggrund än västgötalänen på samma breddgrad, men de skador som nu tycks visa sig vara mycket uttalade är inte bara de som härrör sig från markförgiftningen utan även nedfalllets skador på trädens barrmassa, som åstadkommer en smygande skogsdöd. Mot den bakgrunden ser jag det som angeläget att regeringen ökar på de medel som gör det möjligt för flera skogsvårdsstyrelser att intensifiera inventeringar och undersökningar.

Jordbruksministern antyder i sitt svar till mig att skogsvårdsstyrelserna har fria händer att göra inventeringar. Det är bara att rekvirera rapportblanketter, säger jordbruksministern. Får jag citera ur svaret: "Blanketter härför och instruktion står till skogsvårdsstyrelsernas förfogande i den utsträckning man önskar."

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet Svante Lundkvist! Detta är kanske ett svar man kan ge en riksdagsledamot, som kan anses vara lekman på skogsvårdsområdet, men jag undrar vad skogsvårdspersonalen tänker och tycker när de får ett sådant svar under ögonen. Jag vet att många följer skogsdebatten, inte minst när Svante Lundkvist yttrar sig. Vi brukar ibland tala om försurningschocker under vårflovsveckorna. Jag tror nästan att vi under de 15 månader som vi har haft en socialdemokratisk regering har fått vissa chocker när det gäller skogsvården. Både proffsskogsvårdare och skogsägare har reagerat surt vid flera tillfällen. – Detta var en parentes. Jag får kanske återgå till mitt skrivna manus, det känns tryggare så.

Statsrådet talar om det självklara att skogsvårdsstyrelserna har fria händer att rekvirera och fylla i blanketter. Det tror jag att de räknade med tidigare – även om man ibland kan fundera över hur mycket departementet direkt vill styra skogsvården, enkannerligen när det gäller avverkningsarna. Nej, statsrådet, det är inte fria händer skogsvårdsstyrelserna vill ha besked om, utan det är besked om att få fler händer för att snabbt utföra inventeringar och undersökningar om försurningskadorna i länens skogar.

Herr talman! För över två år sedan var det en stor konferens på ELMIA i Jönköping, varvid diskuterades och informerades om försurningsproblemen i vår natur. Där sades bl. a. att försurningen var och är en av skogsindustrins viktigaste miljöfrågor.

I ett referat från denna konferens – i en skogsindustritidskrift – sades att en av skogsindustrins viktigaste frågor på lång sikt är vad som kommer att hända med den för luftförsurningen exponerade svenska skogen. Man sade att målet är att få klarhet i vad försurningen kommer att innebära regionalt för

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

skogsproduktionen och att få fram ekologiskt korrekt avpassade botemedel.

Det kan alltså anses klarlagt att skogsindustrin har ett mycket stort intresse i dessa frågor. Det är ju livsavgörande för denna industri att skogsråvaran säkras. Jag vill fråga jordbruksministern hur regeringen tar till vara detta intresse från skogsindustrins sida vid planeringen av fortsatta åtgärdsprogram för att motverka försurningsskadorna på den svenska skogen.

Frågorna kring försurningsskadorna i skogen är speciellt viktiga även ur den synvinkeln att skilda forskningsprojekt i det förgångna beträffande försurningsskadorna i skogen redovisar skilda slutsatser. Det kan ha bidragit till att vår beredskap inte är den allra bästa. Litet yrvakna åhör vi de redogörelser som kommer nedifrån Västtyskland och det övriga Central-europa.

I det senaste numret av ett informationsblad från sekretariatet för framtidsstudier, utgiven av forskningsrådsnämnden, talas om forskningsprojekt för ett par tre år sedan i Norge för att studera det sura regnets effekter bl. a. på skog och fisk. I Sverige fick man i projektet Barrskogsländets ekologi i uppgift att göra ett program för bedömning av hur skog reagerar på surt nedfall.

Båda dessa forskningsprojekt kom år 1980 till resultatet att syraregn inte skadar skogen. I det svenska projektet talar man t. o. m. om en viss ökad stamtillväxt som resultat av syrabevattningen. Kanhända var det då många som drog en lättnadens suck. Men den fristen blev kort.

Under 1970-talets sista år och 1980-talets första kom mycket alarmerande rapporter om skogsdöd i Centraleuropa. Forskare där ansåg det stå klart att luftföroreningar bar skulden. Det skall också sägas att Svante Odén i sin larmrapport så tidigt som år 1967 uttryckte starka farhågor för att även skogen skulle vara i riskzonen för försurningsskador. Han talade om svåra menliga följder för vår skogsproduktion. Man kunde vara impertinent och fråga: Var den dåvarande socialdemokratiska regeringen vid det tillfället vaken inför vad som kunde drabba vår skogsproduktion, leveranserna av skogsråvara till industrin och därav påverkade viktiga exportinkomster?

Hur som helst: Rapporterna om försurningsskadorna på skogen i såväl Centraleuropa som Amerika har blivit alltmer alarmerande. Massmedia har på skilda sätt aktualiserat problemen. Det är bra. Vi behöver beredas på de kostnader som hänger samman med förebyggande åtgärder på miljöområdet även i detta avseende.

Tidningen Land har bl. a. gjort en omfattande redovisning av förhållandena i Västtyskland vad gäller försurningsskadorna på skogen. Skogsstyrelsen har haft sina experter på plats i Centraleuropa, där försurningsskadorna på skogen är mest uttalade.

Ett resultat av dessa skilda aktiviteter är väl regeringens beslut att nu ge särskilda medel till skogsstyrelsen för snabb inventering av försurningsskadorna och deras omfattning i vissa läns skogsbestånd.

Vad jag slutligen vill framhålla är att jag förväntar mig att jordbruksministern visar sitt stora intresse för skogsfrågor även på detta område, genom att se till att ytterligare medel blir tillgängliga för skogsstyrelsen så att

inventeringar och undersökningar kan göras snabbt i flera än de tio prioriterade länen. Ur jordbruksministerns synvinkel bör det kännas angeläget att vidta åtgärder som kan klarlägga hur vi skall bete oss gentemot de stora risker svensk skog löper i det miljöläge vi är i.

Jag vill ställa ett par tre frågor:

Hur stor bedömer jordbruksministern risken för försurningsskador i Sveriges skogar vara? Är bedömningen av den arten att ökade resurser kan tilldelas skogsstyrelsen?

Jag tror att det också har sagts att den här undersökningen skall leda fram till jämförande studier internationellt. Är det så tycker jag att vi på detta område borde försöka vara något av en spjutspets. Om denna summa på 2,5 miljoner, fördelade på tio län, skulle vara någonting som kan leda fram till internationella jämförelser, tycker jag att det är litet magstarkt. Den bör i så fall ökas, så att vi kan göra oss jämförbara internationellt.

Får jag vidare fråga: Hur är kontakten med skogsindustrin för att eventuellt få stöd från denna näring? Det kan gälla experter och forskningspengar för gemensamma projekt. Visserligen är det så att regeringen genom en proposition tar tillbaka möjligheten att göra avdrag för forskningsanslag inom industrin, men det kan hända att det inte är för sent att ändra på det, så att man även på denna väg kan få fram forskningsanslag för gemensamma ansträngningar.

Ytterligare en fråga: Om nu denna snabba inventering ger vid handen att skadorna är av den omfattningen att avverkning måste ske omgående – ungefär som nere i Centraleuropa, där man övervägar att avverka stora områden genom kalhyggen för att motverka spridning av skadorna – har då regeringen någon beredskap inför ett sådant läge?

Även om forskarna i Sverige varit litet oense tidigare, får man väl säga att de nu är ganska eniga om att syrabelastningen på vår miljö måste minskas. I det långa loppet tål inte våra skogar ett fortsatt surt nedfall. En utveckling av skogsskadorna liknande den i Centraleuropa skulle i vårt land få katastrofala följder för skogsbruket och därmed också för nationens och medborgarnas ekonomi och levnadsnivå.

En annan fara, som kanske gynnar skogen men som kan få katastrofala följder för miljön i övrigt, är den tidpunkt då kvävenedfallet blir så stort att skogen inte kan ta hand om det.

Detta att medelstilledningen skulle vara ett inslag i ett gemensamt internationellt projekt gör att jag vill understryka behovet av att flera län får möjligheter att vara med i den svenska kartläggningen.

Anf. 125 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Om det skulle vara så att herr Stensson känner sig yrvaken inför det som skett i Tyskland, får det stå för hans räkning. Jag tror att för den som varit med under en längre tid och varnat för den här risken, kom det inte som någon överraskning.

Hur stor, frågar herr Stensson, bedömer jag att risken är för att den svenska skogen kan vara skadad. Jag bedömer det som en mycket stor risk.

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

Jag gör den bedömningen att man bör ställa de resurser till förfogande som är nödvändiga för att vi skall kunna komma underfund med vad som är på gång i den svenska skogen och vilka risker vi löper.

Den första inventering som nu görs under ledning av skogsstyrelsen, därför att man där kanske ändå har den största förmågan att bedöma var man i första hand bör sätta in åtgärder, beräknas vara färdig redan under december månad. Den får följas av en utvärdering, och sedan kan vi snabbt gå vidare och bedöma vad som behöver göras i fortsättningen. Det kommer inte att bero på pengar, om vi skall inventera hur tillståndet är i de svenska skogarna.

När det gäller forskningen satsar naturvårdsverket mer på försurningsforskning – speciellt skog, mark och grundvatten – än på något annat område. Beträffande relationerna till skogsindustrin har skogsindustrin relativt sent förstått den stora risk som vi möter här, men vi skall ta till vara varje möjlighet att få intresserat folk och resurser till förfogande även från den kanten för den stora uppgift vi har framför oss att komma till rätta med dessa problem.

Sedan skulle jag vilja säga till Anders Dahlgren att innan man går ut och försöker framställa Sverige som det land som inte betalar för sig kanske man borde ta reda på de verkliga förhållandena. Redan i juni månad hade jag tillfälle att som företrädare inte bara för Sverige utan för de nordiska länderna i Genève vid den konventionens första sammanträde inte bara framföra vårt gemensamma program utan också markera den ekonomiska satsning som Sverige var berett att göra och som vi också har gjort. Att det har uppstått något missförstånd på ECE-sekretariatet, tycker jag inte att man skall belasta den svenska hedern med på det sätt som Anders Dahlgren gjorde här.

Den uppläggning som Anders Dahlgren valde i sin interpellation tvingar mig till några kommentarer. Det är en i sin skildring av vad som har hänt på detta område ganska häpnadsväckande interpellation. Han tycks i interpellationen, och även i sitt inlägg, bortse från – trots den insikt som han borde ha – att de problem som vi nu talar om inte upptäcktes förrän efter 1976 när han själv blev miljöminister. Han borde också veta att det inte var först då som åtgärder började vidtas.

Anders Dahlgren talar i sin interpellation om att han lagt grunden för kampen mot försurning. Får jag bara i all blygsamhet erinra Anders Dahlgren om att han fick ta över den färdiga proposition som den socialdemokratiska regeringen på sommaren 1976 levererade till riksdagen. I denna proposition lade vi upp riktlinjerna för det arbete som sedan har genomförts och som tog sikte på att vi skulle halvera försurningen under den närmaste tioårsperioden i det här landet. Det ser ut som om vi skall lyckas med den uppgiften. Det är bra att Anders Dahlgren under sin tid som miljöminister har fullföljt detta arbete, men det får vara någon måtta på de bröstoner man tar till.

Anders Dahlgren drar sig inte för att försöka göra gällande att socialdemokraterna har varit mindre angelägna än centerpartiet och mittenregeringen att skärpa begränsningarna när det gäller utsläpp av försurande ämnen i

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

samband med koleldning. Han upprepar det gamla tricket att framställa det som om socialdemokrater och moderater från samma utgångspunkt fällde hans dåligt underbyggda proposition våren 1982, trots att han vet att vi fällde den av helt motsatta skäl än de som anfördes av moderaterna. Han borde också veta att vi har tillämpat den hårdare praxis som vi talade om vid det här tillfället.

Anders Dahlgren talar om socialdemokraternas ambitioner att föra in kol i stor omfattning i det svenska energisystemet, när han i hederlighetens namn borde veta att vi håller oss inom ramen för de mängder som riksdagen uttalat sig för i hittills gällande program för energipolitiken. Han påstår att vi inte reagerar inför larmrapporterna om försurningens effekter på skogarna i Västtyskland och att passiviteten präglar de svenska insatserna. Han påstår att de svenska politiska engagemangen på internationell nivå på det hela taget ligger nere.

Jag har bara en förhoppning – jag hade en förhoppning, nu är den tyvärr grusad – nämligen att Anders Dahlgren inte själv hade skrivit den här interpellationen. Så dåligt kan rimligen inte hans intresse för miljöfrågorna vara att han inte följt med hur den svenska regeringen har arbetat i dessa frågor. Jag behöver inte upprepa den redovisning som jag har gett i interpellationssvaret.

Får jag nu emellertid erinra Anders Dahlgren om att jag under oppositionstiden fick tjata ganska länge innan Anders Dahlgren fullföljde den kontaktverksamhet på bilateral basis som jag hade påbörjat. Det glädde mig när Anders Dahlgren ändå gjorde det under det sista året av sin miljöministertid. Jag glädde mig också åt den aktivitet som utvecklades under våren 1982. Jag har alltid tyckt att man skall kosta på sig att vara generös när man ser att den som man vill påverka verkligen tar intryck. Jag upplevde att Anders Dahlgren tog intryck, och jag glädde mig åt det. Det viktigaste är trots allt att något blir uträttat.

När det gäller så allvarliga problem som dem som vi här står inför har jag uppfattningen att vi borde ta vara på den enighet som ändå tycks finnas om behovet av kraftfulla åtgärder, i stället för att på ett felaktigt sätt beskriva vad som hittills har skett och misstänkliggöra varandra.

Jag ser t. o. m. en möjlighet, herr talman, att man i kampen mot försurningen skulle kunna få till stånd ett samarbete mellan öst och väst. De kontakter som Anders Dahlgren tror att vi inte har men som vi har ger mig anledning att dra slutsatserna att möjligheterna härtill kan vara ganska goda. Mot den bakgrunden vore det kanske inte orimligt att tänka sig att vi i varje fall på detta område skulle kunna få en bred samling i Sveriges riksdag, trots den konfrontationspolitik som Anders Dahlgren nu vill beskylla den socialdemokratiska regeringen för att driva men som jag menar att man driver från borgerligt håll, eftersom dessa tre partier uppenbarligen längtar efter att återigen gemensamt få börja föra den högerinriktade politik som de drev under de sex regeringsåren.

Innan jag gick hit fick departementet ett telefonsamtal från en skogsägare i Fjärås. Han hade varit ute och tittat på sina ägor och sin skog. Han hade haft

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

en sakkunnig med sig, och denne sakkunnige hade konstaterat att det redan fanns en försurningstendens. Skogsägaren blev orolig, ringde upp departementet och sade: Sluta nu med det partipolitiska käbblet! Säg till de andra att ni skall sluta med det och i stället försöka ta gemensamma tag för att klara av dessa problem.

Jag har den uppfattningen att det är vad som borde vara uppgiften i dag. Regeringen kommer för sin del att driva kampen mot försurningen med all den kraft som kan mobiliseras, både på det nationella och på det internationella planet. Därför skulle det nu vara välgörande om vi kunde konkretisera oss i det samarbete som borde ske för att komma till rätta med dessa problem.

Anders Dahlgren har i sitt anförande talat om att han inte ser några framåtsyftande åtgärder och att han vill veta hur vi tänker organisera jobbet. Till att börja med har jag i mitt svar redogjort för vad det är som vi fortlöpande håller på med. Jag har redovisat hur vi kommer att hålla tillbaka varje försök att tumma på hårda krav när det gäller anläggningar av olika slag, såväl industri- som förbränningsanläggningar. Vi kommer att behöva – och arbetar för – ett brett program på den punkten. Det är icke bara kolförbränningen, även om den är viktig, som kommer in i den här bilden.

Jag kan t. ex. nämna bilavgaserna. Jag kan avslöja att vi även i denna fråga har internationella kontakter och att vi har målsättningen att vi också på denna punkt – vilket ser ut att lyckas – skall få en så bred samverkan som möjligt för att kunna attackera problemen.

Jag kan också nämna handelsgödsleffekterna. Jag är övertygad om att jag också på denna punkt kan räkna med Anders Dahlgrens stöd för de åtgärder som vi i dessa stycken kan komma att föreslå när vi har diskuterat färdigt kring den utredning som har genomförts av den s. k. Engströmska kommittén.

Det kommer alltså att ges många tillfällen till att ta gemensamma tag för att komma åt dessa problem.

Vi har höjt anslagen till forskning och kalkning. Jag delar uppfattningen att kalkning bara är en medicin som inte löser några problem och att vi i stället måste gå in och lösa problemen i förväg.

Fortlöpande kommer vi att sätta in våra krafter på att göra vad som över huvud taget är möjligt för att motverka försurningsriskerna. Det kan mycket väl hända att siffran 30 %, som de nordiska länderna valde som en utgångspunkt för sitt program, kan komma att bli högre, även på den internationella nivån.

Herr talman! Jag får återkomma i nästa replik med resterande synpunkter.

Anf. 126 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som jordbruksministern har, att dessa frågor är så stora och viktiga att vi på något sätt borde kunna hitta en gemensam strategi. Men det är naturligtvis inte enkelt, när jordbruksministern föredrar att gräva i historien och framställa saker och ting, som jag uppfattar det, på ett felaktigt sätt. Det är inte så som han säger.

Ni gav exempelvis till valet ut en bok om våra miljöåtgärder, och vi

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

bemötte den. Jordbruksministern var ute och reste inför valet och talade om att det var viktigt att gå före i ett internationellt engagemang. Och så dröjer jag, av ren artighet och vänlighet mot jordbruksministern, ett helt år innan jag framställer denna interpellation för att få veta vad regeringen har gjort.

Jag tvingas i dag konstatera, precis som jag sade förut, att ni fortsätter det nordiska samarbetet. Statsministrarna välsignar ert arbete. Ni åker till Genève. Men sedan händer det inte mycket mer. Detta tycker jag är för litet, i den situation som nu har utvecklats. Det kan mycket väl bli så, herr jordbruksminister, att jordbruksministerns stora engagemang för att få fram virke till de svenska skogsindustrierna snabbt kan förbytas så att jordbruksministern får förändra skogsvårdslagen för att kvarhålla skog och i stället inrikta avverkningarna på den döda skogen. Det kommer då att vara ett stort problem för Sverige, ett stort problem för vår ekonomi och för våra naturresurser, om skogen dör i en sådan omfattning att vi måste förändra hela vår skogspolitik. Det skulle i och för sig inte förvåna mig, när man nu talar om 50-procentiga skador i Västtyskland. Det finns ingenting som säger att vi inte har den effekten i Sverige om några år.

80 % av det sura regnet får vi från andra länder. De 20 % som vi själva bidrar med är i och för sig viktiga, men det är dessa 80 % vi måste komma till rätta med först – även om vi naturligtvis skall gå före med strängare bestämmelser än alla andra.

Jag skulle vilja uppmana jordbruksministern att i denna situation ta initiativet till en ny politikerkonferens. Bjud gärna in de ansvariga politikererna i konventionsländerna till Sverige och diskutera denna fråga! Spara inte någon möda! Detta kan nämligen vara ett av våra ödesproblem, herr jordbruksminister.

Får jag sedan säga att det var bra att jordbruksministern var i Genève i juni. Men det var inte bra att sekreteraren vid mötet i Genève i november tvingades konstatera att Sverige är det enda land som inte fullgjort sina ekonomiska förpliktelser. Rapportören säger t. o. m. att en sådan markering får betraktas som anmärkningsvärd och att det sålunda är utomordentligt angeläget att statsmakterna i god tid, helst före aktuellt verksamhetsår, inbetalar medlen. Jag vidhåller att detta är genant för Sverige, herr jordbruksminister, mycket genant. Det kan ske misstag, men låt inte UD:s och budgetdepartementets sparnit drivas i överkant, så att vi i alla internationella organisationer betalar våra bidrag i slutet av verksamhetsperioden. Det är inte att föregå med gott exempel.

Jag konstaterar fortfarande att det enda jordbruksministern har konkretiserat i fråga om framtidsvyer är hans uttalande om att det nordiska samarbetet fortsätter och att man inom Norden är överens om att lägga fram ett förslag om nedskärning av luftföroreningarna med 30 % under tio år. Jag har sagt att detta i och för sig är en bra målsättning med hänsyn till hur svårt det är att internationellt komma fram till ett sådant gemensamt resultat, beroende på ländernas olika ekonomier. Men med tanke på vad som nu händer har jag ifrågasatt om inte nedskärningen ändå är för låg. Därför är jag glad över att höra jordbruksministern säga att vi kanske får fundera på att gå

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

fram med ett ännu radikalare förslag. Jordbruksministern skall veta att han där har mitt och många andras stöd. Detta är nämligen en så viktig fråga att jag tycker att vi skall lägga bort de politiska markeringarna. Låt oss skapa en gemensam strategi! Detta är en ödesfråga, herr jordbruksminister, och då kräver jag att jordbruksministern är aktiv. Det räcker inte med att skicka ut statssekreterare och andra medarbetare, utan jordbruksministern måste själv öppna dörrarna och förklara för de andra ministrarna vad det är fråga om.

Anf. 127 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jordbruksministern vill antyda att jag lät överraskad över de förhållanden som redovisas från Centraleuropa. Vad jag menade var att regeringen betar sig något yrvaket och verkar överraskad. Om jordbruksministern och den socialdemokratiska regeringen hade varit så förutseende som man vill ge intryck av, borde man i ett tidigare skede ha tagit initiativ till den inventering som skogsvårdsstyrelserna skall göra. Vidare borde man ha tagit till ett belopp som varit tillräckligt stort för att möjliggöra för flera län att delta i undersökningen och inventeringen. Om resultatet skall ingå som ett underlag i en internationell studie – det är en fråga jag ställer mig och som jag inte har fått svar på – borde flera län ha fått vara med i undersökningen för att man skall få ett så brett underlag som möjligt. Vi hade då fått med kalkrika områden kontra kalkfattiga, exempelvis i Västsverige, och vi hade fått med områden i norra resp. södra Sverige och i jämförelser kunnat konstatera vilka skillnader som kan finnas: På det sättet hade vi kunnat spåra försurningsskadorna.

Jordbruksministern nämnde att industrin hade visat ett ganska svalt intresse för dessa frågor. Jag är inte kapabel att avgöra det, och jag skall inte strida med jordbruksministern om den bedömningen. Men jag har framför mig en skrift från en konferens som också jordbruksministern deltog i. Skriften har titeln "Räcker skogen?". Där refereras ett anförande av en mer optimistisk deltagare, direktör Stig Hagner. I ett avsnitt som rubricerats "Hot från luften" sade han följande:

"I den ljusa bild som här skisserats att på sikt ytterligare förbättra skogstillståndet finns dock också mörka moln. Detta gäller främst den yttre miljöpåverkan. Industrier, förbränningsmotorer och uppvärmningsanläggningar släpper ut stora mängder gaser i atmosfären. Dessa innehåller svaveldioxid, kväveoxider och ozon, som hotar växtmiljön. Svaveldioxiden löser sig i luftens regndroppar och ombildas till svavelsyra som hamnar på träden och jordytan. I Mellaneuropa, där mycket stora mängder svaveldioxid förorenar luften, har verkligt allvarliga skogsskador börjat uppträda i exempelvis Västtyskland och Tjeckoslovakien. Även i Sydsverige är luftföroreningarna tillräckligt stora för att inge farhågor om liknande effekter. Resten av landet, särskilt de norra delarna, är mindre hotade. Eftersom en tredjedel av landets virkesproduktion sker i södra Sverige, där således luftföroreningarna är allvarligast, är det i dag tyvärr nödvändigt att här sätta ett frågetecken för skogsbrukets framtidsutsikter."

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

Det är möjligt att denne industriman uppmärksammat dessa problem för någon vecka sedan, men jag skulle inte tro det, utan detta är nog funderingar han har haft ganska länge.

Jag ställde också en fråga beträffande den beredskap regeringen kan ha inför den här inventeringen, som kan ge besked om svåra skador som måste motverkas genom kraftiga avverkningar. Vilket svar har jordbruksministern på den frågan?

Jag vill allmänt betyga att vi från folkpartiets sida givetvis vill vara med om att på olika sätt motverka dessa skador genom hårdare bestämmelser när det gäller rökgasavsvavling osv. Det finns inte något att sätta i fråga där.

Vad jag vill veta med min fråga till jordbruksministern är av vilken anledning man så hårt begränsar det anslag som skulle göra det möjligt med en bättre inventering och undersökning?

Anf. 128 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! När jag talade om att industrin ganska sent har uppmärksammat de här farorna relaterade jag det till att den socialdemokratiska regeringen exempelvis redan 1972 i en rapport till FN-konferensen redovisade de risker som fanns i fråga om försurning. Det var den rapporten som bildade underlag för de beslut som fattades då. Då var vi ganska ensamma här i Europa om att inse de här riskerna. Vi fick slåss – jag var själv med om det – inom OECD 1974 på ett miljöministermöte för att över huvud taget få till stånd de utredningar som sedan kom och som har gett oss rätt i dessa avseenden.

Det är ingen risk, Börje Stensson, att vi är yrvakna på den här punkten. Vi har hela tiden drivit dessa frågor. Det som gav mig anledning att uppvakta Anders Dahlgren kanske litet ivrigt med frågor i riksdagen, när han hade tillträtt som jordbruksminister, var att jag upplevde att han inte följde upp den plan för bilateralt samarbete som jag hade gjort upp tillsammans med den norska miljöministern Gro Harlem Brundtland och där vi hade delat upp uppgifterna mellan oss för hur vi skulle tackla problemen. Så småningom, trots att riksdagen uttalat sig för att detta bilaterala arbete borde fullföljas, hänvisade Anders Dahlgren till att man nu arbetade på att få fram ECE-konventionen. Jag minns att jag då sade att detta var två saker, där den ena inte behövde stå tillbaka för den andra. Hade Anders Dahlgren då fortsatt med de bilaterala kontakterna, kanske deltagandet från östsidan i den konferens som vi – och det tycker jag var bra – fick till stånd våren 1982, hade blivit litet mer representativt än det faktiskt kom att bli.

Jag måste alltså med skärpa tillbakavisa alla dessa påståenden om likgiltighet och brist på aktivitet som man nu försöker komma med från mittenbrödernas sida.

De län som valts ut är utvalda i samråd med skogsexpertis och försurnings-expertis på Ulltuna. Dessa experter har fått ange vilka län man i första hand borde ägna uppmärksamhet när man nu skall komma fram till en inventering och försöka dra slutsatser av den. Jag har sagt att om det visar sig nödvändigt att fortsätta denna inventering, så skall den självfallet fortsätta.

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

Jag uppfattade Anders Dahlgren så att han insåg att det är utomordentligt angeläget med aktivitet på den internationella sidan. Han nämnde 80 resp. 20 %, men jag skulle vilja säga att 70 % av det nedfall som kommer över oss kommer utifrån. På den punkten är det så att vi inte bara, som Anders Dahlgren säger, fortsätter arbetet på nordisk nivå, utan på mitt förslag har vi gått vidare för att vidga kretsen av länder. Vi lyckades i Genève, vi lyckades få med Västtyskland, Österrike, Schweiz och Canada. Och f. n. planerar vi gemensamt med dem en konferens i början på nästa år för att med dessa länder försöka komma överens om hur vi skall gå vidare i det internationella samarbetet. I slutet på juni skall Västtyskland arrangera en stor konferens. Jag anser inte att det mest angelägna är var den kommer till stånd utan att den kommer till stånd. Det är en styrka att vi numera kan räkna med så starkt engagemang från Västtysklands sida, och jag tror att en konferens där kommer att göra stor nytta.

Jag tycker att denna debatt är litet olustig. Det är inte jag som har interPELLERAT, Anders Dahlgren, det är inte jag som har bestämt innehållet i det svar som jag måste leverera. Det är Anders Dahlgren som i sin interpellation hade sådana beskrivningar att jag tvingades referera de verkliga historiska förhållandena.

Om man så sent som våren 1981, Anders Dahlgren och Börje Stensson, kunde vara med om att lägga en proposition i vilken man ansåg att det skulle vara tillåtet med ett svavelutsläpp på 2 100 ton om året, när naturvårdsverket ansåg 400 ton vara acceptabelt, då tycker jag inte att man skall vara så förfärligt angelägen om att framställa sig som en pionjär i kampen mot försurningen. Jag har hela tiden konstaterat att jag är glad över den senare delen av mittenpartiregeringens agerande, dvs. det som inträffade efter 1981. Det vittnar om att det borde finnas möjligheter till en bred enighet i detta hus i denna viktiga kamp. Jag tror att det skulle vara bättre om man i stället för att stämpla oss som mindre intresserade höll reda på den aktivitet som vi bedriver och positivt diskuterar de möjligheter vi har att på olika områden, inte bara när det gäller kolförbränning utan också på en rad andra områden, se till att vi kan möta försurningsriskerna.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 129 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Detta får bli mitt sista inlägg i denna fråga.

Jag är naturligtvis litet förvånad när jordbruksministern säger att "i stället för att kritisera oss borde ni ta reda på den aktivitet som vi bedriver i försurningsfrågan och i andra miljöfrågor". Det är inte enkelt, det kan jag försäkra, att ta reda på den aktiviteten. Jag har gjort upprepade fruktlösa försök i dag att få jordbruksministern att svara på vad den aktiviteten består i. Men han har egentligen bara anklagat mig för en proposition 1981 som dessutom inte var min utan den dåvarande energiministerns. När det gäller propositionen 1982, som socialdemokraterna tillsammans med moderaterna

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

stjälpte, var den stolta proklamationen från socialdemokraterna att man ville vänta på Kol, hälsa och miljö. Man ville minst lika mycket som regeringen, var den stolta devisen. Men man preciserade sig inte.

Jag sade redan i mitt inledande anförande: Låt oss glömma detta, det är ju historia. Det finns ingen anledning att hålla på att gräva i det. Vi blir inte överens hur länge vi än talar om det. Låt oss i stället inrikta oss på framtiden, försöka hitta gemensamma grepp för att möta detta stora problem. Jag har räckt ut handen till jordbruksministern, men jag är inte säker på att han vill fatta den. Det tycker jag är synd, därför att detta är en så stor fråga att vi inte borde ägna oss åt partipolitiskt käbbel utan försöka hitta en strategi för hur vi gemensamt skall kunna lösa problemen i Sverige. Jag sade det redan i mitt inledande anförande, det går bra att titta på det när protokollet kommer. Likaså borde vi hitta en väg internationellt att snabbare få andra länder att minska sina utsläpp. Jordbruksministern må säga att det är 70 % av nedfallet som kommer från andra länder. Jag kan inte svära på att siffran är 70 % eller 80 %, men någonstans där ligger procenttalet. Det är en tillräckligt fruktansvärt stor siffra för att vi måste agera. Det hjälper inte om vi får ner våra egna luftutsläpp till noll. Vi får ändå det fruktansvärt stora utsläppet på oss från andra länder.

Jag vill gärna säga att visst har ni varit aktiva i den här frågan. Det har jag aldrig ifrågasatt. Jag känner mycket väl till förarbetet till miljökonferensen 1972. Jag känner mycket väl till de uttalanden som då gjordes och hur arbetet bedrevs fram till mitten av 1970-talet, då vi tog över och fortsatte det arbetet och drev det lika intensivt om inte intensivare. Vad jag anklagat jordbruksministern för i dag är att arbetet nu praktiskt taget stått stilla under ett år – med undantag av det nordiska samarbetet.

Jag kan försäkra jordbruksministern att om regeringen vill ha stöd i de här frågorna är vi beredda att ställa upp. Jag skulle t. o. m. rekommendera jordbruksministern att försöka tillsätta en arbetsgrupp med representanter från de politiska partierna, skogsindustrin, skogsägarna och miljörörelsen för att hitta ett gemensamt forum. Vi måste få till stånd ett helt enigt nationellt uppträdande, för det måste vara en styrka för jordbruksministern att ha detta i ryggen när han besöker andra länder. Låt vara att västtyskarna ändrat sig, att vi har vänner i holländarna och att det stora motstånd i USA som växt under Reaganadministrationen nu kanske håller på att brytas på grund av att amerikanerna själva upptäckt skadorna. Det kan förändra situationen.

Jordbruksministern är precis lika medveten som jag om hur fruktansvärt svårt det är att få länder med dåliga ekonomier att sätta in utsläpps begränsande reningsanordningar i befintliga industrier. Det är det som kommer att kosta de stora pengarna. Därför håller jag det inte för otroligt, herr talman, att de mer välsituerade industriländerna, de rika länderna, även om deras ekonomier är i kaos, kan tvingas att hjälpa en del av de länder som har sämre ekonomier än vi för att försöka att i sina egna länder påverka situationen.

Måndagen den
12 december 1983

*Om åtgärder mot
försurning av mark
och vatten*

Anf. 130 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag har frågat om den här snabbinventeringen skall ingå i en internationell studie. Jag har inte fått något svar på det, såvitt jag kan erinra mig. Jag har inte ifrågasatt urvalet av län eller vilka som gjort urvalet. Vad jag har gjort är att jag tryckt på om att ökade resurser är erforderliga för att göra denna inventering så fullödlig som möjligt. Länen, i varje fall Östergötlands län, som är mitt hemlän och där jag haft kontakt med skogsvårdsstyrelsen, kommer förstås också göra en undersökning, men den kommer att ta så mycket längre tid att den inte är framme i tid för att vara med i den jämförelse och i de fortsatta utvärderingar som måste ske sedan de olika länen gjort sina undersökningar. Jag tycker att det är litet skadligt. Man borde ha fått ett större material att ta ställning till vid utvärderingen.

Anf. 131 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Hur den inventering som nu görs i dessa tio län skall hanteras får ju bli beroende av den utvärdering man gör och av vad den expertis som i fortsättningen skall handlägga de här frågorna kan komma fram till. Jag har på den punkten stort förtroende för både skogstyrelsen och naturvårdsverket. Men i de internationella överläggningar, som vi kommer att delta i med all frenesi, kommer vi självfallet att utnyttja vad vi erfar här hemma för att redovisa vad som här sker och för att på vårt sätt bidra till att belysa nödvändigheten av de insatser som skall göras.

Jag skall för min del avsluta den här debatten med anledning av den interpellation som Anders Dahlgren har väckt och där han tvingat mig att redovisa den historiska bakgrunden. Jag finner nu av det inlägg som Anders Dahlgren gjorde senast att han påstår att han har sträckt ut en hand. Det hälsas i så fall med tillfredsställelse, för det behövs i dessa frågor. Men han har uppenbarligen inte hört på vad jag har sagt när jag har försökt redovisa det sätt på vilket vi arbetar. Jag hoppas att det skall bli möjligt för mig och för mitt departement att i fortsättningen ännu tydligare kunna informera Anders Dahlgren och övriga ledamöter i riksdagens kammare om det pågående arbetet.

I dag har vi opinionen med oss i detta land – det är jag helt övertygad om. Det viktiga i den här frågan tror jag är att vi inte på hemmaplan ser som den första uppgiften att falla varandra i ryggen för att nedvärdera de insatser som från svensk sida görs för att även i fortsättningen ligga i täten i kampen mot försurningen. Jag tror för min del inte att man skall behöva skämmas för Sveriges uppträdande i de här sammanhangen, om man ser på hur vi har försökt hantera denna fråga under det år vi har haft regeringsansvaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1983/84:188 om förstärkning av prisstödet till det norrländska jordbruket

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Anf. 132 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Nils G. Åsling har frågat mig när regeringen avser att föreslå den nödvändiga förstärkningen av prisstödet till det norrländska jordbruket.

Vi måste slå vakt om ett starkt och differentierat jordbruk i Norrland. Det är en viktig del i vår jordbrukspolitik att vi skall ha ett fungerande jordbruk över hela landet. Detta är inte minst viktigt om beredskapsmålet skall kunna upprätthållas. Den negativa ekonomiska utvecklingen under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet drabbade även jordbruket och medförde att Norrlandsjordbruket utsattes för särskilda påfrestningar. Regeringen har nyligen lagt fram en proposition i vilken vi i avvaktan på livsmedelskommitténs slutliga betänkande föreslår riktlinjer för överläggningarna inför nästa prisregleringsperiod. Där sägs att särskild hänsyn skall tas till det norrländska jordbrukets problem vid prisöverläggningarna. En rimlig fördelning av de medel som ställs till prisregleringens förfogande ger enligt min mening möjlighet härtill.

Eftersom livsmedelskommittén har till uppgift att även behandla det statliga stödet till jordbruket i norra Sverige, kommer kommitténs förslag att ge underlag för ställningstagande i den frågan.

Anf. 133 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Jag drar därav den slutsatsen att dels skall hänsyn tas till Norrlandsjordbrukets utveckling vid prisöverläggningarna, dels skall livsmedelskommittén lägga fram förslag i det syftet.

Dess värre finner jag att svaret är klart otillfredsställande och en besvikelse.

Det har ju rått politisk enighet här i kammaren under mycket lång tid – jag tror sedan 1941 – när det gäller att ta regionala hänsyn i olika näringslivsfrågor och att staten där skall ha ett avgörande ansvar.

Jag noterade också att det rådde parlamentarisk enighet i Norrlandskommittén, som avgav ett betänkande under fjolåret. Man skrev att uppräkningsen av detta speciella prisstöd borde ske per den 1 juli 1983. Så skedde alltså inte. Nu kan man notera att eftersläpningen ligger på 20–25 %.

Jordbruksministern säger i sitt svar att livsmedelskommittén skall behandla det här förslaget till stöd. Det innebär en ytterligare försening. Kanske dröjer det till år 1985 innan man är klar att komma med förslag. Det innebär en urholkning av prisstödet, som kommer att få mycket ödesdigra konsekvenser, enligt min uppfattning.

Det är alltså inte så underligt, herr jordbruksminister, om beskedet i den här frågan – som också har kommit fram på andra vägar – har mottagits med bestörtning av de norrländska jordbrukarna, men också av andra grupper som inser att lantbruket har en avgörande betydelse för möjligheterna att upprätthålla boende och sysselsättning i dessa bygder.

*Om förstärkning
av prisstödet till det
norrländska jord-
bruket*

*Om förstärkning
av prisstödet till det
norrländska jord-
bruket*

Jag vill ställa frågan: Är det en ny princip som härmed introduceras? Skall en enskild näringsgren – i det här fallet lantbruket – också ta ansvaret för regionalpolitiken och för beredskapspolitiken? Detta är ju uppenbart avsikten, om jag tolkar svaret riktigt. I så fall har den här regeringen slagit in på en anmärkningsvärd linje, som för mycket långt och som ur glesbygdens och det norrländska inlandets synpunkt kan medföra en katastrofal utveckling. Jag hoppas att jag tolkar jordbruksministern fel i det här avscendet.

Anf. 134 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Vad vi diskuterar i dag är inte att ta bort det statliga stöd som utgår med närmare 300 milj. kr. och som infördes av den socialdemokratiska regeringen. Det har varit föremål för utredningar. Hur det skall utformas i fortsättningen skall diskuteras i livsmedelskommittén. Remissinstanserna hade olika uppfattningar om detta. Jag inser däremot att jordbruket i norra Sverige inte kan vänta med den utjämning av skillnaden i lönsamhet som föreligger mellan norra Sverige och övriga delar av landet. Utredningen redovisade att skillnaden var ca 40 milj. kr. Den är i dag säkerligen något större.

För Nils Åsling är det självklart att denna skillnad skall täckas av skattebetalarna över budgeten. För regeringen, som i dagens läge brottas med att söka begränsa det stora budgetunderskott som Nils Åsling och hans regeringskollegor lämnade efter sig, är det angeläget att noga granska vartenda anslag över budgeten. Vi kritiseras ju för att vi inte går tillräckligt hårt fram i våra besparingsförslag. Självfallet är det då vår skyldighet att extra noga pröva att höjningar av budgetanslag är motiverade.

Jag konstaterar, Nils Åsling, att den skillnad i lönsamhet som råder mellan jordbruket i norra Sverige och övriga delar av landet bl. a. beror av att jordbruket i norra Sverige fullt ut får vara med om att via avgifter till regleringskassorna betala kostnaderna för export av en överskottsproduktion som, enligt min mening, norra Sverige inte bidrar till att skapa. Det faktum att det är dyrare att producera jordbruksprodukter i norra Sverige kan rimligen inte motivera att jordbruket där – utöver att klara sitt jordbrukspolitiska mål, att trygga livsmedelsförsörjningen – dessutom skall belastas med kostnader för överskottsproduktionen. Det blir en uppgift att i samband med prisöverläggningarna åstadkomma en rimligare fördelning av kostnaderna för överskotten. Därmed bör den skillnad i lönsamhet som nu råder kunna utjämnas.

Anf. 135 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Vad jordbruksministern senast sade förklarar en del men inte allt. Det nuvarande statliga stödet skall alltså vara kvar, medan – om jag nu tolkade saken rätt – lantbrukarna med anledning av utvecklingen av penningvärdet skall förhandla om möjligheterna till kompensation. Jag nämnde att försämringarna av prisstödet till dags dato torde ligga vid 20–25 %. Det här innebär att lantbruket skall förhandla med konsumenterna om det prisstöd som, enligt jordbruksministern, har motiverats med hänsyn till

dels försörjningsberedskapen, dels regionalpolitiken. Enligt min mening inför därmed den här regeringen en fullständigt ny princip. Övergripande samhällsuppgifter – försörjningsberedskapsmålet och målet regional balans – skall alltså jordbrukarna i sitt område förhandla med konsumenterna om.

Men det här för ju mycket långt. Planerar alltså regeringen att införa systemet med förhandlingar även på andra områden inom näringslivet där regionalpolitiskt stöd utgår? Skall det nu också bli förhandlingar mellan t. ex. stålindustrin och konsumenterna om det stöd som kan utgå på det området? I så fall rör det sig om en helt ny princip. Säg då i klartext att regeringen håller på att överge regionalpolitiken och övervältra ansvaret på enskilda grupper. Det är mycket bättre om man får ett klart besked än om man bara får de här allmänt hållna deklARATIONERNA, som endast skapar förvirring och misstämning.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om förstärkning
av prisstödet till det
norrländska jord-
bruket*

Anf. 136 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Nej, den här regeringen håller inte på att överge regionalpolitiken, men det är ju ändå så, att priset på de jordbruksprodukter som vi skall betala är beräknat på basis av kostnaderna för hela landet. Målet med jordbrukspolitiken och det pris som vi betalar är att vi skall kunna upprätthålla ett jordbruk i hela landet. Då menar jag att det är orimligt att man belastar det norrländska jordbruket med kostnaderna för en överskottsproduktion som inte det norrländska jordbruket bidrar till att skapa. Jag vill fråga Nils Åsling: Anser Nils Åsling att det produceras för mycket livsmedel i norra Sverige? Skall vi minska produktionen av livsmedel i norra Sverige? Nils Åsling tycks ju anse att det är rimligt att norra Sverige skall vara med och bestrida kostnaderna för den export som vi måste tillgripa för att bli av med överskottet. Detta är en mycket viktig fråga. Jag menar att vi måste slå vakt om det jordbruk som vi har i norra Sverige.

Anf. 137 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Nej, självfallet produceras det inte för mycket i Norrland. Tvärtom, problemet är i mycket hög grad utglesningen av den ifrågavarande delen av näringslivet, liksom f. ö. också av andra delar av näringslivet. Detta gäller framför allt Norrlands inland.

Nu sade jordbruksministern att man räknar med kostnaderna för hela landet. Men jordbruksministern vet väl ändå att utgångspunkten vid förhandlingarna är ett genomsnittligt jordbruk, som arbetar under andra förhållanden än dem som är möjliga när det gäller det norrländska lantbruket, både storleksmässigt och klimatologiskt. Därför har det norrländska jordbruket fått det här speciella prisstödet direkt i budgeten. Nu skall alltså detta prisstöd inte längre upprätthållas vid sitt reella värde. Man skall alltså vara tvungen att förhandla inom lantbrukets totala ram, vilket medför att det blir en omöjlig situation för det norrländska jordbruket. Det här får bara en effekt, nämligen den att lantbruket i Norrlands inland slås ut.

Måndagen den
12 december 1983

*Om förstärkning
av prisstödet till det
norrländska jord-
bruket*

Anf. 138 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Nils Åsling begår misstaget att blanda ihop det som skall gå ut över prisregleringen med det som skall gå ut över det statliga regionalpolitiska stödet. Om man anser att vi inte producerar för mycket livsmedel i norra Sverige borde man också vara beredd att säga att då skall inte norra Sverige belastas med kostnaderna för någon överproduktion.

Det här är ingen ny princip, Nils Åsling. När det gäller förädlingen sker inom prisregleringens ram en utjämning med hänsyn tagen till förhållandena i norra Sverige. Vad är det som är annorlunda när det gäller primärproduktionen?

Om vi är överens om att det kan ske någon utjämning, att man skall ta hänsyn till att vi räknar med genomsnittspriser i hela landet och att det är dyrare i Norrland, borde vi också vara överens om att den utjämningen kan ske även i primärproduktionen.

Anf. 139 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tror att Svante Lundkvist medvetet missförstår mig.

De exportkostnader lantbruket belastas av står lantbruket självt för genom det system vi har. Skulle man därutöver på lantbruket lägga det regionalpolitiska ansvaret är det en belastning på lantbruket totalt som, sett ur det norrländska jordbrukets synvinkel, innebär en mycket allvarlig förhandlings-situation.

Det är inget som helst tvivel om att är statsmakterna beredda att ta ett regionalpolitiskt ansvar måste det ske genom att man uppräknar det stöd som nu gäller; någonting annat innebär att man försvagar det regionalpolitiska stödet och inför en ny princip när det gäller synen på utvecklingen av näringslivet i Norrland.

Anf. 140 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det regionalpolitiska stöd som den socialdemokratiska regeringen införde under benämningen Norrlandsstödet har det framlagts en utredning om som nu behandlas i livsmedelskommittén för att man där slutgiltigt skall bestämma sig för utformningen. Men det får inte innebära att det norrländska jordbruket, som enligt min uppfattning icke producerar några överskott, skall belastas med kostnader för en överskottsproduktion som kommer till stånd på annat ställe. Kan inte Nils Åsling hålla med om att vi måste behålla den jordbruksproduktion vi har i Norrland? Vi har av många skäl inte råd att förlora de arbetstillfällena och vad allt det är som jordbruket ger, inte minst i glesbygden. Då skall det givetvis inte belastas med kostnaderna för en överproduktion som sker på andra ställen i landet. Det är orimligt.

Anf. 141 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Det här är som sagt en ny princip regeringen infört. Det kan ju vara intressant att hitta paralleller på andra områden, om vi nu skall provinsialisera Sverige och betrakta avgränsade områden vart och ett för sig

och inte se till helheten. Det är mycket intressant att Svante Lundkvist tar fram det här.

Låt mig nu för att få en avslutning på den här debatten be Svante Lundkvist precisera sig. Är det alltså meningen att Norrlandsstödet skall uppräknas efter förslag av livsmedelsutredningen? Jag fattar det så. Det blir då en ganska lång försening. Skall regeringen tolerera den urholkning av det reella värdet som uppenbart följer med detta? Stödet har redan i dag försämrats med 20–25 %. Vad blir det till 1985, när livsmedelsutredningen kommer med sina förslag? Skall man låta lantbruket självt så att säga klara förskottet av den reella uppräkningsen av Norrlandsstödet – är det så jag skall förstå jordbruksministern?

Anf. 142 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Låt mig för tredje eller fjärde gången säga att utredningens förslag till nytt Norrlandsstöd ligger hos livsmedelskommittén. Den må få framlägga sitt förslag innan jag uttalar några värderingar i sammanhanget.

Vi har i detta land en jordbrukspolitik som bygger på principen att försöka skapa en livsmedelssituation som gör att vi är trygga i försörjningshänseende även vid avspärning. Det betyder att vi håller oss avskärmade mot världsmarknadspriserna och att konsumenterna betalar det totala priset för vad jordbruket producerar. Jag anser det naturligtvis rimligt att det norrländska jordbruket, som inom jordbrukspolitiken har till uppgift att upprätthålla beredskapsmålet – och gör det på såväl kött- som mjölkproduktionens områden – inte belastas med tyngden av att ta ansvar för överproduktion på annat ställe. Jag kan aldrig få den ekvationen att gå ihop att vi bara skulle avstå från möjligheten att ge norrlänningarna det stöd som de bör få i detta sammanhang.

Anf. 143 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Detta perspektiv innebär alltså att jordbrukarna i framtiden med konsumenterna – och med risk för att det framför allt går ut över barnfamiljerna – skall förhandla om det regionalpolitiska och försörjningsberedskapspolitiska stöd som det norrländska jordbruket har haft. Det finns ingen annan slutsats att dra av jordbruksministerns tal än att man kommer att gå in för detta förfarande och att regeringen alltså överger principen att ta det regionala och försörjningsberedskapspolitiska ansvaret.

Anf. 144 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det innebär ingen ny princip eller ordning. Vad det handlar om är hur den jordbrukspolitik som vi har i detta land skall tillämpas. Den bör inte tillämpas så att de som har svårare och för vilka det är dyrare att uppnå det jordbrukspolitiska målet, dvs. de som producerar i norra Sverige, inom ramen för den reglering som bestämmer konsumentpriserna skall – även sedan de uppnått försörjningsmålet – vara med och bära kostnaderna för dem som producerar överskott. Det är jordbrukspolitiska principer vi talar om. Regionalpolitiska principer talar vi om i anslutning till den

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om förstärkning
av prisstödet till det
norrländska jord-
bruket*

utredning som har framlagts beträffande Norrlandsstödet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 145 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om kvällsplenum.

26 § Svar på fråga 1983/84:185 om avgiftsbeläggnin- gen vid SJ:s parkeringsplatser

Anf. 146 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Rosa Östh har, med hänvisning till att SJ vid Enköpings station påstås planera att införa parkeringsavgifter av en storleksordning som torde öka bilägarnas benägenhet att använda bilen hela vägen till arbetet i stället för att utnyttja SJ:s tjänster, frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att påverka SJ:s planering i detta och liknande fall.

Intresset för bilparkering i samband med tågresor har ökat under senare år. SJ arbetar därför för att utöka och förbättra parkeringsplatserna vid sina stationer. Bl. a. införs ett rikstäckande nät med bokningsbara parkeringsplatser. En förutsättning för att SJ skall kunna sälja fler tågresor tack vare de parkeringar som man erbjuder är dock att platser verkligen kan garanteras för tågresenärerna. När det blir ont om parkeringsplatser, som det ofta kan bli i städernas centrum, är det en stor frestelse att ställa ifrån sig bilen på en ledig och avgiftsfri plats vid järnvägsstationerna.

Det är mot den här bakgrunden och för att få tackning för sina kostnader som SJ inför avgiftsbelagda parkeringsplatser. Parkeringspriset varierar mellan olika stationer med hänsyn till förhållandena på platsen men är generellt sett förmånligt i jämförelse med vad det annars kostar att parkera.

Jag anser att det är viktigt att SJ förbättrar servicen för tågresenärerna. Kombinationen av bil- och tågresa torde bli än viktigare i framtiden. Bra parkeringsmöjligheter är därför ett sätt att nå nya kundgrupper och öka trafiken samtidigt som intäkterna och effektiviteten i SJ:s verksamhet kan förbättras. Jag tycker också att det är rättvist att kostnaden för parkeringsdriften betalas av dem som använder platserna. Jag anser därför att SJ:s handlande rimmar väl med riksdagens mål för järnvägstrafiken.

Anf. 147 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Det skäl som statsrådet anför för att ta ut parkeringsavgifter känner jag igen, eftersom det överensstämmer med vad SJ har sagt i sammanhanget. Skälet skulle alltså kort sagt vara att SJ vill garantera sina kunder en parkeringsplats.

På många platser där SJ:s parkeringsutrymme är attraktivt för andra än tågresenärer kan säkerligen införande av en avgift vara befogat. Men det rättfärdigar inte på något sätt beslutet om en sådan åtgärd i Enköping. En

*Om avgiftsbeläg-
ningen vid SJ:s
parkeringsplatser*

helt annan situation föreligger nämligen där än den som SJ har utgått från i sin planering. Det har föranlett min fråga.

Enköpings centralstation ligger 1,3 km från stadskärnan. Inte någon som har ärende till de centrala delarna av staden kommer på tanken att ställa bilen vid järnvägsstationen. Det finns nämligen gott om avgiftsfria parkeringsplatser på bekvämt gångavstånd från centrum. Detta känner SJ väl till.

Kommunen har pekat på sin ambition genom åren att underlätta för tågresenärerna, vilket bl. a. har tagit sig uttryck i att man iordningställt ett stort antal parkeringsplatser vid centralstationen – t: ex. 1947 på av SJ ägd mark och fem år senare på kommunens mark. Resultatet har blivit att tågresenärerna nu är väl försörjda med parkeringsplatser, och det finns numera alltid lediga sådana.

Parkeringsavgifter i detta område skulle alltså, i stället för att underlätta för någon, skapa problem. För den enskilde tågresenären blir det en extra helt omotiverad pålaga. För kommunen kommer det att innebära att gatorna runt järnvägsområdet utnyttjas för parkering till men för trafiken. Det kan också medverka till att bilpendlingen ökar på bekostnad av tågresandet, vilket inte kan vara önskvärt från samhällsekonomisk synpunkt.

Det kan kanske synas som att detta är en fråga av intresse bara för Enköping. Men genom SJ:s kategoriska inställning och vägran att acceptera förnuftsmässiga skäl har frågan blivit principiellt intressant. Riksdagen har flera gånger uttalat att spårbunden trafik skall främjas.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt utgår jag från att kommunikationsministern delar min uppfattning att det i detta fall är fråga om omotiverade åtgärder från SJ:s sida, som inte verkar i linje med riksdagens trafikpolitiska målsättning. Jag vill därför än en gång fråga: Är statsrådet beredd att påtala detta i sina kontakter med SJ?

Anf. 148 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Riksdagen har förklarat att det inte kan vara riktigt att statsmakterna skall styra SJ:s verksamhet i detalj. Jag vill nog göra gällande att frågan om SJ:s parkeringsavgifter faller helt inom SJ:s eget ansvarsområde.

Jag har i svaret redogjort för de allmänna riktlinjerna för SJ:s bilparkeringar. Jag tycker att de verkar riktiga. Sedan är det SJ:s ansvar att utifrån marknadsmässiga synpunkter och lokala hänsynstaganden bestämma priset vid varje station.

När det gäller Enköping har jag erfarit att SJ där har lägre månadsparke- ringsavgifter och dygnsavgifter än på någon annan ort i Storstockholmsre- gionen.

Anf. 149 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag förstår naturligtvis att det inte ingår i statsrådets ordinarie uppgifter att besluta om och var det skall införas parkeringsavgif- ter, men jag anser ändå att han bör ha intresse av att känna till SJ:s tillvägagångssätt. Det kan inte vara rimligt, som SJ har anfört, att man utifrån

Om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter

något slags jämlikhetsfilosofi skall införa samma pålagor på alla platser. Eftersom förutsättningarna i alla avseenden varierar så starkt, borde det självklara vara att man på varje plats hanterar frågan på sådant sätt att det befrämjar kollektivtrafiken.

Jag vill än en gång vädja till kommunikationsministern att han för SJ påpekar att det är lämpligt att använda förnuftet i det här sammanhanget och hantera frågorna efter de lokala förutsättningarna, i det här fallet i Enköping.

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Svar på interpellation 1983/84:53 om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter.

Anf. 150 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Sven Henricsson har frågat mig om regeringen – inte minst i syfte att åstadkomma besparingar – överväger åtgärder i syfte att stimulera till ökad användning av järnvägen för tunga, långväga transporter.

Jag delar Sven Henricssons uppfattning att det är angeläget att järnvägens resurser utnyttjas så långt det är möjligt. Ökade marknadsandelar i godstrafiken är en grundförutsättning för att SJ skall komma till rätta med de ekonomiska problem som verket brottats med under en lång följd av år.

Från statsmakternas sida gäller det att ge SJ förutsättning att konkurrera med övriga trafikmedel på lika villkor. Som ett led i detta genomfördes för SJ:s del en finansiell rekonstruktion den 1 juli i år. Syftet var att i fortsättningen bättre kunna skilja på vad som är SJ:s ansvarsområde som affärsföretag och vilka åtgärder som staten av samhällsekonomiska skäl skall ta ansvaret för.

Den finansiella rekonstruktionen innebär att ett viktigt steg har tagits i riktning mot större likabehandling av de olika trafikgrenarna. Inom kommunikationsdepartementet pågår nu, bl. a. mot den här bakgrunden, två projekt som syftar till en bättre resursanvändning inom transportsektorn. Det ena projektet skall bl. a. klarlägga vilka skillnader som finns mellan de olika trafikgrenarna i fråga om kostnadsstrukturen och finansieringen av fasta kostnader. En bedömning kommer att göras av vilka eventuella konkurrenssnedvridande effekter som kan finnas mellan trafikgrenarna och vilken betydelse dessa kan ha för trafikfördelningen.

Det andra projektet syftar till att få till stånd gemensamma utgångspunkter för lönsamhetsbedömningar av investeringar inom transportsektorn, främst investeringar i vägar, järnvägar m. m. Härigenom får man ett bättre underlag för resursfördelning mellan trafikgrenarna.

Den stora delen av ansvaret för att få ett bättre utnyttjande av järnvägens resurser faller självfallet på SJ. SJ bör kunna bli bättre på i stort sett samtliga områden. Det gäller bl. a. marknadsföring och utveckling av olika transportlösningar, t. ex. systemtransporter och kombitransporter. Godsvagnarna behöver i ökad utsträckning anpassas till kundernas behov. Kunderna måste

erbjudas en bättre service och differentierade marknadsmässiga priser som så långt som möjligt inkluderar transport från "golv till golv".

Mycket är på gång men mycket återstår också att göra. SJ:s ambitioner att utvecklas till ett konkurrenskraftigt och effektivt affärsföretag med ett högt resursutnyttjande går emellertid inte att ta miste på. Den utvecklingen skall vi naturligtvis uppmuntra.

Anf. 151 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Grundtanken i den här interpellationen är att man skall sträva efter att hushålla med statens resurser genom en rationell användning av desamma. Därför finns det ett viktigt avsnitt i interpellationen som tar upp den kraftiga nedslitningen av vägarna, för vilkas restaurering det nu krävs stora investeringar, förutom det regelmässiga anslaget till underhåll av vägen.

Den växande andelen tung, långväga godstrafik på landsvägarna motsvarar inte vägarnas bärighet. I denna situation, som inträffar i ett läge då angelägenheten av statsfinansiella besparingar ständigt betonas, är det väl naturligt att aktualisera järnvägens outnyttjade resurser. Man måste då också hålla i minnet att just järnvägen har avgjorda fördelar när det gäller långväga transporter av större sändningar. Tyvärr kan jag i interpellationssvaret inte finna några kommentarer om det som jag och många andra anser intressanta förhållandet mellan det starkt ökade vägslitaget samt kostnaderna för detta och järnvägens bevisade överkapacitet.

Efter krav från näringslivsintressen har vägnätet upplåtits för ett ökat axel- och boggitryck. Det gäller riksvägar och länsvägar där dessa tryck höjts från 8 tons axeltryck och 12 tons boggitryck till nuvarande 10 resp. 16. Detta har skett utan att några åtgärder vidtagits för att öka vägarnas bärighet. Detta kan man läsa om i vägverkets egen anslagsframställning varje år.

Nu kan man – det har jag själv varit med om att bevittna – i olika sammanhang då man träffar folk från näringslivet få höra krav på ytterligare höjning av de tillåtna axel- och boggitrycken. Man anser att en sådan ytterligare höjning skulle medverka till sänkta transportkostnader. Men vad man då ofta inte beaktar är de högre samhällskostnader som uppkommer på grund av den ökade förslitningen av vägbanan.

I detta sammanhang vill jag nämna ett par saker som kan ha intresse. Sedan den borgerliga regeringen år 1978 i proposition 1977/78:137 tog bort behovsprövningen för beställningstrafik av godstransporter har en omfattande överetablering på åkerisidan ägt rum. Denna liberalisering av etableringarna har inneburit bristande kontroll och viss kravlöshet i tillståndsgivningen. Men man kan inte förneka att bilindustrin därigenom har gynnats.

Genom en ganska skrupelfri försäljningstaktik har t. ex. Volvo och Saab-Scania erbjudit oerhört förmånliga finansieringsvillkor vid köp av lastbilsutrustning, innebärande att inte ens handpenning behöver erläggas för att man skall få ut en lastbil med tillhörande utrustning.

Som vanligt har överetableringen medfört ökad utslagning av de ekonomiskt svaga företagen. Brott mot fordons- och vägtrafikbestämmelserna

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter

Måndagen den
12 december 1983

*Om ökat utnytt-
jande av järnväg
för tunga trans-
porter*

jämte otillräckliga kontrollresurser har förstärkt den negativa utvecklingen, som bl. a. innebär försämrad trafiksäkerhet och försämrat arbetarskydd. Till detta kommer – vilket bekräftas av berörda myndigheter – en växande grad av fusk med tillstånd, moms och skatteredovisning m. m.

Om man nu ser den här utvecklingen mot bakgrunden av de usla arbetsmiljö- och arbetstidsförhållanden som tiotusentals bilarbetare får leva med blir bilden minst sagt mycket trist. Som jag ser det är departementet ansvarigt för huvuddelen av de konkurrensnedvridande effekter som det talas om i interpellationssvaret, och dessa är helt uppenbara. Man vill ändå enligt svaret utreda saken.

Jag anser att allt detta skall ses i samband med järnvägens stora outnyttjade resurser när det gäller infrastrukturen. Visst har väl SJ anledning att självkritiskt granska sina egna brister, och det kan bl. a. ske genom att ledningen nogsamnt lyssnar till de erfarenheter som anställd personal har och de synpunkter som personalen kan lämna. Men vad jag här vill försöka belysa är inte så mycket bristerna hos SJ som en bristfällig trafikpolitik.

I interpellationssvaret talas det om att ge SJ förutsättningar att konkurrera på lika villkor. Detta låter ju väldigt bra, men hur skall SJ få dessa förutsättningar så länge som regeringen fortsätter med en politik som gynnar bilindustrin och vägtrafiken på järnvägens bekostnad?

Det talas i svaret också om att det är SJ:s ansvar att se till att dess resurser blir bättre utnyttjade. Javisst! Men hur skall, herr kommunikationsminister, detta gå till, då SJ hela tiden har att kalkylera med kostnaden för sin väg – dvs. infrastrukturen banan – medan landsvägens tunga trafik inte belastas med en sådan börda? Är det inte i hög grad ett politiskt ansvar att landets resurser blir effektivt nyttjade, ja kanske t. o. m. regeringens och därmed kommunikationsministerns?

Sedan lång tid tillbaka talas det från det borgerliga hållet och från Svenska arbetsgivareföreningen och Industriförbundet ofta och högljutt om vikten av sparsamhet inom den offentliga sektorn. Men man kan, herr talman, lägga märke till att bilbranschens permanenta kampanjer faktiskt kräver ökade offentliga utgifter då det gäller väganslagen, samtidigt som SJ:s verksamhet attackeras som nära nog en huvudanledning till landets ekonomiska bekymmer.

Det är inte min avsikt att här förneka den tunga landsvägstrafikens självklara roll i trafiksystemet – inte minst i nära samverkan med järnvägen. Men måste vi inte i ärlighetens namn se de möjligheter till besparingar som finns i ett samhällsekonomiskt vettigt utnyttjande av tillgängliga resurser? Det är ändå bekräftat att det här finns stora resurser i infrastrukturen – enligt SJ:s kalkyler 50-procentiga – som genom medvetna, styrande åtgärder borde kunna utnyttjas bättre.

Det är vanligt att ställa en slutfråga. Jag skulle vilja fråga kommunikationsministern: Tänker regeringen ta itu med obalansen mellan vägtrafik och järnvägstrafik när det gäller de samhällsekonomiska kostnadsförhållandena?

Anf. 152 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! I och för sig är det riktigt, Sven Henricsson, att man brukar ställa en fråga i slutet, men den gjorde mig ändå förvånad. Sven Henricsson, som är ledamot av trafikutskottet, kan säkerligen erinra sig att jag i den budgetproposition som trafikutskottet och därmed riksdagen behandlade under förra sessionen redovisade de här synpunkterna. De projekt som vi i dag arbetar med på kommunikationsdepartementet berör just dessa frågor.

När jag kom till kommunikationsdepartementet uppvaktades jag av en lång rad företrädare för olika trafikgrenar. De anmälde att de andras trafikgrenar – men inte deras egen – kom i åtnjutande av stöd liksom att det fanns skillnader i investeringarna när det gällde infrastrukturen som innebär att de andra trafikgrenarna hade fördelar jämfört med den gren som resp. företrädare talade för. Det var skälet till att vi då startade de två projekt som jag redovisade i mitt svar.

Jag tror att det är viktigt att påpeka att transportsektorn på 1980-talet står inför ganska stora förändringar. Jag har i varje fall fått klart för mig att om man skall kunna skapa konkurrens, framför allt på exportindustrisidan, kommer det att innebära att man blir tvungen att göra åtskilliga förändringar i fråga om transportsystem under de närmaste åren på 1980-talet. Man blir tvungen att helt enkelt rationalisera bort betydande belopp i sitt transportsystem. Jag tycker att det är angeläget att vi som politiker är förberedda på detta, för det är statsmakten som har det yttersta ansvaret när det gäller att klara investeringarna inom de olika trafikgrenarna.

SJ har utan tvivel fina möjligheter att vara med i ett resonemang om utökade transporter på godssidan och produktsidan. Sven Henricsson vet att det när det gäller rundvirkestransporter pågår förhandlingar, främst utifrån det faktum att man har lagt ner flottningen på både Ångermanälven, Umeälven och Piteälven. Jag har erfarit att SJ skulle kunna ha utomordentligt stora möjligheter att medverka i detta transportarbete. Och det är också en riktig satsning, eftersom det är fråga om transporter som passar mycket bra för SJ:s vidkommande. De är tunga, och de utförs i dag på ett vägnät som har varit utsatt för nedslitning, som Sven Henricsson talade om. Det är alltså riktigt att SJ är med där, och jag tror också att man har utomordentligt stora möjligheter att kunna konkurrera.

Jag kan inte riktigt förstå Sven Henricssons fråga, med tanke på att projekten redan är på gång. I årets anslagsframställning för SJ fram idén om en särskild vägtrafikmodell för investering i järnvägens infrastruktur. Den modellen innebär att kostnaden för infrastrukturen liksom på vägsidan skulle bäras av staten och att SJ i likhet med vägtrafiken får betala en avgift till staten för utnyttjande av infrastrukturen. Förutsättningarna för införande av en sådan modell, Sven Henricsson, prövas inom ramen för just de projekt som jag har nämnt i mitt svar.

Jag vill gärna peka på att SJ har mycket höga ambitioner när det gäller att kunna göra ytterligare insatser på godssidan och produktsidan. Jag har tidigare haft tillfälle att redovisa att SJ, från ett ganska omfattande

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

Om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter

Måndagen den
12 december 1983

Om ökat utnyttjande av järnväg för tunga transporter

underskott, har förbättrat situationen med i runda tal 100 milj. kr. fram till dags dato. Man har alltså förbättrat sitt underskottsresultat. Detta visar att SJ har ambitioner att konkurrera på godssidan. Den möjligheten är, precis som Sven Henricsson säger, naturligtvis störst i fråga om stora volymer över längre avstånd. Det gäller givetvis också rundvirkestransporterna, som jag nämnde tidigare.

Med stor sannolikhet kommer vi från statsmakternas, regeringens och riksdagens, sida också att få vara med om att pröva och diskutera hur SJ skall komma in i utlandstrafiken. Enligt vad jag har erfarit finns det synpunkter från näringslivets sida som tyder på att man sätter tilltro till SJ:s möjlighet att sköta framtida transporter ut till kundkretsen i Centraleuropa.

Anf. 153 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det som framför allt är av intresse i det här sammanhanget är den samhällsekonomiska fördelningen av kostnaderna mellan väg och järnväg. Det var därför intressant och upplysande att man i de projekt kommunikationsministern nämnde och som man har startat i departementet kommer att behandla just frågorna om infrastrukturen. Jag hoppas att dessa då ges hög prioritet. Det är nämligen fullt iakttagbart att just den felaktiga kostnadsfördelningen leder till negativa samhällsekonomiska konsekvenser. Den leder också till att vi inte får den transportapparat vi skulle ha om fördelningen vore en annan.

När Åkeriföreningen i Gävleborgs län häromsistens tog sig före att undersöka hur de långtradare som passerade regionen var registrerade, kom man fram till att 10 % av dem bar falska skyltar – de här uppgifterna bekräftades i TV-programmet Mitt-Nytt den 14 oktober i år. De flesta skyltarna var från personbilar, men man hade t. o. m. hängt motorcykelskyltar på dessa stora bilar. Detta kan inte betyda annat än att det bedrivs ett omfattande skattefusk genom att man underlåter att registrera fordonen. Genom andra indikationer kan man befara att stora brister finns särskilt inom dragbils- och trailersystemet. Man kan säkert räkna med att det rör sig om hundratals miljoner kronor som på detta sätt undandras statskassan. Vad är detta, om inte förtäckta subventioner?

Jag har också sett på utvecklingen när det gäller beskattningen av de tunga lastfordonen på landsväg. Man kan konstatera att den samlade beskattningen på dessa fordon – trots allt gny – ökat med endast 38 %, medan den allmänna prisutvecklingen ligger på hela 97 %. Beräkningen avser åren efter 1976, då kilometerskatten infördes.

Detta betyder, herr talman, att den tunga vägtrafiken åtnjuter en betydande subvention, som är dels förtäckt, dels reell, eftersom beskattningen inte följt prisutvecklingen, och man har på det sättet kunnat tillgodogöra sig vinster genom inflationen. En sådan utveckling har varit för handen även tidigare, och då har en justering skett. Justeringen har varit angelägen, eftersom man därigenom har anpassat kostnaderna efter den reella utvecklingen.

Jag skulle vilja fråga om man från departementets sida är uppmärksam på

den här utvecklingen, som är ägnad att snedvrída konkurrensförhållandena. Jag tänker såväl på det myckna fusket – det gäller inte längre bara överlaster och hastighetsöverskridanden, utan också inregistrering, inbetalning av skatt och annat – som på den förtäckta subvention som blir följden av att man inte anpassat beskattningen till den verkliga prisutvecklingen i samhället.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om de statliga om-
byggnadslånen*

Anf. 154 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Jag kan egentligen bara upprepa vad jag sade i mitt svar och i mitt tidigare inlägg, att de två projekt som vi arbetar med på kommunikationsdepartementet kommer att omfatta just en översyn av huruvida det finns konkurrensnedvidande effekter i de nuvarande systemen.

När det sedan gäller yrkestrafiklagstiftningen så har vi också där på gång ett arbete med att se över olika delar i denna lagstiftning. Till viss del har en proposition i detta avseende helt nyligen presenterats för riksdagen.

Anf. 155 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det är angeläget för mig att poängtera att vi just i dessa tider med så mycket av monetaristiska funderingar inte får glömma den samhälls-ekonomiska grundtanke och det synsätt som kännetecknade den trafikpolitiska utredningen. Det är ju den utredningens grundsatser som vår trafikpolitik vilar på. Vad vi hela tiden måste försvara är just denna grundtanke om ett samhällsekonomiskt betraktelsesätt när det gäller trafiken.

I vad slutligen gäller frågan om de projekt som man arbetar med på departementet noterar jag att man uppmärksammar de överskridanden av bestämmelser som förekommer. Jag kan emellertid inte underlåta att påpeka att jag har läst propositionen om yrkestrafiken och att jag icke sett att man där är intresserad av att anpassa kostnaderna för den tunga lastbilstrafiken till den prisutveckling som har skett i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1983/84:190 om de statliga ombyggnadslånen

Anf. 156 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Tore Claeson har frågat mig vilka åtgärder och vilka rättsliga sanktioner som regeringen kommer att föreslå för att förhindra att bostadslån för ombyggnad lämnas med högre belopp än vad som är motiverat med hänsyn till kostnaden vid en ombyggnad.

Frågan är föranledd av att länsbostadsnämnden i Göteborg har funnit att ett antal lånesökande har uppgett för höga kostnader i sina ansökningar om bostadslån för ombyggnad av flerfamiljshus. Nämnden har anmält några fall till åtal, men efter förundersökning har åklagarmyndigheten beslutat att inte väcka åtal. Avgörande för ställningstagandet är enligt uppgift från åklagarmyndigheten att lånesökanden inte kunde anses ha vilselett länsbostadsnämnden, eftersom nämnden enligt åklagarmyndighetens bedömning själv-

Måndagen den
12 december 1983

*Om de statliga om-
byggnadslånen*

ständigt skall pröva skäligheten av uppgivna kostnader när den fastställer låneunderlaget.

Jag vill erinra om att jag redan den 27 oktober i år besvarade en fråga av Oskar Lindkvist med samma innebörd. Jag sade då att bostadsstyrelsen skulle lämna en redogörelse för vad styrelsen anser behöver göras för att få till stånd en bättre kostnadskontroll. Styrelsen har nu lämnat en sådan redogörelse. Som jag sade i svaret avser jag att redovisa mina egna överväganden och förslag i den kommande budgetpropositionen.

Jag kan emellertid redan nu tala om att jag i huvudsak kommer att ansluta mig till bostadsstyrelsens förslag. Detta innebär i stort sett följande.

1. Krav införs om att uppgifter om faktiska förhållanden i bostadslåneansökningar skall lämnas på heder och samvete.

2. En bestämmelse om återbetalningsskyldighet helt eller delvis av bostadslån införs för det fall att lånesökanden har lämnat felaktiga uppgifter som har lett till för stort bostadslån.

3. Bestämmelsen om hur låneunderlaget fastställs preciseras så att det klart framgår att låneunderlaget inte får vara större än de faktiska kostnaderna jämte sådana beräknade kostnader som länsbostadsnämnden finner skäligena.

Härtill kommer att bostadsstyrelsen arbetar med att förbättra blanketten för kostnadsredovisning så att en kontroll och skälighetsbedömning av de olika kostnaderna kan göras.

Avslutningsvis vill jag nämna att jag snarast kommer att föreslå regeringen att bostadsstyrelsen tilldelas tillfälliga resurser för att utvärdera i vilken utsträckning det har förekommit att lånesökande i ansökan om bostadslån har uppgett en högre kostnad än vad som motiveras av ombyggnadskostnaden och för att förbättra den fortsatta kostnadskontrollen.

Anf. 157 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för svaret på min fråga.

Enligt min mening har det i det fall som min fråga gäller rört sig om ett sådant bedrägeri eller försök till bedrägeri som med stöd av villkoren för lån enligt bostadsfinansieringsförordningen borde ha föranlett uppsägning av lånen och återbetalning av felaktigt utbetalda lån. För mig synes det klart att resp. lånebeslut har grundats på låntagarnas felaktiga uppgifter och att åklagaren skulle ha följt upp Göteborgsfallen och inte ha lagt ned åtalen.

Det är upprörande att fastighetsägare kan lura staten på åtskilliga miljoner utan att det beivras, medan exempelvis en hyresgäst som har erhållit någon hundralapp för mycket i bostadsbidrag inte har någon möjlighet att klara sig undan påföljd eller återbetalningsskyldighet.

Upprörande är det också att det tydligen var på direkt uppmaning av en byråchef i det organ som har till uppgift att kontrollera lånen som åtalen lades ned. Likaså är det upprörande att samma organ har anlitat en av de fastighetsägare som har fått ut för mycket i statliga ombyggnadslån för konsultuppdrag i lånefrågor, trots att man visste att fastighetsägaren var polisanmäld och att åklagarutredning pågick.

Så till svaren på frågorna.

Jag vill först konstatera att jag också har nämnt att bostadsministern har svarat tidigare. Men efter det har det inträffat att man har lagt ned undersökningen och beslutat sig för att inte åtala fastighetsägarna. Det var detta som föranledde min fråga nu.

För ungefär en månad sedan meddelade bostadsministern att regeringen övervägde vissa åtgärder så att man i låneärenden inte ostraffat skulle kunna lämna felaktiga uppgifter som ledde till stor ekonomisk vinning. Betyder det svaret och dagens svar att regeringen nöjer sig med straff av karaktären skyldighet till återbetalning? Eller vill man även på annat sätt förstärka rättsverkan då det gäller lämnade uppgifter?

Med anledning av vad som sägs om de åtgärder som bostadsstyrelsen har föreslagit under punkt 2 vill jag fråga om det inte finns en sådan bestämmelse redan nu i bostadsfinansieringsförordningen. Jag tänker då närmast på 42 § a och b.

Anf. 158 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Tore Claeson och jag är helt överens på denna punkt, och jag skall därför inte ta så mycket av kammarens tid i anspråk. Vi är båda uppbragta och förvånade över att sådant här kan inträffa, och vi är båda besjälade av en strävan att i framtiden försöka stoppa åtgärder av denna karaktär.

De förslag som bostadsstyrelsen nu har lagt och som jag har anslutit mig till tycker jag innebär detta. Lämnar man på heder och samvete uppgifter som är felaktiga, är det naturligtvis straffbart. Frågan om hur det skall gå i Göteborg med de aktuella lånen är ännu inte slutligt avgjord. Det är en fråga som bostadsstyrelsen har att bedöma, och då får den också bedöma de paragrafer som Tore Claeson åberopade.

Vi är på denna punkt helt överens, tror jag, och båda är vi besvikna över att sådant kan inträffa. Vi har också försökt hitta utvägar för att förhindra det i framtiden.

Anf. 159 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag har aldrig föreställt mig annat än att bostadsministern och jag skulle vara överens om angelägenheten av att rätta till sådana här missförhållanden. Men det oroar mig litet att det inte av svaret framgår vilka åtgärder som regeringen är beredd att vidta för att förstärka rättsverkan. Det enda man kan utläsa är att det skulle bli fråga om återbetalningsskyldighet av lånen.

När det gäller bostadsstyrelsens förslag beträffande bestämmelsen om hur låneunderlaget skall fastställas menar jag att det redan nu framgår av bestämmelserna att det skall handla om faktiska kostnader. Talet om att bestämmelserna nu skall preciseras, så att det klart skall framgå att låneunderlaget inte bör vara större än de faktiska kostnaderna, förvånar mig litet grand. Det måste väl stå klart för var och en som söker ombyggnadslån att det är de faktiska kostnaderna som man skall uppge i det sammanhanget.

Måndagen den
12 december 1983

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

Därmed måste också stå klart att den som i låneansökan lämnat uppgifter som inte överensstämmer med de faktiska förhållandena och "saltat på" kostnaderna med uppåt det dubbla, i vissa fall väldigt stora summor, varit ute i syfte att skaffa sig fördelar och att detta inte överensstämmer med gällande bestämmelser. Det vore skönt med ett förtydligande från bostadsministern även på denna punkt.

Anf. 160 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag kan ge Tore Claeson det svaret att det inte är möjligt för mig att här ge mig in på en tolkning av åklagarens handläggning av de ifrågavarande ärendena. Det är inte heller, som jag sagt tidigare, helt klart att frågan nu är slutbehandlad. Ytterligare åtgärder kan övervägas men får vidtas av bostadsstyrelsen.

Vi har genom det som jag redovisat här och som kommer att föreläggas riksdagen velat undanröja all tveksamhet om vad som är avsikten med den kostnadssammanställning som skall göras. Vi har också, genom att vi sagt att uppgifter skall lämnas på heder och samvete, klart och tydligt talat om att osanna eller felaktiga uppgifter är en form av osant intygande som kan bli föremål för ingripande. Jag får hoppas att vi kan uppnå ett tillfredsställande förhållande när riksdagen behandlar ärendet.

Anf. 161 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för dessa kompletteringar och förtydliganden. Fortfarande är vi naturligtvis helt överens på denna punkt. Men jag har velat utvidga resonemanget litet med hänsyn till det förslag som bostadsstyrelsen lämnat. Låt mig avslutningsvis kommentera detta. Bostadsstyrelsen säger att man kommer att arbeta med att förbättra blanketter för kostnadsredovisning, så att kontroll och skälighetsbedömning av olika kostnader kan göras. Då inställer sig naturligtvis frågan: Kan ordentlig kontroll och skälighetsbedömning av olika kostnader inte göras f. n.? Fastighetsägarna har visserligen skylt på att blanketterna är väldigt krångliga, särskilt blankett nr 691, men det måste väl ändå redan nu vara möjligt att göra en ordentlig kontroll och skälighetsbedömning?

Överläggningen var härmed avslutad.

**29 § Svar på interpellation 1983/84:42 (delvis) om ökat skydd för
enskilda personers integritet, såvitt avser insyn i de intresseorganisa-
tioner som rör boendemiljön, hyresgästs förhandlingsrätt och betal-
ning av vissa ersättningar**

Anf. 162 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! I en interpellation till justitieministern har Gunnar Hökmark ställt en rad frågor som rör förhållandet mellan enskilda och olika kollektiv i samhället. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall

svara på några av frågorna.

De frågor som jag skall besvara är

om jag är beredd att medverka till förändringar i gällande lagstiftning som ökar de enskildas insyn och inflytande i de intresseorganisationer som företräder den enskilde i frågor som rör boendemiljön,

om jag är beredd att förelägga riksdagen lagförslag som gör det också i praktiken möjligt för enskilda hyresgäster att själva förhandla med sin hyresvärd,

om jag är beredd att medverka till att den enskilde hyresgästen ges rätten att själv avgöra om han eller hon skall betala hyresgästföreningen förhandlingsersättning och ersättning för boendeinflytande och fritidsaktiviteter.

Gunnar Hökmark syftar med sina frågor på det system med kollektiva hyresförhandlingar som har utvecklats i vårt land när det gäller bostadslägenheter. Förhandlingssystemet är sedan år 1978 reglerat i hyresförhandlingslagen. Förhandlingar om hyran m. m. förs mellan på ena sidan hyresvärderna och hans organisation och på andra sidan en organisation av hyresgäster. Förhandlingssystemet omfattar det allmännyttiga bostadsbeståndet samt f. n. ca 80 % av det enskilt ägda bostadsbeståndet.

När det gäller Gunnar Hökmarks första fråga bör enligt min mening hyresgästföreningarna – liksom de fackliga organisationerna – få besluta om sina egna angelägenheter. Jag är alltså inte beredd att förorda någon lagstiftning om formerna för hyresgästernas inflytande inom den egna föreningen. De hyresgäster som vill påverka föreningens beslut och allmänna politik får göra det genom att aktivt engagera sig i föreningens verksamhet.

När det gäller Gunnar Hökmarks andra fråga vill jag understryka att lagstiftningen är neutral till hyresgästernas val av intresseorganisation. Det är emellertid inte lämpligt att låta flera olika organisationer företräda hyresgästerna i en fastighet. Om flera organisationer gör anspråk på förhandlingsrätten för hyresgästerna skall denna enligt gällande ordning tillerkännas den förening som företräder en majoritet av hyresgästerna och som även i övrigt har förutsättningar att ta till vara deras intressen. Jag kan inte se någon anledning att ändra på denna ordning.

I sammanhanget vill jag också nämna att det i och för sig finns möjligheter för en enskild hyresgäst att träda ut ur det kollektiva förhandlingssystemet. Allmänt sett har emellertid hyresgästerna genom att uppträda kollektivt bättre förutsättningar att ta till vara sina intressen.

När det gäller den sista frågan innebär gällande rätt (se 20 § hyresförhandlingslagen) att de förhandlande parterna i en förhandlingsöverenskommelse får bestämma att i hyran för samtliga lägenheter skall ingå ett visst belopp som utgör ersättning till hyresgästorganisationen för dess förhandlingsarbete. Förhandlingsersättningen skall alltså betalas av samtliga hyresgäster, även av dem som inte är medlemmar i föreningen. Varje hyresgäst kan begära hyresnämndens prövning av beloppets skälighet. Enligt min mening är detta en naturlig ordning. Det kan däremot inte anses rimligt att varje hyresgäst själv skall avgöra om han eller hon vill betala en förhandlingsersättning.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

Det är enligt min mening också en naturlig ordning att de förhandlande parterna kommer överens om att hyresgästorganisationen skall få använda vissa medel för att främja boinflytandet eller anordna olika fritidsaktiviteter för hyresgästerna.

Anf. 163 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Först vill jag tacka bostadsministern för svaret.

Ursprungligen ställde jag min interpellation till justitieministern. Min strävan var då att diskutera den enskildes ställning gentemot olika kollektiv, vad som kan göras för att värna den enskildes rätt och stärka den personliga integriteten. Det var den enskildes rättssäkerhet som var utgångspunkten för min interpellation, och därför ställdes den till justitieministern.

Nu har regeringen låtit fördela interpellationens olika frågor till olika fackministrar. Jag kan inte invända mot detta, för det är regeringens sak att avgöra hur den svarar på interpellationer och frågor. Men det avslöjar att regeringen saknar en genomgripande integritetspolitik. När det gäller enskilda människors rätt kallas fackministrarna in för att försvara myndigheters och organisationers intressen. Socialdemokraterna slår mer vakt om organisationernas frihet och rätt än om de enskilda människornas. Det är tråkigt för de enskilda människorna, och det är tråkigt för socialdemokratin.

Bostadsministerns svar här är ett försvar för den typ av tvångsuttaxering som i dag karakteriserar hyresgäströrelsen, ett försvar för att hyresgäströrelsen faktiskt kan vägra de olika hyresgästerna – som man dessutom beskattar – en insyn som de begär. Det är också ett försvar för att det i dag inte existerar någon reell föreningsfrihet på bostadsområdet. Det är helt enkelt så, att vid konflikter mellan boende och organisationer, väljer bostadsministern att ställa sig på organisationernas sida.

Herr talman! Den ordning som bostadsministern värnar och försvarar innebär att hyresgäströrelsen i praktiken har monopol på att företräda enskilda hyresgäster, trots att endast en minoritet av hyresgästerna är medlemmar i hyresgäströrelsen.

Den ordning som bostadsministern försvarar innebär att hyresgäströrelsen kan tvångsuttaxera pengar från hyresgäster, oavsett om de är medlemmar eller ej, oavsett om de vill betala eller ej, oavsett om de vill förhandla själva eller ej, oavsett om de vill ha "boinflytande", utövat av hyresgäströrelsens ombudsmän, eller ej. Bor man i ett allmännyttigt bostadsföretag betalar man en skatt ovanpå kyrkoskatten, kommunalskatten, landstingsskatten och statsskatten, nämligen en skatt som hyresgäströrelsen tillgodogör sig, som är större ju större hyreshöjningar hyresgäströrelsen släpper igenom. Det kan vara fråga om en extraskatt på 200–400 kr. om året.

Jag skulle därför vilja fråga bostadsministern om han verkligen anser att det är riktigt att en organisation som endast engagerar en minoritet av den grupp den säger sig företräda kan beskatta samtliga hyresgäster och i synnerhet dem som bor i allmännyttiga bostadsföretag. Enligt bostadsministern skall hyresgästföreningarna, liksom fackliga organisationer, få besluta om sina egna angelägenheter. Det är nog bra, men hyresgästföreningarna har

Om ökat skydd för enskilda personers integritet, såvitt avser insyn i de intresseorganisationer som rör boendemiljön, m. m.

ju genom lagstiftning getts rätt att företräda andra än dem som är medlemmar. De tillåts tvångsuttaxera pengar inte bara av medlemmar, utan också av dem som icke är medlemmar. De tillåts besluta om andras angelägenheter, inte bara om de egna angelägenheterna. Det är mot den bakgrunden som jag undrar om bostadsministern inte alls ser behov av någon typ av lagstiftning.

Sanningen är att de allra flesta hyresgäster inte är med i hyresgästföreningen. Likväl får de betala för fritidsaktiviteter de inte vill ha, boendeinflytande de inte vill ha och förhandlingar som de kanske hellre vill genomföra själva. Det finns många exempel på hur hyresgäster sökt förhandla själva, men då aktivt motarbetats av en hyresgäströrelse som mer slår vakt om sitt eget monopol än om de enskilda hyresgästernas inflytande.

Det finns ett exempel från en fastighet i Stockholm som skulle saneras och där det därför, enligt gällande lag, krävdes ett hyresgästintyg. Enligt gällande förhandlingsordning ankom denna fråga på Storstockholms hyresgästförening. Hyresgästerna i fastigheten var missnöjda med det sätt på vilket diskussionen skedde. Det förekom över huvud taget inget samråd med dem som bodde i fastigheten. De bildade därför en egen förening och försökte förhandla med värden för fastigheten. Detta unnades dem inte, eftersom det enligt rådande förhandlingsordning tillkom Storstockholms hyresgästförening. Då överklagade de till hyresnämnden, där de fick ett negativt besked. Därefter fick de brev från hyresgästföreningen där det sades att eftersom de inte respekterade hyresgäströrelsen, såg hyresgästföreningen sig nu tvingad att ge tillstånd till den sanering som hyresgästerna i fastigheten inte ville ha.

Detta är alltså ett exempel på hur hyresgäströrelsen har utfärdat ett hyresgästintyg mot de boendes vilja, utan samråd, och mer format det som en repressalie mot de boende i den här fastigheten. Man förnekade dem möjligheten att föra sin egen talan. När de gick till hyresnämnden, fann de en hyresnämnd som i praktiken bestod av deras motparter, nämligen hyresgäströrelsen och fastighetsägarna.

Jag skulle vilja fråga bostadsministern om han anser att det är tillfredsställande att andra människor än dem som de boende själva har valt ges rätten att företräda dem. Anser bostadsministern att detta system ger ett reellt inflytande?

Bostadsministern säger i sitt svar att den organisation som representerar en majoritet av hyresgästerna skall företräda dem. Jag skulle då vilja fråga: Innebär detta att enskilda hyresgästföreningar – till skillnad från vad som i praktiken i dag gäller – skall få förhandla? Vilken åtgärd avser bostadsministern i så fall att genomföra?

Sedan till den tvångsuttaxering av de boende till hyresgäströrelsen som sker. Det gäller fritidsverksamhet och boendeinflytande, och det rör sig om summor kring 100 milj. kr. I ett bostadsområde i Stockholmsregionen var de boende i ett område nyfikna på vad som skedde med deras boendeinflytandepengar och deras fritidspengar. De ställde därför frågan till hyresgästföreningen i Stockholm om de kunde få någon redovisning av detta. Det nekades dem. De gick då till bostadsföretaget, och även där nekades de redovisning.

Måndagen den
12 december 1983

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

Man sade från bostadsföreningen följande: "Respektive bostadsföretag har givetvis rätt och möjligheter till insyn i verksamheten. Enskilda hyresgäster kan däremot inte göra anspråk på att få sådan redovisning från vare sig föreningen eller bostadsföretaget."

Jag skulle vilja fråga bostadsministern: Är det en god form för inflytande, när man nekar dem som betalar pengar att få någon som helst insyn i hur dessa pengar används?

Nu har ändå uppgifter kommit fram om hur de här pengarna användes. I det område där man hade velat få reda på hur pengarna användes visade det sig att 46 000 kr. användes till verksamhet och 143 000 kr. användes till personal. Det var framför allt Unga Örnar som fick bidrag. Pengarna användes till olika typer av gårdsfester, vår- och höststädningar – ingenting som de boende själva ville ha. Om de hade velat ha det, hade de kunnat betala det själva. Det var enbart fråga om saker som hyresgäströrelsen ansåg att de boende skulle syssla med.

När det gäller boendeinflytandepengarna rör det sig om ungefär 43 milj. kr. för hela landet. Av dessa pengar faller ungefär 6,5 milj. kr. på Storstockholmsområdet. Det är frapperande att ta del av hur de pengarna används, pengar som tvångsuttaxeras av hyresgästerna.

Av de 6,5 milj. kr. som är boendeinflytandepengar i Storstockholm går ungefär 400 000 kr. till information – inslag i närradion och annat –, och ungefär 260 000 kr. går till utbildning – kurser, konferenser och personalutbildning. Ca 280 000 kr. används till organisationsutveckling: centrala kostnader för kurser och konferenser, trycksaker, studiematerial m. m. Vidare betalas 900 000 kr. för avgifter till Hyresgästernas riksförbund. Framför allt rör det sig om kostnader för tre boendeinflytandeombudsmän. 1,2 milj. kr. hänför sig till administrativa kostnader: för sekreterare, lönebikostnad för tre ombudsmän m. m. 3,5 milj. kr. är avdelningskostnader. Här gäller det kostnader för personal, organisationsutveckling, utbildning och information på avdelningsnivå.

Jag skulle vilja fråga bostadsministern: Är det riktigt att – när man nu tvångsuttaxerar väldigt mycket pengar av de boende – dessa inflytandeaktiviteter skall vara hemliga för de boende? Vad anser bostadsministern om de fall då de boende inte har fått någon insyn? Avser bostadsministern, som vill försvara denna typ av beskattningsrätt, att föreslå någon enda åtgärd som säkerställer att de boende i olika områden kan få insyn och redovisning när det gäller användandet av pengarna?

Min huvudfråga till bostadsministern är likväl denna: Vad är det för typ av inflytande som människorna får, de som bor och de som betalar, då de inte ens har något inflytande över hur inflytandet skall ske?

Herr talman! Det är rätt så mycket pengar som tvångsvägen förs över till hyresgäströrelsen – i Sverige rör det sig totalt om ca 130 milj. kr. per år – utan någon möjlighet för dem som inte är medlemmar men som tvingas betala att få insyn och redovisning. När det gäller en normal lägenhet kan det röra sig om en extra skatt till en organisation på 150–400 kr. om året.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga: Avser bostadsministern att

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

medverka till någon form av en i lag reglerad rätt för dem som står utanför hyresgäströrelsen, och som vill stå utanför denna, att få insyn och offentlig revision? Om inte, finns det någon åtgärd på bostadsområdet där bostadsministern vill säkerställa att enskilda människor får en ökad integritet och ett ökat inflytande, oavsett vad hyresgäströrelsen tycker om detta?

Anf. 164 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Låt mig först säga till Gunnar Hökmark att det faktiskt inte är varje dag som jag kan åta mig att utan vidare försvara ett borgerligt regeringsförslag. Hyresförhandlingslagen som framlades av den borgerliga regeringen och som godkändes av den borgerliga riksdagsmajoriteten tycker jag grundar sig på både kunskap om hyresmarknaden och ett praktiskt och förnuftigt synsätt när det gäller de svåra hyresförhandlingsfrågorna. Jag har därför ingen anledning att göra någon erinran mot den hyresförhandlingslag som infördes 1977/78.

På de frågor som Gunnar Hökmark har ställt direkt till mig skall jag försöka svara helt kort.

När det gäller det som Gunnar Hökmark efterlyser i fråga om integritetspolitiken vill jag säga att jag har läst den debatt som Gunnar Hökmark hade med justitieministern och har därför ingen anledning att upprepa den.

Beträffande frågan om huruvida jag tycker att det är riktigt att man vid sidan om kyrkoskatt, landstingsskatt och andra skatter också tar ut en skatt av hyresgästerna, vilken går till förhandlingsverksamhet och förhandlingersättning, måste jag säga att Gunnar Hökmark gör sig skyldig till en något underlig tillämpning av vanligt språkbruk. Den hyresskatt som Gunnar Hökmark talar om kan ju mycket väl visa sig vara en hyresrabatt. Vi måste ju ändå utgå ifrån att hyresgäströrelsen gör ett nyttigt arbete för hyresgästerna: den bevakar hyresgästernas intressen i alla sammanhang – det kan jag vitsorda som varje vecka har att göra med hyresgäströrelsen som företrädare för hyresgästerna. Jag skulle vilja säga att om vi inte hade haft en stark och välorganiserad hyresgäströrelse hade vi kunnat tala om att hyresgästerna hade beskattats av fastighetsägarna.

Gunnar Hökmark anförde en del exempel om saneringsintyg och hur man hade handlat i olika lokala situationer. Det är naturligtvis omöjligt för mig att kommentera dem här i dag.

När det gäller frågan om inflytande och insyn i verksamheten mot bakgrund av att man betalar för boendeinflytande, fritidsaktiviteter och förhandlingar anser jag inte att det behövs något lagförslag, eftersom parterna inför konsumentverket, som prövat skäligheten av dessa avgifter, har förklarat att de är beredda att oberoende av medlemskap lämna aktuell information om och redovisning av medlen för boinflytande och fritidsverksamhet i bostadsområdena. Därmed är den frågan, tycker jag, förd undan debatten.

Konsumentverket har f. ö. med anledning av anmälan som inkommit till verket lämnat en utförlig redovisning av behandlingen av de här frågorna och har förklarat sig icke ha någonting att erinra mot vare sig förhandlingsersätt-

Måndagen den
12 december 1983

*Om ökat skydd för
enskilda personers
integritet, såvitt av-
ser insyn i de in-
tresseorganisatio-
ner som rör bo-
endemiljön, m. m.*

ningen eller att medel tas ut för boinflytande och fritidsaktiviteter. Därmed tycker jag hela insynsfrågan har fått sin lösning.

Hur pengarna används är faktiskt en fråga som hyresgäströrelsen får svara på. Men det står i dag att läsa i Dagens Nyheter hur man gör i Enskede med de pengar man tar in för fritidsaktiviteter. Nog tycker jag att det i allt väsentligt är nyttigt och angelägen verksamhet för hyresgästerna.

Jag kan alltså inte finna att hyresgästerna är utsatta för något integritetsintrång. De har möjlighet att träda ur organisationen när de vill, och de har möjlighet att bilda en egen enskild intresseorganisation – i det avseendet är hyresgästlagen neutral. De har de möjligheter som man rimligtvis kan begära.

Dessutom är det så att hyresgästerna i samband med att man upprättar kontrakt skriver under en s. k. förhandlingsklausul där de förbinder sig att följa de överenskommelser som träffas. För att den inte skall få ett oskäligt innehåll har hyresgästerna möjligheter att gå till hyresnämnden för att få innehållet i denna förhandlingsklausul prövat.

Jag kan alltså inte finna att vad Gunnar Hökmark framfört är skäl för någon ändring av den föreliggande lagstiftningen.

Anf. 165 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag är glad att bostadsministern uppskattar de aktiviteter som bedrivs i Enskede. Men saken gäller inte om det är trevliga eller otrevliga aktiviteter som bedrivs i Enskede, utan vem som skall betala dem. Sakläget är nu att de boende får betala dem vare sig de vill ha dem eller ej. Om de är så trevliga som bostadsministern anser att de är, varför då inte låta fritidsaktivitetspengarna och boinflytandepengarna vara frivilliga? Då skulle givetvis de boende, precis som bostadsministern, uppskatta dem och därför också vara beredda att betala dem. Varför kan ni inte acceptera frivillighet när det gäller den typen av pengar?

Det är riktigt att man kan utträda ur hyresgäströrelsen. Men man får likväl betala pengar till hyresgäströrelsen. Det är därför jag framfört krav om att man på något sätt skall lagstifta om att människor skall ha någon typ av inflytande och en rejäl redovisning. Det är ett faktum – vi har haft en lång rad exempel på det i Storstockholm – hur hyresgäster har nekats inflytande och redovisning av hur dessa pengar har använts. Om två parter har förhandlat om att den tredje parten skall betala pengar till någon av dem, då är det enligt min mening rimligt att inse att det inte bara är hyresgäströrelsens egen angelägenhet. Det rör sig ju om andras pengar. I den diskussionen försvarar bostadsministern hyresgäströrelsen och säger att den skall ha pengarna. Det ställs inget krav på motprestation utan krav på redovisning av hur pengarna används. Framför allt får inte de enskilda hyresgästerna själva bestämma om de skall betala eller ej.

Låt mig ställa ett par konkreta frågor till bostadsministern. Den som bor i en normalstor hyreslägenhet får betala ca 200 kr. till hyresgäströrelsen. Pengarna används främst till att bygga upp en stor och central organisation med mängder av ombudsmän. Tror bostadsministern att hyresgästen, om

han eller hon själv fick bestämma, skulle betala 200–300 kr. till boinflytande och fritidsaktiviteter som man inte själv har någon kontroll över? Majoriteten av de boende är ju inte ens medlemmar i hyresgäströrelsen. Tycker bostadsministern att en minoritet av hyresgästerna på detta sätt har rätt att ta hand om dessa hyresgästernas pengar och dessutom företräda de boende?

Bostadsministern säger vidare att man har möjlighet att utträda ur en hyresgästförening och själv bilda en sådan. Det finns faktiskt många exempel på att detta inte har tillåtits. Man har gått till hyresnämnden för att få en egen förhandlingsordning men inte beviljats detta. Där sitter nämligen representanter för hyresgäströrelsen och för fastighetsägarna, och de har inte gärna velat se en ny hyresgästförening.

Vilken typ av åtgärd avser bostadsministern genomföra för att det han talar om i sitt svar skall bli en reell möjlighet för boende i olika fastigheter?

Anf. 166 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Om frivillighet skulle tillämpas i detta sammanhang blev följden att hyresgäster som inte vill vara med och betala ändå fick nytta av de aktiviteter som de betalande medlemmarna genomförde. Det gäller både förhandlingsersättning, boendeinflytande och fritidsaktiviteter. Ett sådant system, Gunnar Hökmark, kan man inte ha. Ibland tvingas vi alla acceptera att betala för sådant som vi kanske inte önskar. Det sker genom olika skatter och avgifter.

I detta fall har de människor som tycker att saker och ting inte fungerar på ett tillfredsställande sätt möjlighet att aktivera sig i hyresgäströrelsen, antingen i riksorganisationen eller i egna hyresgästorganisationer och på det sättet påverka utvecklingen.

Det förhåller sig inte så som Gunnar Hökmark säger, att pengarna tas in utan krav på motprestationer. Hyresgästerna har alla möjligheter att kräva motprestationer för de avgifter som tas ut. Som jag nyss redovisade har de enligt den överenskommelse som träffats med konsumentverket möjlighet till full insyn i hur medlen används. Påståendet att pengarna går till den centrala hyresgäströrelsen stämmer inte. Låt mig än en gång hänvisa Gunnar Hökmark till den artikel som är införd i dagens nummer av Dagens Nyheter. Pengarna går till de lokala ombudsmännen, och dessa behövs om vi skall få till stånd aktiviteter.

Jag kan inte heller förstå talet om att det skulle föreligga hinder för att bilda en egen hyresgästorganisation, såvida det inte redan finns en förhandlingsordning med en annan hyresgästorganisation. Jag trodde att Gunnar Hökmark och jag åtminstone kunde vara överens om att vi inte kan ha flera olika organisationer som samtliga förhandlar om samma hus. Vi måste välja ut en organisation. Om flera anmäler sig, väljs den som har flest hyresgäster i resp. hus. Jag kan inte finna något upprörande eller felaktigt i det.

Hyresgästerna har full frihet att få insyn i och att delta i verksamheten samt påverka den. De har vidare möjligheter att få åtgärder som vidtas redovisade. Det finns möjligheter att bilda en egen hyresgästorganisation om så önskas.

Om ökat skydd för enskilda personers integritet, såvitt avser insyn i de intresseorganisationer som rör boendemiljön, m. m.

*Om reglerna för
tillträde till av
säkerhetsskäl
skyddade områden*

Jag tror det är till stort gagn för hyresgästerna om de uppträder på ett samlat sätt mot sin motpart. Jag kan vitsorda att hyresgäströrelsen gör stora insatser när det gäller att försvara hyresgästerna i deras förhållande till fastighetsägarna. Hyresgäströrelsen behövs som organisation.

Anf. 167 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Innan bostadsministern alltför mycket hyllar möjligheterna till insyn i och inflytande på hyresgäströrelsens aktiviteter tycker jag att han litet grand närmare bör ta del av de olika exempel som vi kan finna i Stockholmsområdet just på att man har vägrat de boende inflytande på och redovisning av olika typer av aktiviteter.

Kärnfrågan i detta är om man anser att en minoritet inom en grupp skall ha rätt att till sig uttaxera medel av de boende. Det är nog bra att bostadsministern uppskattar den socialdemokratiskt dominerade hyresgäströrelsen. Men ett faktum är ju att majoriteten av Sveriges hyresgäster inte uppskattar hyresgäströrelsen lika mycket som den socialdemokratiska bostadsministern gör. Inte minst mot bakgrund av de otaliga fördelar med att vara medlem av hyresgäströrelsen som bostadsministern räknar upp vore det rimligt att människorna själva fick avgöra om de skall betala pengar till hyresgäströrelsen.

Det finns faktiskt en väldigt nära analogi. Trots allt tilläts ju människor att stå utanför fackliga organisationer och tvingas inte att ändå betala medlemsavgifter. På detta område får man visserligen stå utanför, men man tvingas likväl att betala. Med den beundran och respekt för hyresgäströrelsen som bostadsministern hyser borde han också vara beredd att föreslå lagändringar, som gör det möjligt för de enskilda människorna att själv avgöra om de skall betala medlemsavgifter. Jag tror att de enskilda hyresgästerna är betydligt mera kompetenta att uppskatta den socialdemokratiska hyresgäströrelsen än vad den socialdemokratiska bostadsministern är – med all respekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

**30 § Svar på fråga 1983/84:200 om reglerna för tillträde till av
säkerhetsskäl skyddade områden**

Anf. 168 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Paul Lestander har frågat mig om reglerna för tillträde till av säkerhetsskäl skyddade områden.

För att hindra att hemliga uppgifter röjs och för att minska riskerna för sabotage måste vissa anläggningar som är viktiga för vårt försvar stängas för utomstående. Robotskjutfältet i Vidsel är ett exempel på en sådan anläggning. Förbudet att beträda en anläggning gäller obehöriga oavsett medborgarskap. Det innebär att det behövs ett särskilt tillstånd för att komma in i en anläggning, och ett sådant tillstånd kan ges inte bara till svenska medborgare utan också till utlänningar. Detta är en ordning som tillämpas i alla länder.

Jag finner ingen anledning att föreslå någon ändring av hittills tillämpade lagar och förordningar i denna fråga.

Anf. 169 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret. Det är kort och, vill jag säga, innehållslöst. Regler finns, reglerna följs, och någon ändring kommer inte att föreslås. Det är i sammanfattning vad försvarsministern anför.

Herr talman! Jag tycker nog att det är egendomligt att Anders Thunborg inte ägnar denna fråga någon form av analys. Bakgrunden till min fråga är ju att det för NATO-landet Norges räkning har pågått upprepade provskjutningar med robot 70. Atlantpaktsländer har företagit provflygningar under 1965 och 1966 över området i fråga.

När området bildades, tillförsäkrades domänverket rätt att, om inte säkerhetshänsyn i samband med hanteringen på robotfältet skulle hindra det, bedriva skogsbruk på området. När skogsbruk skall bedrivas inom området och det alltså inte förelegat något hinder på grund av verksamheten vid robotfältet har det hänt – enligt de uppgifter jag har – att någon av domänverkets skogsarbetare förvägrats tillstånd att komma till fältet.

Jag vet inte vilket skäl som har åberopats, och det är i grunden mera ointressant. Det intressanta är väl om hanteringen av den här frågan verkligen kan hos svenska folket stärka tilltron till vår neutralitetspolitik.

Svenska arbetande människor tillåts inte komma in på området, trots att företaget hos vilket de är anställda har rätt att bedriva skogsbruk där. Ändå tillåts upprepade gånger NATO-militär att komma in på området. Det är en väldigt egendomlig sammankoppling när det gäller att hävda ett områdes sekretess.

Anf. 170 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Vägran att ge generellt besökstillstånd till svenska medborgare är helt beroende av verksamheten, för att man skall kunna undvika skador på människor och materiel samt upprätthålla sekretessen avseende hemlig materiel. Naturligtvis kan svenskar få särskilt tillstånd att besöka dessa anläggningar.

Även utländska besökare kan få tillträde till svenska försöksplatser, för att utföra prov med materiel som enligt gällande lagstiftning får exporteras till de utländska staterna. Före leverans av sådan materiel måste kontrolleras att materielen uppfyller de krav som ingår i leveranskontrakten, ett förfarande som internationellt tillämpas i sådana sammanhang. Verksamheten vid försöksplatsen i Vidsel avseende utländska stater har berört Norge, Finland, Schweiz och Singapore.

Det kan tilläggas att då utländska medborgare givits tillstånd att vistas inom hemligt område detta regleras genom beslut av regeringen. De utländska besökarna har alltid vid de tillfällena åtföljts av särskild svensk personal och endast förevisats de delar av området som vi själva finner lämpliga.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om reglerna för
tillträde till av
säkerhetsskäl
skyddade områden*

Måndagen den
12 december 1983

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om åtgärder för att
rädda nedlägg-
ningshotade
industrienheter i
Norrbotten*

Anf. 171 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Försvarsministerns senaste deklaration klargör inte varför man har hindrat domänverksanställda arbetare att komma in på området trots att det varit klart att arbete skulle få utföras. Det har då inneburit att någon annan arbetare fått utföra arbetet. Det måste ha funnits några kriterier att gå efter. Det måste finnas någon förklaring, men jag förstår mycket väl att jag inte får den av Anders Thunborg.

Jag tycker ändå att man borde tänka litet längre framåt. Man borde fundera på hur det påverkar människors tilltro till den svenska neutraliteten, om man anser att man kan ta in NATO-militärer och låta dem delta i provverksamhet men inte kan tillåta svenska medborgare att arbeta inom fältet.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Meddelande om svar på interpellation 1983/84:59

Anf. 172 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Interpellation 1983/84:59 av Paul Lestander om industripolitiska åtgärder i Norrbotten kommer att besvaras den 12 januari 1984. Interpellationen inlämnades den 23 november. Av den anledningen är det inte möjligt att besvara interpellationen före juluppehållet.

32 § Svar på fråga 1983/84:212 om åtgärder för att rädda nedläggningshotade industrienheter i Norrbotten

Anf. 173 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Paul Lestander har frågat mig om jag avser att ta initiativ till offensiva satsningar för att rädda de industrienheter i Norrbotten som nu hotas av nedläggning.

Enligt Paul Lestander har Regioninvest nyligen beslutat att lägga ner Gällivare Mekaniska, och ledningen för Nordkalotthus i Övertorneå har nyligen aviserat att företaget avser att upphöra med sin verksamhet.

Enligt vad jag erfarit har Regioninvest beslutat inleda förhandlingar med personalen om nedläggning av företaget.

Vad gäller insatser i Norrbottens län genomförs nu det program för utveckling i länet som riksdagen i våras (prop. 1982/83:120, AU 24, rskr 305) fattat beslut om. Programmet för Norrbotten är mycket omfattande. Det finns inget annat län där så stora statliga insatser har gjorts för utvecklingen av näringsliv och service. Därigenom har bättre förutsättningar för den framtida sysselsättningen i länet skapats. Programmet är också ett exempel på en breddning och fördjupning av regionalpolitiken.

Riksdagen kommer de närmaste dagarna att behandla regeringens förslag (prop. 1983/84:38) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i

Norrbottens län. Regeringens förslag är en unik åtgärd för att stärka och förbättra företagandets villkor i Norrbotten till gagn för länets utveckling.

Regeringen har vidare lämnat förslag till riksdagen (prop. 1983/84:25) om ersättning till Statsföretag AB för kostnader för marknads- och produktutveckling m. m. inom Regioninvestgruppen. Inte mindre än ytterligare 230 milj. kr. föreslås nu satsas på Regioninvest. Tidigare har staten satsat 270 milj. kr. i företaget. De sammanlagda insatserna kommer i och med detta att under senare år ha uppgått till 500 milj. kr.

De båda sistnämnda åtgärderna innebär – om riksdagen beslutar i enlighet med regeringens förslag – tillsammans med Norrbottensprogrammet betydande offensiva insatser för att förbättra industristrukturen och sysselsättningen i Norrbottens län.

Anf. 174 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag får först tacka industriministern för svaret, som var omfattande. Tyvärr ger det här svaret inget besked om de företag jag har frågat om. Det är möjligt att jag har uttryckt mig felaktigt i min fråga beträffande Gällivare Mekaniska. Det påpekas också i svaret att det är fråga om en förhandling om nedläggning och inte ett beslut om nedläggning. Det är möjligt att det förhåller sig på detta sätt.

Det primära är emellertid: Anser industriministern att anslaget för marknadsutveckling och för att ta fram nya produkter som Regioninvest skall få kommer att räcka till för att trygga fortsatt verksamhet vid Gällivare Mekaniska? Kommer regeringen att vidta några åtgärder för att t. ex. förbättra läget för de trähusbyggande industrier som finns? Denna nedläggning i Övertorneå är nämligen delvis också beroende av att det byggs och köps färre hus i Sverige. Men det här är ingen ny företeelse. Kommer regeringen att vidta några riktade åtgärder?

Det viktiga är vad som sker i dessa speciella industrier. Jag känner till Norrbottenspropositionen, och jag känner till förslaget om nedsättning av löneavgift. Jag kanske inte så väl känner till vilka praktiska ökningar av sysselsättningen som detta har lett till i Norrbotten. Men det är inte den debatten jag tänkte ta upp med industriministern. Jag vill i dag helst veta: Kommer det här anslaget till Regioninvest att förslå för att täcka fortsatt drift vid Gällivare Mekaniska? Kommer regeringen att vidta några riktade åtgärder för att förbättra läget för de husbyggande industrierna?

Anf. 175 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att kommentera situationen i de båda av Paul Lestander nämnda företagen. Dessutom förhåller det sig så att den 12 januari nästa år, om precis en månad, får jag diskutera den industriella utvecklingen i Norrbotten med Paul Lestander igen.

Anf. 176 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Även jag emotser den diskussionen, men jag ställde ändå frågan om dessa två företag. Thage Peterson vill i dag inte svara. Kanske

beredvilligheten att svara har ökat till nästa gång vi träffas.

Överläggningen var härmed avslutad.

33 § Svar på interpellation 1983/84:45 om strukturomvandlingen inom svensk industri, m. m.

Anf. 177 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Alexander Chrisopoulos har, främst mot bakgrund av utvecklingen inom industrin och på arbetsmarknaden i Göteborgs och Bohus län, i en interpellation frågat arbetsmarknadsministern:

1. Hur tänker arbetsmarknadsministern ingripa för att eliminera de negativa konsekvenser som strukturomvandlingen inom svensk industri förorsakar?

2. Vilka långsiktiga åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra arbetsmarknadsläget i Göteborgs och Bohus län?

Interpellationen har överlämnats till mig.

Sedan mitten av 1970-talet och fram till i år har utvecklingen inom den svenska industrin varit på det hela taget mycket ogynnsam. Den svaga konjunkturutvecklingen och betydande strukturproblem har medfört minskande investeringar och sjunkande produktionsvolym. Omfattande strukturförändringar har varit nödvändiga för att möta förändrade konkurrensförhållanden på både export- och hemmamarknaderna. Samtidigt finns en långsiktig tendens till att företagen övergår till ny och mindre arbetskraftsintensiv teknik.

Man kan nu notera en klar omsvängning när det gäller industrins utveckling, med en produktionsökning inom praktiskt taget samtliga industribranscher. Den ogynnsamma utvecklingen av investeringarna och sysselsättningen har bromsats upp, och industrin uppvisar nu en starkt förbättrad lönsamhet. Orsaken till detta är förbättringen av den internationella konjunkturen samt devalveringen och omfattande statliga investeringsprogram för olika samhällssektorer som regeringen och riksdagen beslutade om redan förra hösten. Räntesänkningarna under våren 1983 har också bidragit positivt. Den svenska industrin har nu generellt ett bra konkurrensläge, och förutsättningarna för en gynnsam utveckling av industrissysselsättningen är goda. Även om en viss försiktighet med mätresultat för en enstaka månad är tillrådlig, kan man konstatera att 13 000 fler personer var sysselsatta inom industrin i oktober i år jämfört med oktober 1982. Detta skall jämföras med att industrissysselsättningen under de båda åren 1981–1982 minskade med inte mindre än 80 000 personer.

Jämför man emellertid november 1983 med november 1982, finner man en nedgång med 7 000 personer. Det framgår av siffror som kom i fredags kväll. Det visar, som jag sade, att man bör vara försiktig när det gäller att bedöma en enstaka månads mätresultat. Men jag kan med stöd av de nya arbetsmarknadssiffrorna hävda att den kraftiga nedgången av industrissysselsättningen

har upphört.

Industrisysselsättningen stöds också genom regeringens arbetsmarknadspolitik, som i högre grad än tidigare är inriktad på industrin. Nyligen har 100 milj. kr. avsatts för rekryteringsfrämjande åtgärder för industrin, varvid ungdomsprojekt är ett av de prioriterade områdena. Särskilda satsningar görs också på utbildning för industrins behov. Riksdagen har som bekant nyligen beslutat om regeringens förslag om särskilda sysselsättningsåtgärder för budgetåret 1983/84. Ett stöd till s. k. rekryteringsplatser införs vid årsskiftet. Detta innebär att bidrag ges till halva lönesumman under sex månader när en arbetsgivare anställer personer som skulle förbli arbetslösa om inte stödet gavs. Samtidigt finns fortfarande möjligheter att utnyttja de enskilda beredskapsarbetena till samma subventioneringsgrad som rekryteringsplatser. Genom dessa åtgärder och den ökade efterfrågan på arbetskraft som förväntas bör arbetslösheten, inte minst bland ungdomar, kunna reduceras.

Alexander Chrisopoulos beskrivning av industriarbetsmarknaden i Göteborgsregionen grundar sig bl. a. på länsstyrelsens prognoser för utvecklingen fram till åren 1985 och 1990. I det regionala industriprogram som länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, liksom övriga länsstyrelser, har haft regeringens uppdrag att utarbeta ges en nyanserad bild av förhållandena och utsikterna inom industrisektorn. Den minskning av industrisysselsättningen som Göteborgs och Bohus län har fått vidkännas under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet har till mer än 60 % orsakats av nödvändiga strukturförändringar inom varvsindustrin. De åtgärder för varvsindustrin som regeringen föreslog och som riksdagen beslutade om under våren 1983 bidrar nu till att underlätta en fortsatt och nödvändig omstrukturering inom denna industrigren. I regionen finns många företag med gynnsamma framtidsutsikter, t. ex. inom bilindustri, kemisk industri, data- och elektronikindustri och verkstadsindustri med inriktning på havs- och energiteknik. Detta underlättar också omstruktureringen av varvsindustrin.

Industriföretagen i Göteborgs och Bohus län kan nu uppvisa en starkt ökad produktivitet och lönsamhet. Arbetet med industrifrågorna i länet fortsätter, bl. a. på grundval av det regionala industriprogrammet. Länsstyrelsen, länsarbetsnämnden, landstinget, utvecklingsfonden, kommuner och kommunala samverkansorgan är på olika sätt engagerade i industrins utveckling. Insatser som främjar nyetablering, företagssamverkan, marknadsföring och industrins nyrekrytering prioriteras. Resurser för teknikutveckling och teknikspridning finns inom bl. a. Chalmers tekniska högskola, produktutvecklingscentrum och många tekniskt avancerade företag i regionen. Två industripolitiska propositioner har särskilt stor betydelse för Göteborgs och Bohus län. Det gäller dels regeringens förslag till nationellt mikroelektronikprogram som nu ligger för riksdagsbehandling, dels regeringens förslag beträffande havsresursverksamheten, som inom kort kommer att lämnas till riksdagen.

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om struktur-
omvandlingen
inom svensk
industri, m. m.*

*Om struktur-
omvandlingen
inom svensk
industri, m. m.*

Allt detta bör vara goda utgångspunkter för en totalt sett förbättrad sysselsättningssituation inom länets industri.

Anf. 178 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Av svaret framgår att industriministern inte tänker göra något särskilt för att förbättra den mycket svåra arbetsmarknads- och sysselsättningssituationen för Göteborgs och Bohus läns befolkning. Framför allt tänker industriministern inte göra något för att påverka den industristrukturella bilden, dess strukturella särdrag, som industrin i regionen fått genom utvecklingen och som är den största orsaken till den nuvarande situationen.

Tvärtom: de smärtsamma, strukturella förändringarna karakteriseras som nödvändiga, och regeringens initiativ och aktiva insatser vänder sig åt ett helt annat håll, nämligen att med skattemedel genom olika former av subventioner, bidrag och stimulansåtgärder påskynda och underlätta strukturomvandlingen, dvs. den medvetna strukturella anpassningen av Göteborgsindustrin till den internationella marknaden.

Det som regeringen inte inser, som industriministern vägrar att inse, är att man har kommit till ett nytt stadium i industrins utveckling. Det innebär att monopolkapitalets, de internationella koncernernas och de multinationella företagens intressen inte sammanfaller med samhällsintresset utan i många avseenden kommer i direkt motsättning till detta. Arbetsmarknads- och sysselsättningssituationen i Göteborgsregionen vittnar om det. Det innebär högre arbetslöshetsprocent för varje månad i jämförelse med motsvarande månad föregående år.

När det gäller de framtida arbetsmarknadsutsikterna för Göteborgsregionen gör länsarbetsnämnden den bedömningen, att trots stimulansåtgärder och tidigareläggning av offentliga byggnadsarbeten finns det risk för högre byggarbetslöshet. På sikt får man räkna med att byggsysselsättningen fortsätter att minska.

På den offentliga sektorn har konkurrensen om de lediga platserna inom hälso- och sjukvården ökat under senare år, och denna tendens väntas fortsätta. Tillgången på utbildade sjuksköterskor och sjukvårdsbiträden och på utbildad ekonomipersonal betraktas som mycket god, och det är inte ovanligt att antalet sökande till en tjänst har fördubblats eller trefaldigats i jämförelse med tidigare. Anställningsmöjligheterna inom sjukvården för utbildad arbetskraft torde i det närmaste vara obefintliga.

Åtstramningspolitiken inom den offentliga sektorn väntas fortsätta. Så gott som hela den offentliga sektorn har f. n. besparingskrav på sig. Det kommer att leda till rationaliseringar och därmed betydligt mindre ökningar i antalet arbetstillfällen framöver. Den statliga sektorn minskar redan nu, och vissa kommuner har praktiskt taget infört anställningsstopp. Personalomsättningen har minskat, och uppkomna vakanser tillsätts i ökad utsträckning genom omplacering av personal, vilket begränsar ersättningsrekryteringen.

Inom verkstadsindustrin fortsätter strukturomvandlingen. Tillverkningsindustrin tenderar att bli mera kapitalintensiv.

Att företag är expansiva och investerar leder numera inte alltid till ökad sysselsättning. Arbetet blir alltmer datoriserat och automatiserat. De av länets företag som har en hög teknologinivå och en stark produktutveckling och marknadsföring kommer att befästa sin ställning, medan flera av de mindre och mer arbetskraftsintensiva företagen på sikt kommer att slås ut.

Herr talman! Av svaret framgår att de åtgärder som regeringen tänker vidta för att bekämpa arbetslösheten i Göteborgsregionen i huvudsak är koncentrerade till arbetsmarknadspolitikens område. Från vpk:s sida menar vi att satsningen på arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete är bra, men att det på längre sikt behövs varaktiga och meningsfulla arbetsuppgifter. Av svaret framgår också att regeringen fäster stora förhoppningar vid industrins mycket starkt ökade lönsamhet. Man hoppas på att industrins ökade lönsamhet, som bl. a. är en följd av regeringens ekonomiska politik och devalveringen, skall resultera i ökade investeringar och ökad sysselsättning.

Från vpk:s sida tror vi inte på en koppling mellan industrins ökade vinster på den ena sidan och ökad sysselsättning på den andra. Vi tror inte på den kopplingen av följande skäl:

Landets näringsliv är generellt sett starkt. Dess saluvärde har ökat med 208 % och dess förädlingsvärde med 188 % under perioden 1970–1977. Samtidigt har antalet arbetade timmar minskat med 16 %. Ser man på industrins utveckling från 1977 och därefter, finner man att omsättningen för samtliga börsnoterade företag med undantag för banker och försäkringsbolag har ökat från 172 miljarder kronor år 1977 till 310 miljarder kronor 1981. Samtidigt har 160 000 jobb försvunnit inom svensk industri under de senaste sex åren. Det är alltså inte dålig lönsamhet som har orsakat den svåra sysselsättningssituation som vi i dag befinner oss i.

Vi tror inte på den nämnda kopplingen därför att det låga kapacitetsutnyttjandet i dag i många industriföretag möjliggör för företagen att öka produktiviteten utan att vidta personalförstärkningar. Det råder vidare försiktighet i fråga om kapacitetshöjande investeringar på grund av allmän osäkerhet om framtiden. Investeringar är ofta arbetskraftsbesparande för företagen, eftersom automatiseringen i regel höjs i samband med dem. Strukturomvandlingen fortsätter inom t. ex. maskinindustrin. Företag som slås ut eller tvingas krympa är ofta mer arbetskraftsintensiva än expanderande företag. De senares starka sida är i de flesta fall en hög teknologinivå och produktutveckling, men de lägger ut mycket på legotillverkning och arbetar med importerade komponenter.

Strukturomvandlingen har inneburit en markant ökning av utlandsberoendet. Det gör att produktionen är särskilt känslig för internationella konjunkturella svängningar och kriser. Strukturomvandlingen har också inneburit en starkt tilltagande monopolisering och multinationalisering av den svenska industrin. Detta har i sin tur medfört en ökad utlandsetablering med större andel investeringar utomlands. Det finns i dag ingenting som garanterar att ökade företagsvinster inte resulterar i ökade investeringar utomlands i stället för i Sverige. Utlandsetableringen har inneburit att våra industrier håller på

*Om struktur-
omvandlingen
inom svensk
industri, m. m.*

Måndagen den
12 december 1983

*Om struktur-
omvandlingen
inom svensk
industri, m. m.*

att förvandlas till sammansättningsfabriker, där en stor del av komponenterna importerats från utlandet.

Vårt parti har den bestämda uppfattningen att arbetslösheten inte går att bekämpa med mindre än att man aktivt ingriper och påverkar eller styr den pågående strukturomvandlingen. Om den tillåts fortsätta kommer dess negativa effekter att fördjupas och förstärkas. Här ligger regeringens ansvar – eller brist på sådant – i kampen mot arbetslösheten.

Anf. 179 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! En pågående strukturförändring av svensk industri till följd av att vi får ny teknik, ändrade efterfrågeförhållanden, förändrade prisrelationer och mycket annat är helt nödvändig. Vi kan aldrig vilka slagord vi än använder resonera bort detta. Försökte vi stoppa en pågående strukturomvandling skulle konsekvensen bli förödande för både sysselsättning och reallöner.

Det är ju faktiskt så att den ställning Sverige har uppnått som en avancerad industrination med en av världens högsta standardnivåer till stor del förklaras av vår öppenhet för förändringar, öppenhet för ny teknik osv. Inte minst den svenska fackföreningsrörelsen har ju intagit en öppen attityd, vilket naturligtvis från fackföreningsrörelsens sida bottnar i insikten om strukturförändringarnas betydelse för reallöner och sysselsättning.

Men strukturomvandlingen har två sidor – en kontraktiv med driftinskränkningar och nedläggningar, som inte går att komma ifrån, och en expansiv med utbyggnad och förnyelse. Jag är naturligtvis den förste att erkänna att de som drabbas av nedläggningar och driftinskränkningar ofta kan få det svårt. Det gäller om man bor i Göteborgs och Bohus län, i Skåne, i Stockholms län eller i Norrbotten. Men, Alexander Chrisopoulos, denna insikt har ju ändå varit utgångspunkten för en stor del av den arbetsmarknadspolitik och den regionalpolitik som har byggts upp i Sverige under efterkrigstiden. En grundläggande strävan har varit att med olika åtgärder minska de negativa effekter som drabbar enskilda människor, bygder och regioner som en följd av strukturomvandlingen.

Mycket stora insatser – och dem tycker jag inte att vi skall förringa – har gjorts för att nödvändiga förändringar skall kunna ske i ordnade och socialt acceptabla former. Jag kan här i vad gäller det senaste året peka på de mycket stora satsningar som denna regering gjort på arbetsmarknadspolitikens område, de statliga företagens område och på varvsområdet, för att ta ett område som bör ligga interpellanten väldigt nära. Ett viktigt syfte med dessa åtgärder har varit att nödvändiga förändringar skall kunna ske i en takt och i former som så långt möjligt minskar påfrestningarna för just berörda människor.

Med det kanske viktigaste är ändå att erinra om de positiva tendenser som vi nu ser när det gäller industrins utveckling. Men strukturomvandlingen har, som jag nyss erinrade om, två sidor – och de sidorna kommer vi inte ifrån – nämligen en kontraktiv eller krympande och en expansiv eller växande. Huvuddelen av problemen på arbetsmarknaden under andra delen av

1970-talet beror på den mycket allvarliga obalans som då uppstod mellan dessa båda sidor av strukturomvandlingen.

Jag menar att vi nu måste satsa på det som kan ge oss tillväxt och som kan ge oss nya jobb. Det effektivaste sättet att minska de negativa effekterna av den i en industrination nödvändiga strukturomvandling som vi aldrig kan resonera bort måste vara att se till att det finns en tillväxt i andra delar av näringslivet, som kan ge jobb och förhoppningsvis ett bättre och tryggare jobb åt de människor som arbetar i stagnerande och krympande delar av näringslivet.

Det är just detta som den nuvarande regeringen arbetar för med den nya ekonomiska politiken och med den nya industripolitiken. Jag nämnde devalveringen. Jag nämnde investeringsprogrammen. För att glädja interpellanten nämnde jag också två regeringsförslag som skulle ha särskild betydelse för Göteborgs och Bohus län, nämligen förslaget till ett nationellt mikroelektronikprogram och den proposition om havsresursverksamhet som inom kort kommer att läggas på riksdagens bord. Dessutom arbetar industridepartementet och regeringen nu med ytterligare två propositionen som har väldigt stor betydelse för den industriella förnyelsen och tillväxten: dels propositionen om förnyelse av svensk industri, dels forskningspropositionen. De två viktiga förslagen för svensk industris utvecklingen kommer regeringen att lägga fram för riksdagen i början av nästa år.

Anf. 180 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Vad industriministern nu säger är att strukturomvandlingen är smärtsam men nödvändig. Vi måste stimulera den men beakta dess sociala aspekter. Vad som egentligen sägs är att man också i fortsättningen överlämnar ansvaret för viktiga beslut som berör människornas framtid, deras sysselsättning och utslagningens omfattning – beslut som berör vad som skall produceras, hur det skall produceras, om det skall produceras i landet eller utomlands – till samma krafter som i dag fattar besluten i slutna direktionsrum och utan hänsyn till samhällsekonomiska intressen. Detta är inte ett nödvändigt ont som vi smärtsamt måste acceptera. Det är en kapitulation för kapitalismens drivkrafter som har lett till en utveckling som snart nog inte går att kontrollera.

Genom beslut den 30 juni 1977 tillsatte regeringen en kommitté med uppgift att utreda de näringspolitiska effekterna av företagens internationella investeringar. Kommittén, som tog namnet direktinvesteringskommittén, lade fram ett betänkande i mars 1983. Betänkandet handlar om multinationaliseringsgraden i den svenska industrin och dess effekter när det gäller investeringar utomlands. Av betänkandet framgår att direktinvesteringarna och multinationaliseringsgraden i den svenska industrin har direkt hämmande effekter när det gäller olika politiska beslut som vi fattar i Sverige. Man säger:

”Det förhållandet att den svenska industrin avsätter en stor del av sin produktion utomlands fungerar som en restriktion för vissa beslut. Som exempel kan nämnas att den svenska industrin inte kan åläggas miljökrav

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om struktur-
omvandlingen
inom svensk
industri, m. m.*

*Om arbetsmark-
nadssituationen i
Västerbottens
inland*

som går långt utöver vad som krävs i andra länder, ty en sådan politik skulle kunna äventyra de svenska företagens konkurrenskraft i utlandet.”

Multinationaliseringsgraden beskär möjligheten att bedriva en självständig finanspolitik. Jag citerar ur samma betänkande:

”Sammanfattningsvis kan vi konstatera att samtidigt som de samhällsekonomiska problemen blivit större och kräver mer insats av penningpolitiska åtgärder så har det blivit svårare att använda dessa därför att det växande internationella kapitalet är känsligt för ränteskillnader mellan länder och förväntningar om växelkursförändringar. Följden av detta blir att självständigheten när det gäller att uppnå interna mål för stabiliseringspolitiken gradvis reducerats för de enskilda länderna. Uppkomsten av multinationella företag är en betydelsefull faktor bakom denna förändring.”

Multinationaliseringsgraden i den svenska industrin innebär svårigheter att bedriva en effektiv industripolitik:

”Vidare betyder företagets internationella verksamhet att det kan ske en utspädning av de positiva effekterna av industripolitiska satsningar i form av investeringsstöd.”

Samma multinationaliseringsgrad innebär svårigheter att bedriva en effektiv regionalpolitik:

”Under främst det senaste decenniet har möjligheterna att bedriva regionalpolitik ytterligare försvårats genom att flera länder börjat införa olika former av subventioner vilka i praktiken är riktade mot utländska investerare.”

Och vidare sägs det:

”En fortsatt tillväxt av de redan stora multinationella svenska företagen betyder att vi blir alltmer beroende av dessa. Vidare kan den beslutskoncentration som följer vara betänklig. Vi kan således här se ett framtida dilemma, nämligen hur internationell konkurrenskraft, som kräver allt större företag i förhållande till den svenska marknaden, skall gå att förena med önskemål om industriell bredd, minskad ekonomisk sårbarhet och undvikande av maktkoncentration.”

Industriministern anser inte att det finns något fog för att regeringen skall ingripa, styra eller försöka påverka de multinationella företagens framtida agerande och aktivitet. Han anser tvärtom att det är en nödvändig utveckling som vi smärtsamt måste anpassa oss till.

Överläggningen var härmed avslutad.

34 § Svar på interpellation 1983/84:49 om arbetsmarknadssituationen i Västerbottens inland

Anf. 181 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Karin Israelsson har i en interpellation frågat mig på vilket sätt Västerbottens inland skall tillförsäkras likvärdig konkurrenskraft med Norrbottens läns, och

om jag är beredd till extra ordinära åtgärder för att bevara arbetstillfällena och nyskapa arbeten i Västerbottens inland.

Bakgrunden till frågorna är regeringens nyligen framlagda förslag om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län (prop. 1983/84:38).

Frågan om en nedsättning av företagens socialavgifter i Norrbottens län behandlades i Norrbottenpropositionen våren 1983 (prop. 1982/83:120). I propositionen redogjordes ingående för de mycket stora sysselsättningsproblemen i länet och behovet av kraftfulla åtgärder för att stimulera en expansion av näringsliv och sysselsättning. Riksdagen fattade i maj 1983 – i enlighet med vad som förslogs i propositionen – ett principbeslut om att en avgiftsnedsättning borde göras för Norrbottens län (AU 1982/83:24, rskr 305).

Regionalpolitiskt riktade åtgärder – som i detta fall nedsättningen av socialavgifterna – innebär ändrade konkurrensförhållanden mellan de områden som omfattas resp. inte omfattas av åtgärderna. Särskilda problem kan därvid tyvärr uppstå i de områden som gränsar till ett område där mer fördelaktigt stöd tillämpas. Detta är emellertid ingen ny problemställning. Den har varit aktuell tidigare t. ex. i samband med diskussionen om den regionalpolitiska stödområdesindelningen.

Regeringen – liksom riksdagen – har dock mot bakgrund av problemen i Norrbotten ansett det nödvändigt att allmänt stärka konkurrenskraften hos länets näringsliv, bl. a. genom sänkta socialavgifter för företagen.

Jag är medveten om de sysselsättningsproblem som finns i Västerbottens inland. Jag är dock inte beredd att förorda några särskilda åtgärder i Västerbottens inland som kompensation för nedsättningen av socialavgifterna i Norrbotten.

Jag vill emellertid peka på de möjligheter som finns att inom länet prioritera inlandet för insatser med de regionalpolitiska medel som länsstyrelsen i Västerbottens län disponerar över. För innevarande budgetår har länet tilldelats 40 milj. kr. för lokaliseringsbidrag, glesbygdstöd och regionalt utvecklingsarbete.

Anf. 182 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på mina frågor i interpellationen. Vad jag saknar i svaret är en positiv framtidstro och idéer för att lösa problemen och ge utvecklingen i Västerbottens inland en chans.

Stödet, som det troligen kommer att fattas beslut om här i riksdagen i morgon, avgörs av länsgränsen och inte av behovet. Är detta en ny princip från den socialdemokratiska regeringens sida? Jag inser till fullo att Norrbotten är hårt drabbat av den strukturomvandling som pågår. Men det gäller inte alla delar av Norrbotten. Genom att följa den godtagna stödområdesindelningen skulle insatserna fördelas bättre. Det är vad jag och många med mig i Västerbottens län anser.

Jag skall inte med en lång utläggning försöka övertyga industriministern

*Om arbetsmark-
nadssituationen i
Västerbottens
inland*

om att jag har rätt. Låt mig bara göra en kort resumé.

Fortfarande ökar befolkningmängden i Västerbottens län, men år 1982 berodde detta på födelseöverskott. Utflyttningen från länet var första gången på tio år större än inflyttningen. Lågkonjunkturen har naturligtvis även drabbat Västerbotten. Särskilt Skellefteå med sin stora andel av industrisys-selsatta har fått stora problem. Industrinedläggningen i exempelvis Hörne-fors har också skapat stor arbetslöshet där. Särskilt svårt drabbade av industrinedläggningen är inlandskommunerna, där en industri- eller branschnedläggning ofta är helt avgörande för sysselsättningen. Det är i dessa kommuner också vanligare med ensamförsörjare, och där är ett inkomstbortfall förödande för familjeekonomin. Stora avstånd gör det omöjligt att använda sig av arbetsmarknaden i andra större orter. Flyttning till en annan arbetsmarknad är vad som sedan återstår. Vi vet av erfarenhet att lågkonjunktur drabbar vårt läns näringsliv lika snabbt som övriga landets, men uppgången kommer senare. Vi drabbas därför hårdare.

Riksdagen har lagt fast mål för regionalpolitiken som bl. a. innebär att det skall skapas förutsättningar för en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och att människor skall ha tillgång till arbete, service och en god miljö var de än bor i landet.

Vilka åtgärder kan industriministern peka på som den socialdemokratiska regeringen föreslagit och genomfört för att förverkliga detta i Västerbottens inland? De allra flesta åtgärder som vidtagits har tvärtom påtagligt försämrat Västerbottens inlands kommuners situation.

Regionalpolitik handlar om en syn där alla vidtagna åtgärder samstämmer. Just nu saknas den samstämmigheten, och man önskar en balanserad utveckling med regionalpolitisk inriktning. Låt mig ge några exempel på detta.

Fraktbidraget för oljetransporter togs bort, och i stället skulle dessa pengar tilldelas glesbygdsmedlen. Långa transporter, som det handlar om, ger dryga kostnadsökningar för enskilda och företag. Glesbygdsmedlen har dock inte ökat, tvärtom har de reallt försämrats. Löntagarfondsförslaget ger kommuner och enskilda företag en tyngre avgiftsbörda. Skatteunderlaget i kommunerna drabbas även. Driftbidraget till enskilda vägar försämrats, och detta drabbar glesbygdskommunernas invånare. Exemplet kan mångdubblas med vad som sker med jordbruksnäringen f. n.

För att knyta an till glesbygdsmedlen vet vi vilken god effekt de har på sysselsättningen. Stöd – i form av avskrivnings- och kreditgaranti – har hittills lämnats till 480 företag och butiker. I endast sju fall har investeringarna misslyckats och staten tvingats efterskänka lån eller infria garantiåtaganden med totalt 700 000 kr. – att jämföra med satsade 68 milj. kr. Dessa satsningar har givit en förbättrad sysselsättning, och man har kunnat bibehålla service och ge en trygghet för den som bor i dessa glesbygder. Det är därför skrämmande att glesbygdsmedlen nu skärs ner.

De speciella satsningar som nu aviseras generellt för Norrbotten skapar också problem ur konkurrenssynpunkt för Västerbottens inland. Vi har redan en stödområdesindelning som tar hänsyn till alla faktorer som har

betydelse för behovet av stöd. Varför går man då i detta fall ifrån den principen och skapar med nya principer – länsgränser – stora problem i stödområden som bättre behöver ett ekonomiskt stöd? Konkurrenssituationen är svår för de kommuner i Västerbotten som tillhör stödområde A och som får sämre förutsättningar än kommuner i stödområde A i Norrbottens län.

Situationen är som sagt redan svår för dessa kommuner. Varför skall den då ytterligare försämrats? Det är en fråga som vi alla ställer oss i Västerbotten. Något stöd har vi tydligen inte att söka hos industriministern och det departement han företräder, och det är att starkt beklaga.

Anf. 183 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vet inte varifrån Karin Israelsson får den här pessimistiska och negativa tonen i fråga om Västerbotten. I motsats till Karin Israelsson har jag en positiv framtidstro för Västerbotten och Västerbottens inland. Jag vet att det från Västerbottens sida har förts fram många goda idéer och förslag, med vilka man kan utveckla sin bygd och sitt hemlän. Det är beklagligt om inte Karin Israelsson har nåtts av några av dessa idéer och förslag.

Nyligen har jag haft en uppvaktning från Västerbotten. Vi diskuterade i god anda alla de frågor som nu var aktuella för utvecklingen i Västerbotten. Min bild är motsatt den som Karin Israelsson har. Det sjuder både av framtidstro och av idéer i Västerbotten när det gäller att skapa nya jobb och utveckla näringslivet i länet. Detta har också den socialdemokratiska regeringen starkt bidragit till, och jag fick tack och erkänsla för att det hade fattats ett flertal beslut för Västerbotten. Jag skall bara nämna ett par tre sådana.

Regeringen har för innevarande vinter, för att minska arbetslösheten bland byggnads- och anläggningsarbetare, tidigarelagt statliga investeringar i Västerbottens län för totalt närmare 78 milj. kr. Jag har helt nyligen beviljat lokaliseringsmedel till Hörnefors på 20 milj. kr. för uppförande av ett nytt industrihus där småföretag och andra skall ges möjligheter att etablera sig.

Det som den tidigare regeringen misslyckades med att göra har alltså den socialdemokratiska regeringen lyckats med. 20 milj. kr. har således avsatts för att utveckla denna orts näringsliv. Dessutom har man i Västerbotten aktivt arbetat för att få i gång ökad produktion och användning av fasta bränslen. Ett företag fick i början av året 21 milj. kr. i statligt stöd, dels som lån från oljeersättningsfonden, dels som lokaliseringsbidrag. Det gällde ett torv- och flisföretag mellan Vilhelmina och Storumans kommuner i Västerbottens inland.

Jag skulle kunna peka på flera sådana insatser som har gjorts under det senaste året.

Jag vill dessutom gärna få sagt att kommunerna i Västerbottens inland är inplacerade i stödområden med högre stöd än kommunerna i Norrbottens kustland. Man har redan innan riksdagsbeslutet om avgiftsnedsättningen i Norrbotten fattades haft denna gränsdragning när det gäller de båda

Måndagen den
12 december 1983

*Om arbetsmark-
nadssituationen i
Västerbottens
inland*

norrliggande länen. Man har haft en högre procentsats för lokaliseringsstödet i Västerbottens inland. Regering och riksdag har här velat stötta något alldeles extra.

Av de regionalpolitiska medel som länsstyrelsen förfogar över har länsstyrelsen självt rätt att bestämma hur mycket glesbygdssöd som skall beviljas. Glesbygdssöden har inte skurits ned. Jag vet inte var Karin Israelsson har fått det ifrån. Västerbotten tilldelades 40 milj. kr., vilket är det näst högsta belopp som något län får. Det är endast Norrbotten som får ett högre belopp. Jämtland och Västerbotten ligger på andra plats med 40 milj. kr. i glesbygdssöd.

Jag brukar vara försiktig, herr talman, med att i debatter av regionalpolitisk karaktär göra jämförelser mellan regioner. Jag tycker inte att man skall ställa region mot region. De är alla mycket olika. Jag vill ändå påminna Karin Israelsson om att anledningen till att riksdagen i våras fattade ett beslut om nedsättning av socialavgifterna för Norrbotten var det speciellt allvarliga sysselsättningsläget där. Jag vet inte om Karin Israelsson i dag har kommit till någon annan uppfattning än den hon hade när riksdagen beslutade att man måste ta till en extraordinär åtgärd. Norrbotten hade och har i jämförelse med andra län den högsta arbetslösheten i landet. Riksdag och regering menade att hur man än räknar behövde speciella insatser göras för Norrbottens län.

Som jag säger i mitt interpellationssvar skapar sådana insatser gränsdragningsproblem. Problemet med gränsdragningarna, på läns- resp. kommunnivå, är emellertid inte någonting nytt. Det har varit detsamma vid stödområdesavgränsningen ända sedan mitten av 1960-talet. Problemet är att man någonstans måste dra gränserna.

Jag menar – tvärtemot vad Karin Israelsson tydligen gör – att stödet till Västerbotten inte har minskat i någon grad till följd av insatserna i Norrbotten. Jag tror dessutom att kraften i det västerbottniska småföretagandet och näringslivet är så pass stort att man kan hysa framtidstro för näringslivet och sysselsättningen i Västerbotten.

Anf. 184 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Även jag vet att det finns en positiv framtidstro i Västerbottens inland, men jag vet inte om tron är tillräckligt stark för att man skall kunna klara av de praktiska problem som man ställs inför. Jag efterlyste framtidstro i det officiella svaret och får nu tacka industriministern för att han i sitt senare inlägg visade en positiv, och kanske personlig, inställning, som måhända inte riktigt kom fram i det första svaret.

Vid den uppvaktning som skedde av företrädare för länet, vilken redovisades i pressen, gavs det sken av att industriministern är villig att avhjälpa de problem som uppstått på grund av det konkurrensförhållande som blivit en följd av att Norrbotten får speciella förmåner. Jag har aldrig menat att Västerbottens inland kunnat konkurrera med Norrbottens kustland. Sorsele kommun kan inte konkurrera med Luleå om arbetstillfällen. Däremot kan vi konkurrera med Arvidsjaur, Arjeplog och liknande

kommuner. Här ligger Sorsele, Storuman och Dorotea i underläge när det gäller stödformer som kan tillerkännas företag som satsar på dessa kommuner.

Jag är också medveten om de punktvisa satsningar som staten har gjort på företag i Västerbotten, men det behövs betydligt mer. Vi vet att den ekonomiska situationen är svår, varför vi måste avstå från vissa saker, och det lärde vi oss i Västerbotten redan för många år sedan.

Enligt min mening är förhållandet negativt när det gäller glesbygdsmedlen, eftersom vi faktiskt lovades i en proposition att 10 milj. kr. skulle beviljas i samband med att transportbidraget för fasta bränslen togs bort. Men så har inte skett. Vi upplever detta som ett svek, eftersom de här medlen gör mycket stor nytta. Det är inte de stora, fina satsningarna som glesbygdsmedlen används till, utan det är fråga om enstaka insatser som räddar arbeten på orterna, arbeten som är av stor betydelse för att man skall kunna lita på att samhällena i Västerbottens inland skall kunna finnas till också i framtiden. Det finns gott om exempel på glesbygdssatsningar som gett en mycket god effekt. Själv kommer jag från en by i Sorsele kommun, och jag vet därför vilken stor betydelse glesbygdsmedlen har. Jag tror att man också i fortsättningen bör kunna lita på länsorganen när det gäller distribution av glesbygdsmedlen. De skall komma de bäst behövande i länet till del. Så sker också i Västerbotten, och jag tror inte man kan få mer decentralisering än den man har i dag.

Det tråkiga är att det i dag finns projekt som inte kan genomföras på grund av brist på medel. De 10 milj. kr. som vi tycker oss ha förlorat skulle kunna ge åtskilliga arbetstillfällen på en i övrigt mycket hård arbetsmarknad. Vi har kommuner med höga arbetslöshetstal. Dorotea är en sådan kommun. Där är 9,1 % av befolkningen arbetslös. Arbetsmarknaden är betydligt sämre än vad som motsvarar landets genomsnitt. Västerbotten har färre kvinnor och män i arbete än andra delar av landet. Vi har alltid legat långt efter och tycker att vi har all rätt att nu få komma i fatt. Det är mycket viktigt att man på alla områden ser till att resurser tillskapas för att bereda folk möjligheter att bo kvar i en bygd som har så mycket värdefullt för dem som vill leva där. Bygden kan också utgöra ett rekreationsområde för stressade storstadsmänniskor. Men då krävs det också att det finns en bofast befolkning som kan ta hand om dessa människor.

Jag hoppas att jag med det sagda har stärkt industriministerns tro på Västerbottens framtid och att det också skall leda till ytterligare positiva satsningar på Västerbottens inland.

Anf. 185 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag försäkrar Karin Israelsson att jag är öppen för diskussioner för att utveckla Västerbotten. Däremot måste jag, herr talman, rätta Karin Israelsson på en punkt, nämligen beträffande slopanDET av oljetransportanslaget.

Det förhåller sig faktiskt så här. Vid beräkningen av anslaget för regionalpolitiska utvecklingsinsatser för budgetåret 1983/84, alltså inneva-

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Om arbetsmark-
nadssituationen i
Västerbottens
inland*

randa budgetår, gjordes en kompensation för slopandet av oljetransportanslaget. Bl. a. härigenom blir det möjligt att höja det regionala utvecklingsanslaget, där glesbygdstödet ingår, från tidigare 275 milj. kr. till drygt 298 milj. kr. för innevarande budgetår. Utan höjning av totalramen och utan hjälp av det tidigare oljetransportanslaget hade man alltså inte kunnat bibehålla den kraftiga satsning som bl. a. görs på glesbygdstödsverksamheten i Västerbotten.

Anf. 186 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Det är omöjligt att utläsa det av de siffror man ser i budgetpropositionen. Det är 40 miljoner anslagna för 1982/83, och det är 40 miljoner anslagna för 1983/84. Där finns alltså reallt ingen höjning. Det är möjligt att det budgettekniskt ser ut på det vis som industriministern säger, men vi som tar emot pengarna ser inte mer än 40 miljoner i någotdera fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

35 § Anf. 187 TALMANNEN:

Genom att vi nu har gått igenom talarlistan kommer det utannonserade kvällssammanträdet att inställas.

36 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1983/84:71 till skatteutskottet

37 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1983/84:11 till konstitutionsutskottet

38 § Föredrogs men bordlades åter

Justitieutskottets betänkanden 1983/84:8–11

Lagutskottets betänkande 1983/84:8

Utrikesutskottets betänkande 1983/84:5

Försvarsutskottets betänkanden 1983/84:6–8

Kulturutskottets betänkande 1983/84:7

Trafikutskottets betänkanden 1983/84:7 och 8

Jordbruksutskottets betänkanden 1983/84:11 och 12

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1983/84:9 och 10

Bostadsutskottets betänkanden 1983/84:8–11

39 § Anf. 188 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs bostadsutskottets betänkanden 11, 8, 9 och 10 i nu angiven ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden.

40 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1983/84:79 Godkännande av 1959 års fördrag om Antarktis och 1980 års konvention om bevarande av marina levande tillgångar i Antarktis

Nr 44

**Måndagen den
12 december 1983**

41 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:11 Vissa vallagsfrågor, m. m.

1983/84:13 Vissa författningsfrågor, m. m.

1983/84:14 Vissa yttrandefrihets- och informationsfrågor

Finansutskottets betänkanden

1983/84:15 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

1983/84:17 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop. 1983/84:25 delvis)

1983/84:18 Beräkning av särskilt basbelopp

Skatteutskottets betänkande

1983/84:12 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:8 Begränsning av utgifterna för utvecklingssamarbetet (prop. 1983/84:40 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1983/84:10 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

1983/84:11 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

Kulturutskottets betänkande

1983/84:8 Utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område (prop. 1983/84:40 delvis)

Utbildningsutskottets betänkande

1983/84:7 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

Trafikutskottets betänkanden

1983/84:6 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

1983/84:9 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop. 1983/84:25 delvis)

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Meddelande om
frågor*

Jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:15 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84:40 delvis)

1983/84:17 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop. 1983/84:25 delvis)

Näringsutskottets betänkanden

1983/84:7 Ändring i tullagen (prop. 1983/84:56)

1983/84:8 Utgiftsbegränsande åtgärder inom industridepartementets område (prop. 1983/84:40 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1983/84:11 Finansieringen av utökad lärlingsutbildning

Bostadsutskottets betänkande

1983/84:12 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder (prop. 1983/84:40 delvis)

42 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 9 december

1983/84:237 av Bertil Jonasson (c) till finansministern om den skattemässiga behandlingen av vissa förluster:

Efterspelet till Vänerskogskonkursen och den skattemässiga behandlingen av de förluster som många skogsägare gjort har vid åtskilliga tillfällen behandlats här i riksdagen. Jag har själv vid tre tillfällen interPELLERAT och frågat finansministrarna om vilka åtgärder från regeringens sida som det inträffade föranleder. Vid alla tillfällena har jag mötts av en positiv grundinställning, men några konkreta åtgärder har inte vidtagits.

När frågan senast behandlades, den 7 november i år, avslutade finansministern med orden: "Jag vill inte tillåta mig någon diskussion kring vad som kan hända framöver i denna fråga". Detta har av många tolkats som att regeringen skulle företa ytterligare överväganden i ärendet. Denna tolkning stöds också av en del uttalanden i massmedia där värmlänningar som uppvakttat finansministern redovisat att ett fortsatt beredningsarbete inom departementet pågår. Jag vill mot denna bakgrund vädja till finansministern och fråga:

Är regeringen nu beredd att vidta åtgärder för att förhindra att den orimliga situationen uppkommer, att inkomster som i realiteten aldrig kunnat disponeras beläggs med skatter och avgifter?

1983/84:238 av *Andres Küng* (fp) till utrikesministern om en fristad för fredspristagaren Andrej Sacharov:

Nr 44

Måndagen den
12 december 1983

*Meddelande om
frågor*

Än en gång går sovjetiska makthavare till angrepp mot den förviste fredspristagaren Andrej Sacharov. Denne, som har blivit en symbol för mänsklighetens strävan efter mänskliga rättigheter, frihet och fred, stämplas nu som mentalsjuk.

Vi som råkar leva i frihet och fred bör i detta läge säga till Sovjetregeringen att lika ovälkomna som sovjetiska ubåtar och andra krigsfarkoster är i vårt land, lika välkomna vore den sovjetiske fredspristagaren och hans hustru – om de nu inte får leva i fred och frihet i sitt eget land.

Är utrikesministern beredd att vidta åtgärder för att försöka ge den förföljde och förtalade fredspristagaren en fristad i vårt land?

43 § Kammaren åtskildes kl. 18.36.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Måndagen den 12 december

Talmannen 102, 136

Adelsohn, Ulf (m) 29, 33, 36, 38

Bergdahl, Hugo (fp) 76

Bildt, Carl (m) 44, 46, 47, 48

Biörck, Gunnar, i Värmdö (m) 64

Björck, Anders (m) 11, 12, 13, 14, 15

Bodström, Lennart, utrikesminister 38, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 48

Boström, Curt, kommunikationsminister 102, 103, 104, 107, 109

Chrisopoulos, Alexander (vpk) 126, 129

Claeson, Tore (vpk) 110, 111, 112

Dahl, Birgitta, statsråd 5, 6, 7

Dahlgren, Anders, andre vice talman (c) 81, 90, 94

Ekelund, Ulla (c) 6, 7, 26

Ericsson, Göran (m) 50

Eriksson, Ingvar (m) 49, 50

Feldt, Kjell-Olof, finansminister 21, 22, 23, 24, 25

Gustafsson, Hans, bostadsminister 109, 111, 112, 117, 119

Göransson, Bengt, statsråd 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20

Henricsson, Sven (vpk) 105, 108, 109

Hjelm-Wallén, Lena, utbildningsminister 26, 27

Hökmark, Gunnar (m) 25, 114, 118, 120

Ingvardsson, Margó (vpk) 58, 66, 69

Israelsson, Karin (c) 131, 134, 136

Johansson, Olof (c) 27, 32, 36

Karlsson, Marianne (c) 8, 9

Küng, Andres (fp) 16, 17, 18, 39, 40, 41, 52

Lantz, Inga (vpk) 54, 55, 56, 71, 74, 75

Lestander, Paul (vpk) 121, 122, 123

Lundkvist, Svante, jordbruksminister 75, 77, 78, 87, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101

Palme, Olof, statsminister 27, 30, 34, 37

Paterson, Sten Sture (m) 23, 25

Peterson, Thage, industriminister 122, 123, 124, 128, 130, 133, 135

Pettersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 61, 67

Sigurdson, Gertrud, statsråd 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 65, 68, 69, 73, 74

Stensson, Börje (fp) 84, 92, 96

Söderqvist, Oswald (vpk) 77, 78

Thunborg, Anders, försvarsminister 120, 121

Werner, Lars (vpk) 42

Wikström, Jan-Erik (fp) 19, 20, 30, 34, 37, 43, 45, 46

Wohlin-Andersson, Anna (c) 21, 22

Åsling, Nils (c) 97, 98, 99, 100, 101

Östh, Rosa (c) 102, 103